

สถานการณ์ชมรมผู้สูงอายุไทยและแนวโน้มการพัฒนา

**ประสิทธิ์ ลีระพันธ์
เพ็ญประภา ศิวโรจน์**

**โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข
พ.ศ. 2542**

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของงานวิจัยเรื่องนี้ ได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันจำนวนมาก ซึ่งคณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบคุณในความกรุณาเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ ด้วย บุคคลที่มีพระคุณและอดที่จะกล่าวถึงไม่ได้คือ นายแพทย์บรรณ ศิริพานิช ประธานสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ที่ให้ข้อคิดและข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตั้งแต่ก่อนเริ่มต้นโครงการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย ท่านจึงเป็นทั้งแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่ามากที่สุดและเป็นเสมือนที่ปรึกษาการวิจัยเรื่องนี้ด้วย นอกจากนี้ยังมี ศ. น.พ. พงษ์ศิริ ปรารณาดี ประธานสาขาสภาผู้สูงอายุจังหวัดเชียงใหม่ น.พ. ชัยกฤติยาภิชาติกุล ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 10 คุณอุบล หลิมสกุล ผู้เชี่ยวชาญกองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ และประธานชมรมที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 5 แห่งคือ คุณลุงบุญมี แสงนูน คุณลุงแจ่ม ม่วงทอง คุณลุงวาริน โปรบบำรุง คุณลุงประสาน วงศ์กำแหงหาญ และคุณลุงกิมเส็ง แก้วพฤษย์ ที่กรุณาให้ข้อมูลที่ละเอียด ชัดเจน และมีความหมายอย่างยิ่งต่อการศึกษา สำหรับสถาบันที่เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีคือ สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย, Help-Age International, สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ, กรมประชาสงเคราะห์, และกรุงเทพมหานคร และปัจจัยที่ขาดเสียมิได้คือสถาบันวิจัยสาธารณสุข(สวรส.) ที่กรุณาให้โอกาสและสนับสนุนเงินทุนทำวิจัยเรื่องนี้จนทำให้ได้งานวิจัยที่เชื่อว่าสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์

คณะผู้วิจัยจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงอีกครั้งหนึ่งต่อบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันดังกล่าว รวมทั้งบุคคลที่ไม่ได้เอ่ยนามอีกหลายท่านด้วย และสุดท้ายนี้ต้องขอขอบคุณผู้นำชมรมทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ซึ่งบางท่านได้แสดงถึงความตั้งใจดีและเสียสละเป็นอย่างมากที่ได้โทรศัพท์สอบถามผู้วิจัย หรือขอข้อมูลเพิ่มเติม รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกประทับใจจนมิอาจลืมได้

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทกัณฑ์ย่อ	ข-ค
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย	3
3. กรอบแนวคิดการวิจัย	3
4. ระเบียบวิธีการวิจัย	4
4.1 การวิจัยเชิงสำรวจ	4
4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ	6
5. การนำเสนอการวิจัย	7
บทที่ 2 พัฒนาการนโยบายของรัฐและบทบาทภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชมรมผู้สูงอายุ	8
1. นโยบายของรัฐกับการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ	8
2. หน่วยงานของรัฐกับพัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุ	10
2.1 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	10
2.2 กระทรวงสาธารณสุข	12
2.3 กรุงเทพมหานคร	14
3. หน่วยงานเอกชนกับพัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุ	14
3.1 สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ	15
3.2 Help-Age International (HAI)	16
บทที่ 3 สถานการณ์และเงื่อนไขการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ	18
1. พื้นฐานผู้นำชมรมและชมรมผู้สูงอายุ	18
1.1 ลักษณะประชากรและสังคมของผู้นำชมรม	18
1.2 การจัดตั้งและพื้นฐานสมาชิกชมรม	19

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2. การบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ	20
2.1 เป้าหมายและระเบียบข้อบังคับของชมรม	20
2.2 คณะกรรมการและกระบวนการทำงาน	21
2.3 บทเรียนและผลประโยชน์ของผู้นำชมรม	22
2.4 การประชุมสมาชิกชมรม	22
2.5 การบริหารเงินทุนของชมรม	23
3. กิจกรรมและผลงานชมรม	24
3.1 กิจกรรมชมรม	23
3.2 ผลงานและความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ	25
4. คุณค่าและความสำเร็จของชมรมผู้สูงอายุ	26
4.1 ความสามารถของผู้นำชมรมในการจัดกิจกรรม	26
4.2 พัฒนาการและความเข้มแข็งของชมรม	28
5. ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานผู้นำชมรมกับกิจกรรมหลักและผลงาน	29
5.1 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลงานหรือความสำเร็จของชมรม	30
5.2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการหลักในการทำงานของชมรม	30
บทที่ 4 กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ	32
กรณีศึกษาที่ 1: การพัฒนาชมรมผู้สูงอายุโดยผู้นำชาวบ้านในชนบท	32
1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม	32
2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ	33
2.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม	33
2.2 คณะกรรมการชมรมและการบริหารจัดการ	33
2.3 ระเบียบสมาชิกชมรมและการมีส่วนร่วม	34
2.4 เงินทุนชมรมและการจัดการ	35
3. กิจกรรมและผลงานชมรม	36
3.1 การประชุมสมาชิกชมรม	36
3.2 การส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้	37
3.3 การส่งเสริมสุขภาพสมาชิก	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. ผู้นำชมรมกับผลงานชมรม	39
5. ข้อสรุป	39
กรณีศึกษาที่ 2: บทเรียนของการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุจากข้าราชการเกษียณอายุ	41
1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม	41
2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ	41
2.1 คณะกรรมการชมรมและแผนการดำเนินงาน	41
2.2 ความเข้มแข็งของคณะกรรมการและชมรม	42
2.3 การประชุมชมรมและการจัดหาสมาชิกใหม่	44
3. กิจกรรมและผลงานชมรม	45
3.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประชุมชมรม	45
3.2 ความสม่ำเสมอในการใกล้ชิดกับศาสนา	45
3.3 โครงการธรรมะสัญจร	46
3.4 การเสริมขวัญและให้กำลังใจสมาชิก	46
3.5 การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	46
3.6 การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน	47
3.7 การสร้างและขยายเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ	47
4. การพัฒนาและความยั่งยืนของชมรม	48
5. ข้อสรุป	48
กรณีศึกษาที่ 3: การยกระดับการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งโดยหน่วยงานรัฐและขาดผู้นำ	49
1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม	49
2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ	49
2.1 คณะกรรมการชมรมและการดำเนินงาน	49
2.2 ประธานชมรมกับกระบวนการพัฒนา	51
2.3 เงินทุนชมรมและการจัดการ	52
3. กิจกรรมและผลงานชมรม	53
3.1 ช่วงก่อนการวิจัยปฏิบัติการ	53
3.2 ช่วงหลังการวิจัยปฏิบัติการ	55

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. กระบวนการพัฒนาองค์กรและความสำเร็จ	57
5. ข้อสรุป	59
กรณีศึกษาที่ 4: การช่วยเหลือตนเองและชุมชนของชมรมผู้สูงอายุ	
ในกรุงเทพมหานคร	60
1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม	60
2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ	60
2.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม	61
2.2 คณะกรรมการชมรมและการบริหารจัดการ	61
2.3 เงินทุนชมรมและการจัดการ	62
3. กิจกรรมและผลงานชมรม	63
3.1 การประชุมสมาชิกชมรม	63
3.2 การออกกกำลังกาย	63
3.3 กิจกรรมทางศาสนา	63
3.4 ทักษะศึกษา	63
3.5 การช่วยเหลือสมาชิกและชุมชน	64
3.6 ความร่วมมือกับกลุ่มและหน่วยงานต่างๆ	64
4. การพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในสังคมเมืองหลวง	65
5. ข้อสรุป	66
กรณีศึกษาที่ 5: ชมรมผู้สูงอายุในรูปแบบของสังคมอุปถัมภ์	67
1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม	67
2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ	67
2.1 วัตถุประสงค์ของชมรม	67
2.2 คณะกรรมการชมรมและการบริหารจัดการ	68
2.3 เงินทุนชมรมและการจัดการ	68
3. กิจกรรมและผลงานชมรม	69
3.1 การประชุมสมาชิกชมรม	69
3.2 การสงเคราะห์สมาชิกที่เสียชีวิต	69
3.3 ทักษะศึกษา	70
3.4 กิจกรรมสาธารณกุศล	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. ประธานชมรมกับแนวโน้มการพัฒนาชมรม	70
5. ข้อเสนอสรุป	71
บทที่ 5 ความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของชมรมผู้สูงอายุ	72
1. สถานการณ์และความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุในปัจจุบัน	72
1.1 พัฒนาการของรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ	72
1.2 สถานะและความพร้อมในการพัฒนาชมรม	74
2. แนวโน้มการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในอนาคต	79
2.1 แนวโน้มของชมรมในอนาคต	79
2.2 ปัจจัยส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชมรมในอนาคต	80
3. รูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสม	83
3.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม	83
3.2 ระเบียบข้อบังคับชมรม	84
3.3 สมาชิกชมรม	84
3.4 กรรมการชมรม	85
3.5 ที่ตั้งชมรม	85
3.6 กิจกรรมชมรม	86
3.7 เครือข่ายของชมรม	87
3.8 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่	87
บรรณานุกรม	89
ภาคผนวก (1) แบบสอบถามเกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ	92
ภาคผนวก (2) ข้อมูลสถานการณ์และเงื่อนไขการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ	103
ภาคผนวก (3) ตารางความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานของผู้นำชมรมและชมรมผู้สูงอายุกับกิจกรรมหลักและผลงานชมรม	132

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงกิจกรรมที่จัดในรอบปีของชมรม	24
ตารางที่ 2 แสดงความสามารถในการดำเนินงานผู้นำชมรม กรณีที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือบุคคลภายนอกอื่นๆไม่เข้ามาช่วยจัดการชมรม	27
ตารางที่ 3 แสดงกิจกรรมหลักและผลงานจำแนกตามพื้นฐานผู้นำชมรม	29
ตารางที่ 4 แสดงปัจจัยส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชมรมในอนาคต	80

เรื่อง สถานการณ์ชมรมผู้สูงอายุไทยและแนวโน้มการพัฒนา

ผู้วิจัย ประสิทธิ์ ธีระพันธ์ และ เพ็ญประภา ศิวโรจน์

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ และชี้ให้เห็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชมรม โดยเน้นหนักที่นโยบายขององค์กรรัฐและเอกชน โครงสร้างชมรมผู้สูงอายุ และการบริหารจัดการ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสมสำหรับสังคมวัฒนธรรมไทย การศึกษาได้ใช้วิธีการหลายรูปแบบทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณนั้นได้เก็บข้อมูลชมรมผู้สูงอายุด้วยแบบสอบถามทางไปรษณีย์ได้ตัวอย่างทั้งหมด 1,085 ชมรม และการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นใช้วิธีการสัมภาษณ์ลึกและการศึกษาจากเอกสารจากบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับชมรมผู้สูงอายุทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเจาะลึกกรณีศึกษาชมรมจำนวน 5 แห่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ในการอธิบายคำถามการวิจัยด้วย ข้อมูลจากทุกแหล่งนำมาวิเคราะห์และอธิบายร่วมกัน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามได้วิเคราะห์ด้วยสถิติร้อยละและค่าไคสแควร์เพื่อแสดงให้เห็นภาพรวมเชิงปริมาณของสถานการณ์ชมรมและปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลงานและความสำเร็จของชมรม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากวิธีการต่าง ๆ นั้นใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการดำเนินงานและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ และอธิบายปัจจัยที่กำหนดทั้งในระดับนโยบาย องค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า นโยบายของรัฐได้กำหนดอย่างชัดเจนให้หน่วยงานต่างๆ ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ แต่ยังคงขาดรูปธรรมของแผนงานโครงการ และสิ่งสนับสนุนต่างๆ แก่หน่วยปฏิบัติการในพื้นที่และเจ้าหน้าที่ทั้งทางด้านการคิดและวิธีปฏิบัติ โดยกระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักที่รับเอานโยบายมาปฏิบัติอย่างจริงจังด้วยการช่วยเหลือและสนับสนุนในการจัดตั้งชมรมขึ้นที่โรงพยาบาล สถานีอนามัย และศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ ส่วนกรมประชาสัมพันธ์ช่วยส่งเสริมชมรมผู้สูงอายุทางอ้อมด้วยการร่วมจัดตั้งและสนับสนุนสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยให้เป็นองค์กรเอกชนที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อและสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ นอกจากนี้กรุงเทพมหานครได้ร่วมมือในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุโดยผ่านทางโรงพยาบาลและศูนย์บริการสาธารณสุขที่กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ด้วย การสนับสนุนของแต่ละหน่วยงานต่อการจัดตั้งและดำเนินการของชมรมนั้น ขึ้นอยู่กับความสนใจของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยว่าให้ความสำคัญต่อชมรมมากน้อยและจริงจังเพียงไร และส่วนใหญ่กิจกรรมที่จัดทำคือ การให้บริการรักษาพยาบาลและความรู้เรื่องสุขภาพแก่สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ

ชมรมผู้สูงอายุประมาณครึ่งหนึ่งได้แสดงให้เห็นว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาต่อไปได้ดี ด้วยพื้นฐานจากประสบการณ์การทำงาน และหรือความพร้อมและความตั้งใจของผู้นำชมรม ชมรมเหล่านี้มีความหลากหลายของรูปแบบการดำเนินงาน เช่น จำนวนกรรมการชมรมมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ กิจกรรมของชมรมมีความหลากหลายและส่วนใหญ่เป็นเรื่องสุขภาพ ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ซึ่งชมรมจัดได้เป็นครั้งคราวและไม่สม่ำเสมอ ชมรมมีเงินทุนไม่มากนักและมีข้อจำกัดในการหาเงิน ซึ่งมักได้มาจากการเก็บจากสมาชิกและการบริจาค และความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระดับการติดต่อรู้จักกันแต่ยังไม่มีความร่วมมืออย่างแท้จริง เช่น การร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลและชมรมอื่นๆ ซึ่งกระบวนการดำเนินการของชมรมเหล่านี้ส่วนใหญ่มีเจ้าหน้าที่เป็นผู้คอยช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดในแทบทุกกระบวนการทำงานของชมรม ทั้งนี้เพื่อช่วยประคับประคองให้ชมรมอยู่ได้ แต่ก็ยังเป็นข้อจำกัดต่อการเติบโตของชมรม สำหรับปัจจัยหรือเงื่อนไขกำหนดความสำเร็จหรือการพัฒนาชมรมนั้น พบว่า ความเป็นผู้นำของประธานชมรมและกรรมการมีความสำคัญมาก เช่น ประธานชมรมที่มีการศึกษาสูง และมีประสบการณ์การทำงานมานาน จะเป็นผู้ที่ทำงานได้ดีกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำและขาดประสบการณ์ และสภาพชมรมที่มีสมาชิกมาก และจัดตั้งมานานก็เป็นปัจจัยเอื้อให้การทำงานของชมรมประสบความสำเร็จ ได้ดีกว่าด้วย อย่างไรก็ตามมีข้อน่าสังเกตว่า ผู้หญิงหรือผู้ชายที่เป็นผู้นำชมรมไม่มีผลต่อการดำเนินงาน และการเป็นชมรมในสังกัดของหน่วยราชการหรือดำเนินงานโดยอิสระก็มีผลงานไม่แตกต่างกันด้วย

จากสภาพสภาพความสับสนของกระบวนการดำเนินงานและปัจจัยหรือเงื่อนไขกำหนดการพัฒนาชมรมดังกล่าวนี้ จึงมีข้อเสนอแนะว่า รูปแบบของชมรมผู้สูงอายุควรปล่อยให้ดำเนินการและพัฒนาไปตามสภาพพื้นที่และความต้องการของสมาชิกชมรม โดยมีเงื่อนไขที่เป็นหลักการสำคัญที่ชมรมควรใช้เป็นแนวทาง 3 ประการคือ กระบวนการเรียนรู้ในชมรมควรเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาในทุกกิจกรรม ความยืดหยุ่นและความพร้อมจะปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานของชมรม และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง นอกจากการคำนึงถึงหลักการดังกล่าวนี้ ในการพัฒนารูปแบบชมรมควรพิจารณาเงื่อนไขอื่นๆด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ที่ต้องทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษาชมรม ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ ผู้กำกับ หรือเป็นเจ้าของชมรม ชมรมควรยึดถือเป้าหมายและวัตถุประสงค์เป็นแนวทางสำคัญที่สุด และเป้าหมายดังกล่าวควรกำหนดขึ้นจากพื้นฐานความเป็นจริงของปัญหาและความต้องการของสมาชิกที่ปฏิบัติได้ และระเบียบข้อบังคับของชมรมควรให้สมาชิกร่วมกำหนดขึ้นมาเองให้สอดคล้องกับความต้องการและมีความยืดหยุ่นพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนได้ง่าย

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ทำให้ปัญหาต่างๆ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจนเป็นอุปสรรคหรือข้อจำกัดที่ทำให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพและมีความสุขได้ กล่าวคือ จำนวนผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนปัจจุบันมีประมาณ 4.4 ล้านคนหรือเป็นร้อยละ 7.3 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2537) และคาดว่าจะเพิ่มเป็นร้อยละ 15.3 หรือเท่ากับ 10.8 ล้านคนในปี พ.ศ. 2563 หรือในอีก 20 ปีข้างหน้า (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535) ผู้สูงอายุเหล่านี้ต้องพึ่งพาตนเองและมีชีวิตที่โศกเศร้ามากยิ่งขึ้นอันเนื่องมาจากการอาศัยอยู่กับครอบครัวเดี่ยว และความสัมพันธ์และเกื้อหนุนภายในครอบครัวลดลง เพราะสมาชิกแต่ละคนต้องดิ้นรนและเอาตัวรอดจากปัญหาเศรษฐกิจที่รุนแรง นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคที่เกี่ยวข้องกับภาวะจิตใจ เช่น ความซึมเศร้า ความรู้สึกท้อแท้ และสิ้นหวัง (นภาพร ขโยวรรณ และมาลินี วงษ์สิทธิ์, 2530; จันทรเพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ, 2539)

การช่วยเหลือและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีชีวิตอยู่กับครอบครัวและชุมชนอย่างมีความสุข โดยสามารถช่วยเหลือตนเองในวิถีชีวิตประจำวันได้เป็นเป้าหมายและกลยุทธ์หลักของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นที่ยอมรับและผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติทั้งในระดับสากลและของทุกหน่วยงานในประเทศที่รับผิดชอบผู้สูงอายุ ตัวอย่างเช่น กรมประชาสงเคราะห์ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดูแลผู้สูงอายุมานาน ได้เปลี่ยนนโยบายจากการให้สงเคราะห์ผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือให้อยู่อาศัยกับครอบครัวและชุมชนมากขึ้น(คณะทำงานพิจารณา นโยบายและมาตรการหลักเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ, 2535) ส่วนกระทรวงสาธารณสุขได้เปลี่ยนจากนโยบายการตั้งรับ คือ การให้การรักษายาบาลเมื่อผู้สูงอายุเจ็บป่วย เป็นการมุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพและให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ซึ่งเป็นนโยบายเชิงรุก (กระทรวงสาธารณสุข, 2539) สำหรับรัฐบาลก็มีนโยบายในเรื่องนี้ชัดเจน และได้ลงนามรับรองคำประกาศ “ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย” เนื่องในปีผู้สูงอายุสากล พ.ศ. 2542 และพรรคการเมืองทุกพรรครวมทั้งฝ่ายค้านได้ร่วมกันลงนามรับรองด้วย เพื่อให้เป็นเป้าหมายและพันธกรณีที่ทุกคน ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันให้การยอมรับและพัฒนาผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิอย่างเต็มที่ตามมาตรฐานสังคมวัฒนธรรมไทยและสากล

ชมรมผู้สูงอายุเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2505 (วาทีณี บุญชะลิกย์ และยุพิน วรสิริอมร, 2540) เป็นการรวมกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชนเดียวกัน และเพื่อการทำประโยชน์ให้กับสังคมตามเงื่อนไขหรือสภาพของชมรมนั้นๆที่จะเอื้ออำนวย จนปัจจุบันชมรมผู้สูงอายุได้ขยายการจัดตั้งแล้วไม่น้อยกว่า 3,000 ชมรมทั่วประเทศทั้งในเขตเมืองและชนบท (บรรลุ ศิริพานิช และคณะ 2539: 5) ประสพการณ์การดำเนินงานของชมรมที่ผ่านมา ยาวนาน ทำให้มีความเชื่อว่าชมรมผู้สูงอายุจะเป็นกลยุทธ์และกลวิธีที่สำคัญในการแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาที่ผู้สูงอายุกำลังเผชิญอยู่รอบด้านและเป็นเงื่อนไขสำหรับการกำหนดนโยบายและมาตรการระยะยาวของรัฐบาลที่มีต่อผู้สูงอายุในปี พ.ศ. 2535 (คณะทำงานพิจารณาโยบายและมาตรการหลักเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ, 2535) ที่ได้ระบุให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้องสนับสนุนการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น นอกจากนี้ในปฏิญญาผู้สูงอายุไทยจำนวน 8 ข้อที่เพิ่งประกาศใช้ ในข้อ 6 ได้ระบุชัดเจนเป็นประเด็นสำคัญในการสนับสนุนให้รวมกลุ่มผู้สูงอายุขึ้น ดังข้อความที่ว่า “ผู้สูงอายุควรได้มีบทบาท และส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันและกับบุคคลทุกวัย” อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นชมรมผู้สูงอายุมีพัฒนาการที่ค่อนข้างช้า และยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควรด้วยเหตุผลและเงื่อนไขจำนวนมาก ทั้งที่เกิดขึ้นจากเงื่อนไขของผู้สูงอายุเอง สังคมและหน่วยราชการที่ยังขาดความชัดเจนและจริงจังของนโยบาย และรูปธรรมขององค์กรและกระบวนการบริหารจัดการ หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ชมรมผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 70 จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยราชการ แต่หน่วยราชการจำนวนมากก็ไม่มีเป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมที่เป็นระบบในการพัฒนาชมรมให้ช่วยเหลือตนเอง และเป็นประโยชน์กับสังคม ทำให้ชมรมจำนวนมากมีแต่ชื่อและไม่เคยทำกิจกรรมใดๆ หรือทำกิจกรรมแต่คอยรับคำสั่งหรือคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่บอกว่าให้ทำอะไรบ้าง เมื่อไร และทำอย่างไร (บรรลุ ศิริพานิช และคณะ, 2539) ส่วนชมรมจำนวนมากที่มีผลงานและทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ก็มีใช้ผลงานของกลุ่มหรือองค์กร แต่อาศัยผู้นำหรือประธานชมรมเป็นหลักในการดำเนินการ เมื่อประธานพ้นตำแหน่งกิจกรรมชมรมก็ซบเซาและชมรมบางแห่งอาจล้มเลิกไปเลย (วาริน โปรบบำรุง, 2538)

การส่งเสริมและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุตามนโยบาย เป้าหมาย และกลยุทธ์ดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยั้งที่ต้องทำอย่างเร่งด่วนจริงจังและเป็นระบบ โดยในเบื้องต้นนั้นต้องเรียนรู้จากบทเรียนที่ชมรมเป็นอยู่ กล่าวคือ ต้องวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุเพื่อให้เข้าใจสภาพ เงื่อนไข และปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวจะนำไปสู่แนวคิดและแนวปฏิบัติในการกำหนดรูปแบบและกลวิธีในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เป็นระบบและรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงสอดคล้องกับสภาพและเงื่อนไขของผู้สูงอายุและสังคมวัฒนธรรมไทย

ซึ่งกรอบความคิดดังกล่าวนี้เป็นเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ และเชื่อว่าผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุทั้งหน่วยงานราชการและเอกชน ตลอดจนชมรมผู้สูงอายุที่เป็นเป้าหมายในการส่งเสริมและพัฒนาด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสร้างและพัฒนางานองค์ความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนารูปแบบชมรมผู้สูงอายุไทย โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์นโยบาย แนวคิด และกระบวนการการดำเนินงานขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่รับผิดชอบและสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุในเชิงนโยบาย การดำเนินงาน และเงินทุนการพัฒนา
2. เพื่อวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ โดยเน้นที่โครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการ กระบวนการดำเนินงาน กิจกรรมและผลงาน และปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลต่อความก้าวหน้าและการพัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุ
3. เพื่อสร้างและพัฒนากรอบแนวคิดและรูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้สูงอายุไทย และพร้อมที่นำไปทดลองใช้และพัฒนาต่อไป

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การที่ได้ข้อสรุปเพื่อส่งเสริมและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้เป็นกลยุทธ์สำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักการและความจำเป็นที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและแนวคิดในการทำความเข้าใจปัญหา เพื่อให้ได้ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวเป็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

3.1 การวิเคราะห์และประเมินความสัมพันธ์ของนโยบาย กลยุทธ์ และกลวิธีการดำเนินการของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนกับการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ชมรมผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องเรียนรู้จากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนและมีพัฒนาการจนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง และหลังจากที่ชมรมพัฒนาไปถึงระดับหนึ่งก็ยังคงต้องรักษาความสัมพันธ์ และการเกื้อหนุนกันต่อไป เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงกลวิธีและกระบวนการที่จะให้ชมรมพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ดังนั้นในการศึกษาจะพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับระดับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ กับชมรมผู้สูงอายุว่ามีหรือไม่ เพียงไร และมีผลต่อการคงอยู่และพัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุมากน้อยเพียงไร และอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นในเชิง

นโยบาย และการบริหารจัดการขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และการเจาะลึกข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้เป็นวิธีการศึกษา

3.2 ความเข้าใจในเชิงการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์และรูปแบบการดำเนินงานของ ชุมรมผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะทำให้ทราบข้อเท็จจริงสถานะปัจจุบันของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่ง เชื่อว่ามีความหลากหลายรูปแบบการดำเนินงานและผลงาน และมีความแตกต่างกันเรื่องความเข้ม แข็งและศักยภาพของชมรมผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง โครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการ และความเป็นผู้นำของชมรมผู้สูงอายุ และการทำความเข้าใจเรื่องนี้ต้องใช้ข้อมูลเชิงปริมาณที่ชี้ให้เห็น ความมากมาย และคุณลักษณะการดำเนินงานและผลงานของชมรม และใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ ชี้ให้เห็นคุณค่าและความหมายของกระบวนการและผลงานนั้นๆของชมรม

4. ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้การศึกษาหลายรูปแบบ (Multi-methods research design) คือ การออกแบบ การวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีการศึกษา 2 แบบหลักๆคือ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Survey research หรือ Quantitative research) เพื่อให้ได้ภาพกว้างของสถานการณ์การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ทั่วประเทศ โดยการใช้แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์(Mail questionnaire) เป็นเครื่องมือในการ สืบรวจ และ 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative research) เพื่อวิเคราะห์และประเมินภาพลึกในการ อธิบายปรากฏการณ์ที่ค้นพบจากการวิจัยเชิงสำรวจ โดยเฉพาะ ในประเด็นเชิงนโยบายและกระบวนการ การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชมรมผู้สูงอายุ ตลอดจนปัจจัย และเงื่อนไขที่มีผลต่อความแตกต่างกันในการดำเนินงานของชมรม การศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ ลึก(In-depth Interview) บุคคลที่เป็นผู้บริหารองค์กรที่เกี่ยวข้องกับชมรมผู้สูงอายุ และการสัมภาษณ์ ลึกประชาชนชมรมผู้สูงอายุที่ใช้เป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษา นอกจากนี้ยังศึกษาวิเคราะห์จาก เอกสารที่เกี่ยวข้อง(Documentary analysis) ที่จะทำให้ทราบแนวคิดและพัฒนาการของชมรมผู้สูง อายุด้วย โดยกระบวนการศึกษาของทั้งสองรูปแบบนี้นำเสนอรายละเอียดที่แสดงถึงขั้นตอนและวิธี ปฏิบัติได้ดังนี้

4.1 การวิจัยเชิงสำรวจ

การสำรวจชมรมผู้สูงอายุด้วยแบบสอบถามทางไปรษณีย์มีแนวคิด ขั้นตอน และวิธีการ ศึกษาดังนี้

4.1.1 แหล่งข้อมูลที่เป็นตัวอย่าง การศึกษารั้งนี้กำหนดศึกษาชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ทั้ง หมดหรือเป็นการศึกษาทั้งประชากร และใช้ชมรมผู้สูงอายุเป็นหน่วยในการศึกษา อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องทะเบียนชมรมผู้สูงอายุที่ไม่สมบูรณ์และทันสมัยเพียงพอ ผู้วิจัยจึงใช้

ทะเบียนชมรมผู้สูงอายุที่สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยรวบรวมไว้เป็นแหล่งข้อมูลหลัก นอกจากนี้ยังใช้ทะเบียนชมรมผู้สูงอายุที่บางหน่วยงานจัดทำไว้ด้วย เช่น ทะเบียนชมรมผู้สูงอายุที่กองส่งเสริมสุขภาพ กรุงเทพมหานคร ได้จัดทำไว้ รายชื่อชมรมผู้สูงอายุที่รวบรวมจากแหล่งต่างๆ ได้ทั้งหมดรวม 2,554 ชมรม และได้จัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปให้ทั้งหมด ผลปรากฏว่าในที่สุดแล้วได้รับแบบสอบถามคืนในสภาพที่ถูกต้อง สมบูรณ์ และนำมาใช้ได้จำนวนรวม 1,085 ฉบับ หรือคิดเป็นร้อยละ 42.5 ของชมรมทั้งหมดที่ส่งไป(รายละเอียดกระบวนการเก็บและตรวจสอบความเชื่อถือได้ของแบบสอบถามอยู่ในหัวข้อต่อไป) ซึ่งชมรมเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร และเชื่อว่าเป็นจำนวนตัวอย่างที่สามารถเป็นตัวแทนประชากรชมรมผู้สูงอายุทั้งหมดได้

4.1.2 เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล แบบสอบถามทางไปรษณีย์ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นได้คำนึงถึงหลักการสำคัญ 2 ประการคือ เนื้อหาหรือประเด็นคำถามมีความถูกต้องและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งประกอบไปด้วยหัวข้อสำคัญ 4 เรื่องคือ หลักการและวัตถุประสงค์การจัดตั้งชมรม การบริหารจัดการชมรม กิจกรรมและผลงานของชมรม และความคิดเห็นเชิงประเมินต่อการดำเนินงานของชมรม โดยหัวข้อการบริหารจัดการชมรมเป็นประเด็นเน้นหนักในการศึกษา แบบสอบถามที่สร้างขึ้นได้ทดลองใช้ 2 ครั้ง ครั้งแรกทดลองใช้กับชมรมในกรุงเทพฯ และครั้งที่สองใช้กับชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม รวมมีกรรมการชมรมตอบแบบสอบถามทั้งหมด 32 คน ซึ่งการทดลองใช้แต่ละครั้งได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และใช้ปรับปรุงแบบสอบถามเพื่อนำไปทดลองใช้ครั้งต่อไป ในที่สุดแล้วผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขจนเชื่อได้ว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหา(Content validity) และมีความเชื่อถือสูงมากพอที่จะนำไปใช้ได้ (Internal consistency reliability)

การใช้แบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจริงพบว่า แบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนและมีความสมบูรณ์ที่นำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้จำนวน 1,085 ฉบับนั้น ต้องผ่านการส่งแบบสอบถามและติดตามถึง 2 รอบคือ รอบแรกส่งไปทั้งหมด 2,554 ฉบับ และรอบที่สองส่งจำนวน 1,000 ฉบับ (หลังจากส่งฉบับแรกไป 3 สัปดาห์) นอกจากนี้ได้ส่งเฉพาะจดหมายทวงบางชมรมอีก 500 ฉบับด้วย ซึ่งแต่ละรอบได้รับแบบสอบถามคืนจำนวน 950 ฉบับ และ 325 ฉบับตามลำดับ รวมทั้งสิ้น 1,275 ฉบับ แต่หลังจากตรวจสอบคำตอบในแบบสอบถามที่ได้รับแล้วต้องคัดเลือกทิ้งจำนวน 190 ฉบับเพราะแต่ละฉบับมีความผิดพลาดอย่างมาก 2 เรื่องคือ ตอบไม่สมบูรณ์จำนวนมาก(ว่างเว้นคำตอบหลายข้อทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา) และข้อมูลที่ตอบ ไม่น่าเชื่อถือ(คำตอบมีความขัดแย้งกันเอง) อนึ่งมีข้อน่าสังเกตว่า แบบสอบถามจำนวนมากที่ใช้ได้ก็ยังมีปัญหาเรื่องการไม่ตอบคำถามบางข้อ ซึ่งมีผลให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีคำตอบหลายข้อที่มีจำนวนผู้ตอบไม่เท่ากัน

4.1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้รับนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (Social Statistical Package for Social Sciences- SPSS pc+) และใช้ค่าสถิติร้อยละเพื่อบรรยายสถานการณ์ของชมรมผู้สูงอายุตามประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้ และใช้การวิเคราะห์ค่าไคสแควร์ (Chi-square analysis) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เชื่อว่าเป็นหรือปัจจัยเสี่ยงจำนวน 6 ตัวแปรคือ อายุผู้นำ เพศผู้นำ การศึกษาผู้นำ อายุชมรม ขนาดชมรมและสังกัดของชมรม กับปัจจัยที่เป็นกิจกรรมและผลงานของชมรมผู้สูงอายุจำนวน 4 ตัวแปรเช่นเดียวกันคือ การวางแผนกิจกรรม ความร่วมมือกับกรรมการหมู่บ้าน ความก้าวหน้าของชมรมและกิจกรรมดีเด่นของชมรม

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริหารองค์กรที่มีส่วนกำหนดนโยบาย และหรือให้การสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มประธานชมรมผู้สูงอายุที่ได้รับคัดเลือกเป็นกรณีตัวอย่างในการศึกษา ดังนี้

4.2.1 ผู้บริหารองค์กรภาครัฐและเอกชน คณะผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเจาะลึกเชิงนโยบายและการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุขององค์กรภาครัฐจำนวน 3 แห่ง และองค์กรเอกชนจำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย กรมประชาสัมพันธ์ (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม) สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ (กระทรวงสาธารณสุข) สำนักอนามัย (กรุงเทพมหานคร) สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย และองค์กรช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศ (Help-Age International) โดยการศึกษแต่ละแห่งใช้วิธีการสัมภาษณ์ลึก และหรือการศึกษาจากเอกสารของหน่วยงานนั้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ลึกได้รับการบันทึกเทป และนำมาถอดเทปและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล และการประเมินความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของข้อมูลทั้งหมด รวมทั้งข้อมูลเอกสารที่ได้พบทวนมาด้วย โดยการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละหน่วยงานตามสภาพข้อมูลที่ได้รับ โดยข้อมูลของทุกองค์กรจะมีประเด็นร่วมที่สำคัญคือ แนวนโยบายและการสนับสนุนช่วยเหลือชมรมผู้สูงอายุทั้งทางตรงและทางอ้อม

4.2.2 ประธานชมรมผู้สูงอายุที่เป็นกรณีตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกชมรมผู้สูงอายุจำนวน 5 แห่งเพื่อใช้เป็นกรณีตัวอย่างที่จะให้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อเสริมความเข้าใจข้อมูลของชมรมผู้สูงอายุที่ได้รับจากแบบสอบถามทางไปรษณีย์ โดยมีเกณฑ์การเลือกกรณีตัวอย่างที่สำคัญ 2 ข้อเพื่อให้ได้กรณีตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันคือ 1) เป็นชมรมที่อยู่ในเขตพื้นที่ดำเนินงานแตกต่างกัน (เช่น จังหวัด อำเภอบาง และตำบล) และ 2) เป็นชมรมที่มีความหลากหลายรูปแบบของการบริหารจัดการ และหรือผลงาน (เช่น การเป็นชมรมในสังกัดหรือไม่สังกัดหน่วยงานรัฐ และการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการ หรือประธาน หรือเจ้าหน้าที่) ซึ่งผลจากการคัดเลือกตามเกณฑ์ดังกล่าวได้ชมรมที่เป็น

กรณีศึกษา 5 แห่งคือ ชมรมผู้สูงอายุตำบลแม่ตา(ชมรมระดับตำบล จังหวัดเชียงใหม่) ชมรมผู้สูงอายุอำเภอพุทธมณฑล(ชมรมระดับอำเภอ จังหวัดนครปฐม) ชมรมผู้สูงอายุอำเภอทุ่งใหญ่(ชมรมระดับอำเภอ จังหวัดนครศรีธรรมราช) ชมรมผู้สูงอายุบางใหญ่(ชมรมในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร จังหวัดนนทบุรี) และชมรมผู้สูงอายุทุ่งสองห้อง(ชมรมในเขตเมือง กรุงเทพมหานคร) ข้อมูลจากกรณีตัวอย่างนี้ได้จากประธานชมรมเป็นหลัก และมีบางส่วนได้จากกรรมการชมรมบางคนด้วย ส่วนสมาชิกชมรมนั้นไม่อาจรวบรวมข้อมูลได้ เนื่องจากมีความจำกัดเรื่องเงื่อนไขเวลาและงบประมาณการดำเนินการ

กระบวนการในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลกรณีตัวอย่างได้ดำเนินการเหมือนกับการศึกษากลุ่มผู้บริหารองค์กรตามข้อ 2.1 ทั้งในเรื่องประเด็นการศึกษาและวิธีการ ส่วนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและความหมายของแต่ละกรณีศึกษานั้นมีหัวข้อที่ใกล้เคียงกันคือ การริเริ่มและจัดตั้งชมรม โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ กิจกรรมและผลงานชมรม และประเด็นเฉพาะของแต่ละชมรมที่เป็นเงื่อนไขให้ชมรมพัฒนาและมีความเข้มแข็งได้

5. การนำเสนอผลการวิจัย

การเสนอผลการวิจัยแบ่งเป็น 5 บทคือ บทที่ 1: บทนำ(คือบทนี้) บทที่ 2: พัฒนาการนโยบายของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับชมรมผู้สูงอายุ บทที่ 3: สถานการณ์และเงื่อนไขการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ บทที่ 4 : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ และบทที่ 5: ความหมายและคุณค่าของชมรมผู้สูงอายุในอนาคต โดยบทที่ 1 ทำให้เข้าใจประเด็นปัญหาการวิจัยว่ามีอะไรบ้าง มีเหตุผลและความสำคัญอย่างไรในการศึกษา และปัญหานั้นจะใช้ระเบียบวิธีการศึกษาให้มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ได้อย่างไร บทที่ 2, 3 และ 4 นั้นเป็นการเสนอข้อมูลที่เป็นผลการศึกษา เริ่มต้นด้วยบทที่ 2 ที่ต้องการให้เห็นภาพรวมของนโยบายของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของชมรมผู้สูงอายุที่จะอธิบายหรือชี้ให้เห็นรายละเอียดในบทต่อไป บทที่ 3 และ 4 เป็นบทนำเสนอผลการวิเคราะห์และประเมินชมรมผู้สูงอายุที่จะชี้ให้เห็นและเข้าใจภาพเชิงกว้างและลึกในแง่มุมต่างๆในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งข้อค้นพบที่เสนอในสามบทนี้เป็นจะนำไปสู่ข้อสรุปของบทที่ 5 ที่เป็นการอภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะรูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสมหรือที่ควรจะเป็นภายใต้บริบทของสังคมไทยปัจจุบัน

บทที่ 2

พัฒนาการนโยบายรัฐและบทบาทภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับชมรมผู้สูงอายุ

ในบทนี้ชี้ให้เห็น 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ พัฒนาการและผลกระทบของนโยบายรัฐบาลที่มีต่อการจัดตั้งและเติบโตของชมรมผู้สูงอายุ และขอบเขตของบทบาทหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของชมรม ซึ่งจะเป็นฐานข้อมูลสำคัญที่ทำให้เข้าใจอย่างชัดเจนถึงสถานการณ์และแนวโน้มของชมรมผู้สูงอายุที่ได้นำเสนอในบทต่อไป

1. นโยบายของรัฐกับการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ

ประเทศไทยได้จัดทำแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2525 ตามนโยบายของที่ประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ที่ต้องการให้หลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ผู้สูงอายุ และให้แต่ละประเทศสมาชิกจัดตั้งองค์กรและแผนระดับชาติสำหรับผู้สูงอายุขึ้น ประเทศไทยจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติขึ้น โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานและอธิบดีกรมประชาสงเคราะห์เป็นเลขานุการ และได้จัดทำแผนระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2525-2544) โดยกำหนดนโยบายและมาตรการเน้นหนักการจัดสวัสดิการ ศูนย์บริการและสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นทั้งภายในและภายนอกสถานสงเคราะห์(คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ 2525) ซึ่งแต่เดิมก่อนที่มีนโยบายและคณะกรรมการชุดนี้นั้น ได้จัดบริการให้ผู้สูงอายุเฉพาะเรื่องการจัดสถานสงเคราะห์และสวัสดิการผู้สูงอายุเท่านั้น อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏหลักฐานชี้ให้เห็นรูปธรรมของแผนงานและผลการดำเนินงานดังกล่าว

ในปี พ.ศ. 2535 สมัยรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ได้ให้ความสำคัญเรื่องผู้สูงอายุเป็นพิเศษตามข้อเสนอของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย(บรรลุ ศิริพานิช สัมภาษณ์ วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2542) จึงได้กำหนดนโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาวอีก 20 ปี (เริ่มปี พ.ศ. 2535 -2554) รวม 8 หัวข้อใหญ่ๆที่ครอบคลุมและเป็นระบบมากกว่าแผนงานเดิม กล่าวคือ ได้ขยายกรอบแนวคิดจากการเน้นเพียงการให้สวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าและมีความสุขด้วยการช่วยเหลือตนเองได้ อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่เกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้สูงอายุเองและสังคมด้วย ดังเช่นวัตถุประสงค์ข้อ 4.3 ของนโยบายดัง

กล่าวระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆของครอบครัวและสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น” และได้กำหนดเป็นแผนงาน/กิจกรรมกับชุมชนรวม 5 ด้านคือ 1) ด้านสุขภาพอนามัย 2) ด้านสวัสดิการสังคม 3) ด้านการงานและรายได้ 4) ด้านสังคม การศึกษา วัฒนธรรม และจิตใจ และ 5) ด้านวิจัยและพัฒนา ซึ่งมีผลทำให้งานผู้สูงอายุเป็นหน้าที่ของอีกหลายกระทรวงนอกเหนือจากกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย(ในขณะนั้น) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยที่ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบ (คณะกรรมการพิจารณานโยบายและมาตรการหลักเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ 2535) จนกระทั่งในปีปัจจุบัน(พ.ศ. 2542) รัฐบาลได้ประกาศ “ปณิญาผู้สูงอายุ” และมีผู้แทนพรรคการเมืองทุกพรรค รวมทั้งฝ่ายค้าน ได้สนามรับรอง เพื่อให้เป็นเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุ ในปณิญาผู้สูงอายุฉบับนี้ได้ระบุเป็นหลักการสำคัญที่ต้องส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม(ข้อที่6 ในจำนวน8ข้อ) ซึ่งมีผลทำให้การจัดตั้งและความเคลื่อนไหวของชมรมผู้สูงอายุมีหลักประกันเชิงนโยบาย และยุทธศาสตร์มากขึ้น

ถึงแม้ว่านโยบายและมาตรการต่างๆดังกล่าวมานี้ไม่ได้ระบุถึงวิธีการรวมกลุ่มหรือการตั้งชมรมผู้สูงอายุ แต่อาจกล่าวได้ว่าได้สร้างเจือใจสำคัญในการขยายการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุให้มีหลากหลายประเภท และกว้างขวางรวดเร็วมากกว่าเดิม กล่าวคือ ชมรมผู้สูงอายุได้จัดตั้งครั้งแรกเมื่อปีพ.ศ. 2505 ที่ศาสตราจารย์นายแพทย์ประสพ รัตนากรจัดตั้งขึ้นตามโครงการสุขภาพผู้สูงอายุที่เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (วาทินี บุญลักขี และยุพิน วรสิริอมร, 2540: 6; สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล, 2541: 25) ต่อจากนั้นก็มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆขึ้นอย่างอิสระ เช่น ชมรมผู้สูงอายุของข้าราชการเกษียณอายุ และชมรมผู้สูงอายุที่ประชาชนรวมตัวกันเองจัดตั้งในภูมิภาคต่างๆ ชมรมผู้สูงอายุที่ประชาสงเคราะห์จังหวัดจัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 อย่างน้อยจังหวัดละ 1 แห่ง ชมรมผู้สูงอายุที่โรงพยาบาลต่างๆจัดตั้งขึ้นในคลินิกผู้สูงอายุ และการจัดตั้งสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ในปีพ.ศ. 2532 โดยการสนับสนุนของกรมประชาสงเคราะห์ การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุตามลักษณะต่างๆดังกล่าวนี้เป็นไปตามความสนใจเฉพาะของแต่ละกลุ่มหรือหน่วยงานในพื้นที่ที่มีลักษณะครั้งคราวโดยไม่มีนโยบายที่สั่งการจากหน่วยงานรัฐระดับสูง จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลได้กำหนดนโยบายผู้สูงอายุขึ้นในช่วงที่สอง (พ.ศ. 2535) ทำให้หน่วยงานรัฐหลายแห่งกำหนดนโยบายและเป้าหมายให้หน่วยงานในสังกัดจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นตามนโยบายและมาตรการข้อ 4.3 ดังได้กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้โรงพยาบาลระดับต่างๆ และสถานอนามัยทั่วประเทศจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น (สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล, 2541: 25) นอกจากนี้สถานบริการสุขภาพรูปแบบอื่นๆ ก็ได้ร่วมจัดตั้งชมรมผู้สูง

อายุด้วย เช่น ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขตต่างๆ สำหรับกรุงเทพมหานครก็รับเอาแนวนโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติด้วย โดยกองส่งเสริมสุขภาพ สำนักอนามัย ได้ส่งเสริมให้ศูนย์บริการสาธารณสุขที่มีอยู่ทุกเขตของกรุงเทพมหานครจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในชุมชนต่างๆ ในเขตพื้นที่ของตนเอง จนทำให้ปัจจุบันมีชมรมผู้สูงอายุในสังกัดกรุงเทพมหานครจำนวนมากถึงประมาณ 150 แห่ง ทั้งนี้ยังไม่รวมชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งขึ้นเอง เช่น ชมรมข้าราชการเกษียณอายุ และชมรมผู้สูงอายุตามกลุ่มวิชาชีพต่างๆ ซึ่งไม่ทราบจำนวนแน่นอน และในทำนองเดียวกันจำนวนชมรมผู้สูงอายุทั้งประเทศก็ไม่มีผู้รวบรวมไว้อย่างถูกต้องแน่นอน แต่ประมาณการว่าปัจจุบันมีไม่น้อยกว่า 3,000 ชมรม (บรรณ ศิริพานิช และคณะ, 2539)

กล่าวโดยสรุปนโยบายของรัฐที่มีต่อผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุมี 3 ช่วงที่สำคัญคือ สองช่วงแรกของนโยบายและมาตรการระยะยาวในปี พ.ศ. 2525 และ 2535 และในช่วงปัจจุบัน พ.ศ. 2542 ที่มีการประกาศปณิญาผู้สูงอายุเนื่องในโอกาสปีผู้สูงอายุสากล ซึ่งตั้งต้นนโยบายรัฐช่วงที่สองมีผลทำให้หน่วยงานรัฐส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรมเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการส่งเสริมดังกล่าวยังเป็นเรื่องของแต่ละหน่วยงานระดับพื้นที่ที่จะให้ความสนใจและจริงจังมากน้อยเพียงใด เนื่องจากยังขาดความชัดเจนของนโยบายรัฐ และกลไกที่กำหนด ตลอดจนความเพียงพอในการสนับสนุนด้านงบประมาณและอื่นด้วย

2. หน่วยงานรัฐกับการพัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุ

2.1 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงต่อผู้สูงอายุของกรมประชาสงเคราะห์อยู่ในระดับฝ่ายคือ ฝ่ายสงเคราะห์ผู้สูงอายุ กองสวัสดิการสงเคราะห์ โดยเริ่มต้นได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุแห่งแรกตั้งแต่ปีพ.ศ. 2496 จนถึงปัจจุบันมีการเพิ่มเติมการจัดบริการสวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุขึ้นอีก รวมมี 3 ลักษณะคือ 1) สถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ (มีทั้งหมด 18 แห่งทั่วประเทศ) 2) ศูนย์บริการผู้สูงอายุในชุมชน (Day Care Center) (เป็นการให้บริการสวัสดิการเบ็ดเสร็จของชุมชนแก่ผู้สูงอายุที่อยู่กับครอบครัว ปัจจุบันมีทั้งหมด 15 แห่ง) และ 3) การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่ยากไร้และช่วยเหลือตนเองไม่ได้ (จ่ายให้คนละ 200 บาทต่อเดือนตลอดชีวิต ปัจจุบันจ่ายเพิ่มขึ้นเป็นคนละ 300 บาทจากเงินช่วยเหลือตามแผนมิยาซาวา โดยจ่ายผ่านศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านที่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์ช่วยเหลือผู้ที่ยากไร้ประจำหมู่บ้าน ซึ่งคณะกรรมการที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นทำหน้าที่เป็นผู้คัดเลือกผู้สูงอายุที่ควรได้รับการสงเคราะห์) นอกจากนี้ปัจจุบันกรมประชาสงเคราะห์กำลังมีการจัดตั้งศูนย์บริการทาง

สังคมสำหรับผู้สูงอายุจำนวน 200 แห่ง(ใช้เงินช่วยเหลือตามแผนมียาชาวา) ที่ให้จัดตั้งในวัดหรือศูนย์กลางทางศาสนาประจำหมู่บ้านทั่วประเทศ และชาวบ้านเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการศูนย์ฯดังกล่าวเองทั้งหมด รูปแบบในการจัดตั้งศูนย์ฯดังกล่าวนี้เป็นไปตามรูปแบบที่กรมประชาสงเคราะห์ได้ใช้ในโครงการพื้นที่นำร่องจำนวน 4 ศูนย์ซึ่งได้ดำเนินงานในปี พ.ศ. 2539 และหลังจากจบโครงการนำร่องนี้ได้นำไปขยายผลจัดตั้งเพิ่มเติมอีก 9 ศูนย์

กรมประชาสงเคราะห์ไม่มีนโยบายโดยตรงในการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ (มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นเพียงครั้งเดียวในปี พ.ศ. 2527 ที่ให้ประชาสงเคราะห์จังหวัดแต่ละจังหวัดจัดตั้งชมรมขึ้นอย่างน้อยจังหวัดละ 1 แห่ง รวมจัดตั้งได้ 125 ชมรม ทั้งนี้เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระชนมายุครบ 80พรรษา)หลังจากนั้นไม่ได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นอีกเลย จนกระทั่งปีพ.ศ.2532 กรมประชาสงเคราะห์ได้ให้การสนับสนุนการจัดตั้งสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยขึ้นและให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงาน เช่น ให้สถานที่ บุคลากร(จำนวน 2 คน) และเงินจำนวนหนึ่งทุกปี (ประมาณ 300,000 บาทต่อปี) นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในรูปแบบอื่นอีกด้วย เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกันในปีผู้สูงอายุสากล สำหรับกรณีนโยบายและมาตรการผู้สูงอายุระยะยาวในปี พ.ศ. 2535 - 2554 ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนให้หน่วยงานต่างๆของรัฐจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นนั้น กรมประชาสงเคราะห์ไม่ได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุโดยตรงตามมาตรการนี้ เพราะถือว่าได้สนับสนุนการจัดตั้งชมรมชมรมผู้สูงอายุผ่านสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยอยู่แล้ว (อุบล หลิมสกุล สัมภาษณ์,วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2542) ดังนั้นจึงได้จัดกิจกรรมสนองนโยบายนี้เน้นหนักในรูปแบบอื่นคือ การจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมให้กับผู้สูงอายุในชุมชนขึ้น เพื่อให้บริการสวัสดิการต่างๆ ไปแก่ผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุและชุมชนร่วมกันรับผิดชอบตนเอง แต่ไม่ได้เน้นหรือบังคับว่าต้องบริหารจัดการศูนย์โดยชมรมผู้สูงอายุเท่านั้น เพียงแต่ให้แนวทางว่าควรจัดตั้งที่วัดหรือในที่ๆชุมชนสะดวกในการไปใช้บริการ ในทางปฏิบัตินี้มีศูนย์บริการทางสังคมบางแห่งที่ดำเนินการโดยชมรมผู้สูงอายุในชุมชนนั้นๆ

นอกเหนือจากเหตุและผลในการให้การสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุทางอ้อมโดยผ่านสภาผู้สูงอายุและศูนย์บริการทางสังคมดังได้กล่าวมาแล้ว กรมประชาสงเคราะห์ยังมีข้อจำกัดสำคัญเรื่องโครงสร้างองค์กร และกรอบแนวคิดในการส่งเสริมชมรมผู้สูงอายุด้วย กล่าวคือ กรมประชาสงเคราะห์มีโครงสร้างองค์การและการบริหารจัดการที่เน้นหนักให้การสงเคราะห์และสวัสดิการมาโดยตลอด งานผู้สูงอายุก็อยู่ในความรับผิดชอบระดับฝ่าย(ฝ่ายงานผู้สูงอายุ)ในกองสวัสดิการสงเคราะห์เท่านั้น(ในขณะที่มีงานและงบประมาณในการสงเคราะห์ผู้สูงอายุมีเป็นจำนวนมากนับเป็นพันล้านบาทต่อปี) ส่วนในภูมิภาค

นั่นก็มีหน่วยงานที่รับผิดชอบลงไปในระดับอำเภอเท่านั้น และมีกำลังคนน้อยมากจนเป็นข้อจำกัดในการทำงานด้านชุมชนในเชิงรุก อย่างไรก็ตามทางด้านแนวความคิดของเจ้าหน้าที่นั้นมีความเข้าใจแนวคิดใหม่ และต้องการให้ปรับเปลี่ยนการให้สังคมสงเคราะห์สมัยใหม่ในเชิงรุกเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุให้ช่วยเหลือตนเองและสังคมได้ และการอยู่กับครอบครัวแทนการอยู่ในสถานสงเคราะห์ ตัวอย่างโครงการที่ได้จัดทำตามแนวคิดใหม่นี้ เช่น โครงการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน และศูนย์บริการทางสังคม แต่ในทางปฏิบัติยังขาดการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง เพราะแม้ว่าแนวคิดของเจ้าหน้าที่ได้ปรับเปลี่ยนและมีความทันสมัยแล้วแต่ก็ยังติดขัดที่โครงสร้างแบบเก่าที่เปลี่ยนแปลงยากของระบบราชการอยู่เช่นเดิม

กล่าวโดยสรุปกรมประชาสงเคราะห์ยอมรับในหลักการและความจำเป็นของชมรมผู้สูงอายุ แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องโครงสร้างองค์การ ทำให้กรมประชาสงเคราะห์สนับสนุนการจัดตั้งและดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุโดยอ้อมโดยผ่านทางสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย

2.2 กระทรวงสาธารณสุข

กระทรวงสาธารณสุขมีหน่วยงานระดับกรม 3 หน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุคือ 1) สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (โดยกองโรงพยาบาลภูมิภาคและกองสาธารณสุขภูมิภาค ที่ดูแลโรงพยาบาลภูมิภาคและสถานอนามัยทั่วประเทศ ตามลำดับ) 2) กรมการแพทย์ (โดยโรงพยาบาลเฉพาะทางด้านต่างๆ และสถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุที่ดูแลด้านวิชาการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ) และ 3) กรมอนามัย (โดยสำนักส่งเสริมสุขภาพที่มีศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขตเป็นหน่วยวิชาการและปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งแต่ละศูนย์มีกลุ่มงานเฉพาะ ในการพัฒนาทางวิชาการและบริการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ) หน่วยงานต่างๆ ที่สังกัดแต่ละกรมและเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้สนองตอบต่อนโยบายและมาตรการของรัฐเรื่องผู้สูงอายุพ.ศ.2535 อยู่ 3 ประเด็นที่สำคัญคือ 1) การจัดให้มีการรักษาฟรีแก่ผู้สูงอายุ 2) การจัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุในสถานบริการต่างๆ และ 3) ให้โรงพยาบาลทุกระดับและสถานอนามัยทั่วประเทศ สนับสนุนการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นเพื่อเป็นกลยุทธิ์สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ดังนั้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 ที่กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายดังกล่าว ชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่จึงได้จัดตั้งขึ้นภายใต้สังกัดสถานบริการของกระทรวงสาธารณสุขระดับต่างๆ ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งผลการสำรวจชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศครั้งแรก(บรรลุ ศิริพานิช และคณะ, 2539) ก็ยืนยันข้อสรุปดังกล่าวได้เป็นอย่างดี โดยพบว่า ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 57.5 และ 63.3 สังกัดโรงพยาบาลและสถานอนามัยตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีบางส่วนสังกัดศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขตที่เป็นหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข

สุขด้วย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้นกระทรวงสาธารณสุขมิได้มีนโยบายและวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะในการจัดตั้งและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ โดยมีเพียงนโยบายให้มีการจัดตั้งเท่านั้น ดังนั้นการดำเนินงานของสถานบริการแต่ละแห่งที่มีต่อชมรมผู้สูงอายุจึงเป็นไปอย่างอิสระ ขึ้นกับความสนใจของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่แต่ละแห่งว่าให้ความสนใจผู้สูงอายุมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้หน่วยงานแต่ละแห่งทั้งในสังกัดกรมเดียวกันและต่างกรมกองกันยังขาดความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดและเป็นรูปธรรมทั้งเรื่องแผนงานและกิจกรรมในเรื่องชมรมผู้สูงอายุ ดังนั้นชมรมผู้สูงอายุในสังกัดหน่วยงานกระทรวงสาธารณสุขแต่ละแห่งจึงมีความเข้มแข็ง พัฒนาการ และรูปแบบการทำงานแตกต่างกันมาก ตัวอย่างเช่น โรงพยาบาลหรือสถานอนามัยบางแห่งที่สนใจพัฒนาชมรมผู้สูงอายุได้ทำโครงการเสนอของบประมาณสนับสนุนจากราชการและหรือองค์กรเอกชนจนนำมาใช้พัฒนาชมรมผู้สูงอายุได้เข้มแข็งและเป็นศูนย์กลางของผู้สูงอายุ ในขณะที่ชมรมผู้สูงอายุอีกจำนวนมากจัดตั้งขึ้นมาแล้ว ไม่มีกิจกรรมหรือพัฒนาการเลย แต่ยังคงสภาพชมรมผู้สูงอายุเอาไว้ เพราะอย่างน้อยที่สุดผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมแต่ละคนได้รับประโยชน์จากการตรวจและรักษาจากสถานพยาบาลที่ชมรมตนเองสังกัด ทำให้สถานพยาบาลจำนวนมากยึดติดกับความเป็นเจ้าของชมรมผู้สูงอายุ และมีผลทำให้ชมรมผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในการพัฒนาและพึ่งพิงตนเองได้อย่างแท้จริง(บรรลุ ศิริพานิช สัมภาษณ์,วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2542)

ลักษณะเด่นของกระทรวงสาธารณสุขที่มีผลต่อการพัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุอีกประการหนึ่งก็คือ การจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งไว้สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรเอกชนทางด้านสุขภาพ โดยได้ให้การสนับสนุนงบประมาณส่วนนี้ต่อสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยเป็นปกติทุกปี ปีละไม่ต่ำกว่าล้านบาท เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสภาผู้สูงอายุที่ได้จัดตั้งเกือบครบทุกจังหวัดแล้ว ซึ่งงบประมาณนี้มีผลต่อการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุทั่วประเทศ นอกจากนี้องค์กรภาคเอกชนบางหน่วยงานได้ทำเรื่องขอรับการสนับสนุนงบประมาณส่วนนี้จากกระทรวงสาธารณสุขเพื่อนำมาใช้สนับสนุนและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุเป็นครั้งคราวอีกด้วย เช่น สมาคมแม่บ้านสาธารณสุข ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานทางด้านสุขภาพของประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้รับทุนสนับสนุนให้มาสำหรับชมรมผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุปกระทรวงสาธารณสุขเป็นหน่วยงานหลักที่สนับสนุนการจัดตั้งและดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุมากที่สุดทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่การดำเนินงานขึ้นอยู่กับแต่ละหน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งยังขาดทิศทางและกระบวนการที่ชัดเจนที่จะพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้เป็นองค์กรที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไปได้

2.3 กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครได้รับเอานโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาวของรพ.ศ. 2535-2554 นำมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ โรงพยาบาลกรุงเทพมหานครจำนวน 7 แห่งที่สังกัดสำนักงานแพทย์ได้จัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุและชมรมผู้สูงอายุขึ้นในทำนองเดียวกันกับกระทรวงสาธารณสุข และศูนย์บริการสาธารณสุขสุขของกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักอนามัยทุกแห่งรวม 62 แห่งทั่วกรุงเทพมหานคร ได้จัดตั้งศูนย์สุขภาพผู้สูงอายุในศูนย์บริการสาธารณสุข และจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขรับผิดชอบ ทำให้ในกรุงเทพมหานครมีชมรมผู้สูงอายุในสังกัดรวมประมาณ 150 แห่ง สำนักงานเขตต่างๆ ก็ทำหน้าที่สนับสนุนและความช่วยเหลือการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายรร่วมกับศูนย์บริการสาธารณสุขที่อยู่ในเขตนั่นๆ ด้วย นอกจากนี้กรุงเทพมหานครได้จัดตั้งโรงพยาบาลหลวงพ่อดาวทิศักดิ์ เพื่อฟื้นฟูสุขภาพผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษด้วย

การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุสังกัดกรุงเทพมหานครได้ร่วมมือกับหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กรุงเทพมหานคร ได้ขอความร่วมมือและช่วยเหลือจากการเคหะแห่งชาติขอใช้สถานที่ได้อาคารชุดเป็นที่ทำการและจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ และการขอใช้ที่ดินและเงินจากการเคหะแห่งชาติสร้างอาคารที่ทำการชมรมผู้สูงอายุในชุมชนของการเคหะแห่งชาติบางแห่ง นอกจากนี้กรุงเทพมหานครยังสนับสนุนให้ชมรมผู้สูงอายุในสังกัดได้รวมตัวกันเป็นสหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุ กรุงเทพมหานครเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมในวาระต่างๆ เช่น วันผู้สูงอายุแห่งชาติ ปีผู้สูงอายุสากล และการจัดการแข่งขันกีฬาผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร

กล่าวโดยสรุปกรุงเทพมหานครได้สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในแนวทางเดียวกับกระทรวงสาธารณสุข โดยผ่านทางโรงพยาบาลและศูนย์บริการสาธารณสุขที่มีอยู่ทุกพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ชมรมผู้สูงอายวยังได้รับการสนับสนุนจากเขตผ่านทางฝ่ายพัฒนาชุมชนที่ติดต่อและให้การสนับสนุนโดยตรงต่อชมรมผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามรูปแบบและความร่วมมือดังกล่าวขึ้นกับความสนใจของผู้บริหารหน่วยงานและเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ

3. หน่วยงานเอกชนกับพัฒนาการของชมรมผู้สูงอายุ

3.1 สถานผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยฯ

สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2532 โดยการสนับสนุนของกรมประชาสงเคราะห์ที่ให้อาสนาที่ตั้ง เจ้าหน้าที่ และเงินจำนวนหนึ่ง เพื่อให้สภาผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางระหว่างชมรมผู้สูงอายุ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุและผู้สูงอายุทั้งในระดับบุคคลและองค์กร สภาผู้สูงอายุจึงเป็นหน่วยงานเอกชนที่ไม่หวังผลกำไรที่ทำงานเพื่อผู้สูงอายุโดยตรงผ่านทางชมรมผู้สูงอายุ ในการดำเนินงานนั้น สภาผู้สูงอายุได้จัดตั้งสาขาสภาผู้สูงอายุประจำจังหวัดต่างๆ ซึ่งปัจจุบันจัดตั้งเกือบครบทุกจังหวัดแล้ว สาขาสภาผู้สูงอายุที่จัดตั้งขึ้นมุ่งหวังให้เป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างชมรมผู้สูงอายุภายในจังหวัดนั้นๆ และเป็นหน่วยประสานงานกับสภาผู้สูงอายุและองค์กรอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนด้วย โดยบทบาทแล้วสภาผู้สูงอายุสามารถให้การสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สภาผู้สูงอายุเป็นเสมือนกระบอกเสียงในการรักษาสติและประโยชน์ที่ผู้สูงอายุพึงได้รับตามสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งจากรัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะการได้รับความเชื่อถือให้ติดต่อกับหน่วยงานของรัฐระดับกำหนดนโยบาย เช่น รัฐบาล กระทรวง และกรมกองต่างๆ มาโดยตลอด ตัวอย่างเช่น สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยมีส่วนเสนอแนะ ผลักดัน และร่วมมือกับรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและมาตรการระดับชาติต่อผู้สูงอายุในปีพ.ศ.2535 และร่วมมือกับรัฐบาลในการกำหนดและประกาศปณิญาผู้สูงอายุไทยของรัฐบาล เนื่องในโอกาสปีผู้สูงอายุสากลในปี พ.ศ. 2542

สภาผู้สูงอายุได้รับเงินสนับสนุนการดำเนินงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน เช่น กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงสาธารณสุข องค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศ (Help-Age International) และเงินบริจาคจากประชาชน การดำเนินงานของสภาผู้สูงอายุในส่วนที่เป็นการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุมีความหลากหลายของรูปแบบและกิจกรรม เช่น การสนับสนุนเงินทุนแก่ชมรมผู้สูงอายุ การจัดโครงการค่ายผู้สูงอายุที่ให้นายชมรมในทุกจังหวัดทั่วประเทศได้มาร่วมประชุมเพื่อถ่ายทอดและเรียนรู้การทำกิจกรรมและพัฒนาของแต่ละชมรม และการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุยากไร้ที่มีปัญหาทางด้านสายตา(ให้แว่นตา)โดยผ่านทางชมรมผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้นสภาผู้สูงอายุก็มีข้อจำกัดเรื่องบุคลากรที่มาช่วยงาน เพราะเป็นเรื่องของการอาสาสมัครและทำงานด้วยใจรัก โดยไม่มีผลประโยชน์ตอบแทน

กล่าวโดยสรุปสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรเดียวที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนและพัฒนาการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่ทั่วประเทศ แม้ว่ามีบุคลากรจำกัดแต่ก็ทำงานในฐานะองค์กรเอกชนที่มีศักยภาพและผลงานเด่นในการเป็นศูนย์กลางการประสานงานและร่วมมือกับภาครัฐ

ทั้งในระดับปฏิบัติการและผู้กำหนดนโยบาย และร่วมมือกับภาคเอกชนทั้งในเรื่องเงินทุน วิธีการ และปฏิบัติการเพื่อยกระดับคุณภาพชมรมผู้สูงอายุด้วย

3.2 Help-Age International (HAI)

Help-Age International(HAI) เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร แต่เป็นองค์กรการกุศลระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสทั่วโลก โดย HAI มีเครือข่ายอยู่ทั่วโลกมากกว่า 50 ประเทศ HAI มีสำนักงานเลขานุการอยู่ที่ลอนดอน ประเทศอังกฤษ และมีสำนักงานส่วนภูมิภาคใน 4 ประเทศคือ ประเทศซิมบาวเย์ จาไมกา โบลิเวีย และประเทศไทย (ตั้งที่จังหวัดเชียงใหม่ และรับผิดชอบทวีปเอเชีย) นอกจากนี้ HAI ยังมีบุคลากรประจำในประเทศต่างๆ ทั่วโลกเพื่อสนับสนุนและพัฒนาองค์กรท้องถิ่นที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

งานหลักของ HAI คือ การให้ทุนสนับสนุนแก่หน่วยงานหรือองค์กรผู้สูงอายุหรือที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ(HAI ไม่ให้การสนับสนุนเป็นรายบุคคล) ที่มีการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา พัฒนามาตรฐานการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่ยากจนและด้อยโอกาส และสนับสนุนองค์กรที่สร้างความตระหนักให้สังคมเห็นปัญหาและความสำคัญของผู้สูงอายุ โดย HAI มีเงื่อนไขสำคัญในการให้ทุนสนับสนุนคือ การให้เงินทุนสนับสนุนไม่เกินร้อยละ 85 ส่วนที่เหลือหน่วยงานหรือองค์กรขอทุนต้องเป็นผู้ออกสมทบ และระยะเวลาการให้ทุนไม่เกิน 5 ปีต่อ โครงการ กิจกรรมหรือ โครงการที่ HAI ให้การสนับสนุนมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การพัฒนาองค์กร การฝึกอบรม ข้อมูลข่าวสารและการรณรงค์ การวิจัยและนโยบายด้านผู้สูงอายุ การแก้ปัญหาสุขภาพ การฟื้นฟูสภาพสาขาศา การส่งเสริมอาชีพและรายได้ การสร้างความปึกแผ่นให้ครอบครัวและชุมชน และการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ สำหรับประเทศไทยนั้น HAI ได้สนับสนุนโดยตรงเป็นประจำแก่หน่วยงานเอกชนคือ สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย สมาคมคลังปัญญาอาวุโสแห่งประเทศไทย และการก่อตั้งมูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนแก่องค์กรหรือหน่วยงานที่ขอรับทุนสนับสนุนเป็นครั้งคราวด้วย เช่น เปิดโอกาสให้กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุในทุกภูมิภาคของประเทศขอเงินทุนสนับสนุนการทำกิจกรรมของชมรม

กล่าวโดยสรุป HAI เป็นองค์กรการกุศลระหว่างประเทศที่ให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ในประเทศไทยที่ทำงานเพื่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยมีขอบเขตของงานหรือโครงการให้การสนับสนุนค่อนข้างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม HAI ก็มีเงื่อนไขพอสมควร เช่น ให้ทุน

เฉพาะหน่วยงานหรือองค์กรที่ทำงานด้านผู้สูงอายุเท่านั้น(ไม่ให้ทุนเป็นรายบุคคล) และหน่วยงานที่ขอ ทุนต้องลงทุนสมทบในโครงการไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 (ให้ทุนไม่เกินร้อยละ 85) ทั้งนี้เพื่อสร้างหลัก ประกันว่า โครงการที่ให้การสนับสนุนสามารถดำเนินการได้สำเร็จและคุ้มค่ากับประ โยชน์ที่ผู้สูงอายุ ได้รับ นอกเหนือจากการให้ทุนสนับสนุนโครงการต่างๆแล้ว การที่ HAI มีสำนักงานอยู่ในประเทศไทย จึงนับเป็น โอกาสที่ดีในการติดต่อขอความร่วมมือและช่วยเหลือด้านอื่นๆอีกด้วย เช่น การศึกษาค้นคว้า เอกสารจากห้องสมุดของ HAI เพื่อเรียนรู้ประสบการณ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศต่างๆ ทั่วโลก และการขอคำปรึกษาหารือทางวิชาการและปฏิบัติการจากเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผู้สูงอายุ ของ HAI ด้วย

บทที่ 3

สถานการณ์และเงื่อนไขการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

การเสนอผลการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์และเงื่อนไขการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในบทนี้ ได้มาจากข้อมูลการสำรวจด้วยแบบสอบถามทางไปรษณีย์ที่ส่งให้ผู้นำชมรมผู้สูงอายุตอบคำถามและการเสนอผลจะจำกัดการเสนอเฉพาะในส่วนของการบรรยาย และอธิบายความหมายของข้อมูลที่แปรผลจากตารางตัวเลขผลการวิเคราะห์เท่านั้น ยกเว้นข้อมูลบางเรื่องที่ต้องมีตารางข้อมูลตัวเลขประกอบเพื่อให้มีความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นตารางผลการวิเคราะห์ทั้งหมดจะอยู่ในภาคผนวก(3) ซึ่งจำนวนชมรมที่ได้นำเสนอไว้นั้นอาจมีจำนวนไม่เท่ากันในบางประเด็นเนื่องมาจากการตอบข้อมูลในส่วนนั้นๆ ไม่สมบูรณ์ จำเป็นต้องตัดทิ้งในการขั้นตอนของวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอแบ่งออกเป็น 5 หัวข้อใหญ่ๆคือ พื้นฐานผู้นำชมรมและชมรมผู้สูงอายุ การบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมและผลงานของชมรมผู้สูงอายุ การประเมินผลกระทบและการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ และความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐาน ผู้นำชมรมกับกิจกรรมหลักและผลงาน อนึ่งสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณหรือตัวเลขที่แสดงผลการศึกษาในแต่ละหัวข้อของบทนี้ และหรือในตารางภาคผนวกนั้น เป็นการเสนอตามตัวเลขจริงที่ได้รับและผ่านการตรวจสอบความถูกต้องแล้ว ซึ่งมีผลให้ตัวเลขหรือฐานข้อมูลของแต่ละตารางไม่เท่ากันหรือสอดคล้องกันแม้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้ไม่ตอบแต่ละข้อมีจำนวนพอสมควร

1. พื้นฐานผู้นำชมรมและชมรมผู้สูงอายุ

1.1 ลักษณะประชากรและสังคมของผู้นำชมรม ผู้นำชมรมผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่(ร้อยละ 74.7)เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุ ที่เหลือเป็นรองประธานและกรรมการชมรมที่เป็นผู้บริหารหลัก ยกเว้นประมาณร้อยละ 8.1 ที่เป็นเพียงสมาชิกชมรม แต่เป็นผู้ที่รู้เรื่องต่างๆของชมรมเป็นอย่างดี ผู้นำชมรมเกือบทั้งหมด(ร้อยละ 88.0)เป็นผู้ชาย ส่วนใหญ่(ร้อยละ 60.4)จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและต่ำกว่า ที่เหลือจบระดับปวช.หรือเทียบเท่าขึ้นไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำชมรมจำนวนมากถึงร้อยละ 16.2 จบระดับปริญญาตรีและสูงกว่า ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผู้นำชมรมมีระดับการศึกษาที่ค่อนข้างกระจายและแต่ละระดับมีจำนวนไม่แตกต่างกันมากนัก ในทำนองเดียวกับอายุผู้นำชมรมที่ค่อนข้างกระจายตั้งแต่อายุต่ำกว่า 60 ปีจนถึง 80 ปี เช่น ผู้นำชมรมอายุต่ำกว่า 60 ปี อายุ 60-69 ปี และอายุ 70-79 ปีมีจำนวนร้อยละ 14.6, 40.4 และ 42.7 ตามลำดับ ซึ่งมีข้อสังเกตว่าผู้นำชมรมที่มีอายุ

น้อยกว่า 60 ปีเป็นผู้นำชมรมจำนวนมากพอสมควร ในขณะที่ผู้นำชมรมที่มีอายุมากตั้งแต่ 80 ปีขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้น (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 1)

จากลักษณะของผู้นำชมรมดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า ผู้ชายยังคงเป็นผู้นำชมรมมากกว่าผู้หญิงอย่างชัดเจน ในขณะที่การศึกษาและอายุนั้นเริ่มมีการกระจายไปในกลุ่มต่างๆมากขึ้น และคนที่มีการศึกษาสูงๆก็เข้าไปอยู่ในชมรมผู้สูงอายุ และได้รับการยอมรับเป็นผู้นำด้วย

1.2 การจัดตั้งและพื้นฐานสมาชิกชมรม ชมรมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.2) จัดตั้งต่ำกว่า 10 ปี โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆคือ ร้อยละ 41.7 และ 35.9 เป็นชมรมที่ได้จัดตั้งอยู่ระหว่างช่วง 6 - 10 ปี และ 2 - 5 ปี ตามลำดับ และในการจัดตั้งนั้นเจ้าหน้าที่และหน่วยงานรัฐได้ริเริ่มจัดตั้งเองทั้งหมดมีจำนวนมากถึงร้อยละ 56.9 ที่เหลือแม้ว่าผู้ริเริ่มจัดตั้งเป็นผู้สูงอายุ และหรือผู้นำในชุมชน แต่ในกระบวนการจัดตั้งของชมรมเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนช่วยเหลือเป็นส่วนใหญ่ จนทำให้ชมรมผู้สูงอายุใกล้ชิดเจ้าหน้าที่และเกือบทั้งหมด(ร้อยละ 96.4)มีสังกัดที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนช่วยเหลือของหน่วยงานรัฐ และส่วนใหญ่ของชมรมเหล่านี้จะอยู่ในสังกัดของกระทรวงสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลระดับจังหวัด โรงพยาบาลชุมชน(ระดับอำเภอ) และสถานีอนามัย(ระดับตำบล)

ชมรมผู้สูงอายุร้อยละ 52.7 ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชนบทระดับตำบลและหมู่บ้าน ที่เหลืออยู่ในเขตตัวอำเภอ(เขตเทศบาลในปัจจุบัน) และเขตเทศบาลเมืองของแต่ละจังหวัดในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ชมรมผู้สูงอายุที่จัดขึ้นนี้ร้อยละ 30.2 ยังไม่มีอาคารหรือสถานที่ตั้งชมรมแน่นอน ส่วนที่เหลือ(ร้อยละ 69.8)แม้ว่ามีสถานที่ตั้งของตนเอง แต่ในจำนวนนี้มีชมรมเพียงร้อยละ 9.7 เท่านั้นที่มีสถานที่ตั้งชมรมที่เป็นของตนเอง ที่เหลือได้ตั้งชมรมในหน่วยราชการ(ร้อยละ 44.9) โดยเฉพาะเกือบทั้งหมดจัดตั้งที่โรงพยาบาล สถานีอนามัย และศูนย์บริการสาธารณสุข สำหรับที่เหลือนั้น ชมรมจัดตั้งที่วัด/องค์กรทางศาสนา(ร้อยละ 22.0) บ้านของผู้สูงอายุในชุมชน(ร้อยละ 16.6) และที่ทำการศูนย์กลางชุมชน เช่น ศาลาประชาคม ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน(ศสมช.) และศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ประจำหมู่บ้าน (รวมร้อยละ 6.8)

ชมรมผู้สูงอายุที่มีเกือบทั้งหมด(ร้อยละ 91.4)เป็นชมรมของผู้สูงอายุทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยมีเพียงร้อยละ 4.9 และ 3.1 เท่านั้นที่เป็นกลุ่มชมรมของเฉพาะของข้าราชการเกษียณ และกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ตามลำดับ สมาชิกชมรมเป็นผู้ชายและผู้หญิงจำนวนใกล้เคียงกัน(ร้อยละ

44.3 และร้อยละ 55.7 ตามลำดับ) และมีข้อสังเกตว่า ทุกๆขนาดของชมรม ไม่ว่าจะเป็นชมรมขนาดเล็ก ที่มีสมาชิคน้อยกว่า 50 คนหรือชมรมที่มีจำนวนสมาชิกมากก็ตาม มีสมาชิกที่เป็นหญิงมากกว่าสมาชิกชายเสมอ อย่างไรก็ตามสัดส่วนที่แตกต่างกันของทั้งสองกลุ่มสมาชิกมีไม่มากนัก(อยู่ระหว่างร้อยละ 10-15) (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 2-10)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าชมรมส่วนใหญ่ที่จัดตั้งอยู่ภายใต้การสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งชมรมเหล่านี้กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆคือ เขตเมือง และเขตชนบท และชมรมเหล่านี้อยู่ระหว่างการเริ่มต้น และในกระบวนการพัฒนาที่อาศัยเจ้าหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือและสนับสนุน ทั้งเรื่องการจัดตั้ง และที่ตั้งของชมรม เพื่อให้ชมรมมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

2. การบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ

2.1 เป้าหมายและระเบียบข้อบังคับของชมรม ผู้นำชมรมทั้งหมดมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการบริหารชมรม โดยเกือบครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 42.2)ได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การตั้งชมรมไว้หลายประการ และมีความสำคัญเท่าเทียมกันจนไม่อาจตัดสินว่าเรื่องอะไรมีความสำคัญมากที่สุด ในขณะที่ผู้นำชมมร้อยละ 32.5, 10.1, 8.0 และ 7.2 ต่างชี้ชัดเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของชมรมได้คือ การช่วยเหลือกันด้านสุขภาพ เศรษฐกิจการเงิน การสังสรรค์สมาคม และกิจกรรมทางศาสนา ตามลำดับ เมื่อชมรมได้จัดตั้งขึ้นมีเพียงร้อยละ 78.9 ที่มีระเบียบข้อบังคับของชมรม โดยชมรมที่มีระเบียบข้อบังคับนี้ประมาณครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 54.3) คณะกรรมการชมรมได้กำหนดขึ้นเองทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการกำหนด และชมรมบางแห่ง(ร้อยละ 3.9) ที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้กำหนดระเบียบข้อบังคับทั้งหมด ชมรมประมาณสองในสามพอใจกับระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ ที่เหลือมีความคิดเห็นควรปรับปรุงแก้ไขเป็นบางส่วน และมีเพียงร้อยละ 3.8 เท่านั้นที่คิดว่าควรแก้ไขปรับปรุงทั้งหมด (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 12-13)

จากข้อมูลดังกล่าวนี้มีข้อสังเกตว่าชมรมประมาณครึ่งหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความพร้อมที่จะพัฒนาให้เข้มแข็งต่อไปได้เป็นอย่างดี เช่น การมองเป้าหมายชมรมที่หลากหลายและผสมผสาน และสามารถกำหนดระเบียบข้อบังคับชมรมด้วยตนเอง ในขณะที่ชมรมที่เหลืออีกประมาณครึ่งหนึ่งนั้นยังคงพึ่งพิงราชการอีกมาก และคงใช้เวลาและเงินไว้มากพอสมควรในการยกระดับการพัฒนา

2.2 คณะกรรมการและกระบวนการทำงาน โดยภาพรวมจำนวนกรรมการของชมรมมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก กล่าวคือ ชมรมประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 52.9) มีคณะกรรมการน้อยกว่า 10 คน และอีกร้อยละ 32.3 มีจำนวนคณะกรรมการระหว่าง 11-20 คน ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้นำชมรมที่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 59.1) คิดว่าจำนวนกรรมการที่เหมาะสมควรมีน้อยกว่า 10 คน และร้อยละ 31.8 คิดว่าควรมีจำนวนอยู่ระหว่าง 11-15 คน ส่วนที่เหลือร้อยละ 7.1 คิดว่าควรมีมากกว่า 15 คน สำหรับการเข้ามาเป็นกรรมการของสมาชิกชมรมนั้น พบว่าชมรมประมาณร้อยละ 60.0 ไม่มีสมาชิกคนใดสมัครเป็นกรรมการด้วยตนเองเลย แต่ได้รับการเสนอชื่อจากสมาชิกคนอื่น หรือขอร้องให้รับเป็นกรรมการ และมีเพียงร้อยละ 7.6 เท่านั้นที่ชมรมได้กรรมการจากสมาชิกที่เสนอตัวเองจนเกินจำนวนหรือพอดีกับจำนวนคณะกรรมการตามข้อบังคับ

การดำเนินงานของคณะกรรมการนั้น ผลปรากฏว่า ชมรมร้อยละ 12.9 ไม่เคยมีการเรียกประชุมกรรมการเลยในรอบปี ส่วนชมรมที่มีการประชุมคณะกรรมการนั้น ประมาณร้อยละ 21.1 มีการประชุมเฉลี่ยเดือนละครั้ง ที่เหลือเกือบทั้งหมดจะประชุมน้อยกว่า โดยเฉลี่ยมีการประชุมกรรมการประมาณ 3-4 ครั้งต่อปี การประชุมแต่ละครั้งของคณะกรรมการชมรมโดยเฉลี่ยมีการเข้าร่วมประชุมมากกว่าครึ่งหนึ่งมีจำนวนมากถึงร้อยละ 87.2 ในกระบวนการประชุมกรรมการนั้น ส่วนใหญ่ประธานชมรมเป็นผู้เรียกประชุมและกำหนดประเด็นการประชุมคิดเป็นร้อยละ 64.0 และ 56.7 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือนั้น วาระและประเด็นการประชุมเป็นไปตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว (ประมาณร้อยละ 19) และเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้กำหนด (ประมาณร้อยละ 17) ระหว่างการประชุมกรรมการเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เข้าร่วมประชุมด้วยร้อยละ 18.7 สำหรับบรรยากาศการประชุมกรรมการนั้น ประธานชมรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 คิดว่า การประชุมเป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ เช่น การแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม การตัดสินใจของกรรมการ ความน่าสนใจของประเด็นการประชุม และความเป็นผู้นำของประธานชมรมในที่ประชุม (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 14-17)

กล่าวโดยสรุปแล้วจำนวนคณะกรรมการชมรมที่เป็นจริงกับความคาดหวังของผู้นำชมรมนั้น สอดคล้องกัน ที่เห็นว่าคณะกรรมการชมรมที่เหมาะสมควรเป็นขนาดเล็ก (ไม่เกิน 12 คน) เพื่อให้การบริหารมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ แต่การเข้าเป็นกรรมการนั้นส่วนใหญ่ยังขาดความกล้าในการสมัคร จำเป็นต้องอาศัยเพื่อนสมาชิกเสนอและให้กำลังใจ ซึ่งก็เป็นบุคลิกของคนไทยโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามเมื่อมาเป็นกรรมการแล้วนั้น ประธานชมรมยังคงเป็นบุคคลหลักในการประชุม โดยมีส่วนน้อยไม่เกินหนึ่งในห้าที่ผู้นำยังไม่เข้มแข็งพอ และต้องอาศัยเจ้าหน้าที่เป็นผู้นำหรือช่วยเหลือการประชุม

2.3 บทเรียนและผลประโยชน์ของผู้นำชมรม ผู้นำชมรมเกือบทั้งหมดคิดว่าตนเองได้รับประโยชน์จากการเป็นกรรมการชมรม(มีเพียงร้อยละ4.3 เท่านั้นที่คิดว่าตนเองไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย) ประโยชน์ที่ได้รับนั้นมีหลายอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ การได้ช่วยเหลือสังคม ซึ่งจะ使自己ตนเองรู้สึกมีคุณค่าและความหมายมากยิ่งขึ้น(ร้อยละ 70.1) และการได้ประโยชน์กับตนเองเป็นการเฉพาะ คือ ได้รับประสบการณ์และเรียนรู้ชีวิตและสังคมมากขึ้น ได้สมาคมสังสรรค์มากขึ้น และได้รับการบริการสุขภาพเป็นกรณีพิเศษจากสถานพยาบาลของรัฐ(คิดเป็นร้อยละ 72.9, 65.3 และ 48.2 ตามลำดับ) สำหรับการเสียประโยชน์จากการเป็นผู้นำชมรมนั้นร้อยละ 62.8 คิดว่าตนเองไม่เสียประโยชน์อะไรเลย ส่วนกลุ่มที่คิดว่าเสียประโยชน์นั้น ระบุว่าต้องเสียเวลาในการทำงานปกติ(ร้อยละ 28.5) เสียเงินเพิ่มขึ้น(ร้อยละ 17.6) และเสียสุขภาพ(ร้อยละ 2.6) (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 18)

ข้อสังเกตสำหรับประเด็นดังกล่าวนี้ก็คือ ผู้นำชมรมได้ประเมินผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับจากการเป็นกรรมการชมรม ยังคงเน้นหนักที่การทำคุณค่าและเป็นประโยชน์ให้กับสังคม แม้แต่การคิดว่าตนเองได้ประโยชน์โดยตรง แต่ก็ยังเป็นประโยชน์ในเชิงการเรียนรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์ ซึ่งจะส่งผลต่อการทำงานเพื่อประโยชน์กับสังคมได้มากยิ่งขึ้นต่อไป ส่วนเรื่องการเสียผลประโยชน์ในด้านเวลาและเงินนั้นก็ประเด็นข้อเท็จจริง โดยเฉพาะกับผู้นำที่มีภารกิจอื่นๆ ก็ย่อมได้รับผลกระทบบ้าง

2.4 การประชุมสมาชิกชมรม ในรอบปีชมรมได้จัดประชุมสมาชิกชมรมคิดเป็นร้อยละ 92.1 และประมาณครึ่งหนึ่งของชมรมที่จัดประชุม(ร้อยละ50.2)ได้จัดประชุมเพียงปีละครั้ง ส่วนที่เหลือนั้นโดยเฉลี่ยแล้วประชุมประมาณ 3-4 ครั้งต่อปี สำหรับวาระและประเด็นการประชุมนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกับการประชุมกรรมการ กล่าวคือ ส่วนใหญ่ประธานชมรมเป็นผู้กำหนดวาระการประชุม(ร้อยละ 61.7) กำหนดประเด็นการประชุม(ร้อยละ 56.2) และเป็นผู้นำการประชุม(ร้อยละ 75.8) ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ25-40เป็นการประชุมตามวาระและประเด็นที่กำหนดล่วงหน้าไว้แล้ว ซึ่งในการประชุมสมาชิกรับหน้าหน้าที่ของรัฐก็มีบทบาทในการประชุมสมาชิกชมรมด้วย โดยเจ้าหน้าที่เป็นผู้กำหนดวาระการประชุม กำหนดประเด็นการประชุม เข้าร่วมประชุมด้วยทุกครั้ง และเป็นผู้นำการประชุมคิดเป็นร้อยละ 13.5, 18.2, 22.5 และ 21.3 ตามลำดับ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 19)

กล่าวโดยสรุปแล้วการประชุมสมาชิกชมรมกับการประชุมคณะกรรมการชมรมมีลักษณะใกล้เคียงกันคือ ประธานชมรมมีบทบาทในการเป็นผู้นำในกระบวนการประชุม ประมาณครึ่งหนึ่งหรือมากกว่าไม่มากนัก ที่เหลือส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่รัฐมาช่วยหรือเป็นผู้นำและประทับรองการประชุม อนึ่งมี

ข้อสังเกตว่า จำนวนครั้งการประชุมสมาชิกและการประชุมกรรมการมีใกล้เคียงกัน ซึ่งจากข้อมูลสัมภาษณ์ลึกลงมาได้ว่าชมรมจำนวนหนึ่งที่ไม่เคยประชุมกรรมการเลย มักมีการประชุมสมาชิกอย่างน้อยหนึ่งครั้งในรอบปี และมักจัดและดำเนินการประชุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐ

2.5 การบริหารเงินทุนของชมรม เงินทุนของชมรมมีค่อนข้างจำกัด โดยประมาณครึ่งหนึ่งของชมรม(ร้อยละ 48.2)มีเงินทุนน้อยกว่า 5,000 บาท ส่วนที่เหลือนั้นก็มียอดเงินค่อนข้างต่ำคือ ประมาณร้อยละ 36.1 มีเงินทุนอยู่ระหว่าง 5,000-15,000 บาท และร้อยละ 12.2 มีเงินทุนอยู่ระหว่าง 15,000-100,000 บาท สำหรับชมรมที่มีเงินทุนเกิน 100,000 บาทนั้นมีเพียงร้อยละ 3.5 เท่านั้น

รายได้ของชมรมมาจากหลายแหล่ง และแหล่งที่สำคัญที่เป็นหลักได้มาจากสมาชิกชมรมโดยตรง ประกอบด้วยรายได้จากค่าสมัครสมาชิก(ร้อยละ 53.0) ค่าบำรุงรายเดือน/ปี(ร้อยละ 28.9) และเงินบริจาคของสมาชิก(ร้อยละ 44.9) ส่วนเงินจากแหล่งอื่นๆนั้น ที่สำคัญมี 2 แหล่งคือ กิจกรรมหารายได้ของชมรม(ร้อยละ 18.0) และเงินสนับสนุนจากภาครัฐ/เอกชน(ร้อยละ 14.0) สำหรับค่าใช้จ่ายของชมรมนั้นมีรายการหลักที่ต้องจ่ายอยู่ 3 รายการคือ การช่วยเหลือสมาชิกที่เจ็บป่วย/ตาย การจัดกิจกรรมต่างๆของชมรม และการจ่ายค่าจัดประชุมกรรมการและสมาชิกชมรม โดยรายจ่ายรายการแรกคือ การช่วยเหลือสมาชิกนั้น มีชมรมจำนวนมากถึงร้อยละ 68.9 ได้จ่ายเงินเรื่องนี้มากที่สุด เมื่อประเมินรายรับรายจ่ายแล้วพบว่า ชมรมประมาณร้อยละ 55.6 มีเงินไม่เพียงพอในการใช้จ่าย และร้อยละ 15.1 ไม่มีรายได้ที่จะใช้จ่าย ส่วนเรื่องการจัดทำบัญชีและจัดการเรื่องการเงินของคณะกรรมการชมรมนั้น ส่วนใหญ่(ร้อยละ 75.8)ไม่มีปัญหา ที่เหลือเป็นกลุ่มมีปัญหา และกลุ่มชมรมที่ไม่มีรายได้ในการบริหารจัดการ(ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 20-21)

กล่าวโดยสรุปแล้วเงินทุนของชมรมส่วนใหญ่มีค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากแหล่งรายได้ยังจำกัดอยู่ในการเก็บจากสมาชิกหรือการรวบรวมบริจาค ซึ่งเป็นแหล่งรายได้จำนวนไม่มากนัก ในขณะที่กิจกรรมในการหารายได้ซึ่งมีโอกาสได้เงินมากขึ้นยังจัดกันไม่มากนัก ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องส่งเสริมและพัฒนากันต่อไป อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า ชมรมผู้สูงอายุจำนวนมากที่แม้ว่ามีรายได้ไม่มากนักแต่ชมรมไม่มีปัญหาเรื่องเงิน ทั้งนี้เป็นเพราะใช้วิธีการประหยัดค่าใช้จ่ายประจำ เช่น การจัดประชุม และการทำกิจกรรมพิเศษก็ใช้วิธีเก็บเงินจากสมาชิกเป็นครั้งๆไป เช่น การไปทัศนศึกษาและการเลี้ยงสังสรรค์

3. กิจกรรมและผลงานของชมรม

3.1 กิจกรรมของชมรม

ข้อมูลจากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าชมรมผู้สูงอายุได้จัดกิจกรรมหลายอย่างให้กับสมาชิกชมรมและกิจกรรมส่วนใหญ่จัดเป็นครั้งคราว แต่ละกิจกรรมที่จัดเป็นประจำนั้นมีชมรมประมาณไม่เกินร้อยละ 30.0 ได้จัดขึ้น ยกเว้นกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพคือ การตรวจสุขภาพเป็นประจำ(ร้อยละ 40.2) และอบรมเรื่องสุขภาพ(ร้อยละ 32.9) และกิจกรรมทางสังคมที่อยู่ในวิถีชีวิตปกติของชาวบ้านในชุมชนคือ กิจกรรมทางศาสนา(ร้อยละ 34.6) และการร่วมงานประเพณีของชมรม(ร้อยละ 33.1) สำหรับกิจกรรมที่ชมรมจำนวนมากไม่ได้จัดให้สมาชิกนั้น มีข้อน่าสังเกตว่า เป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างยุ่งยากในการบริหารจัดการ และใช้เวลาค่อนข้างมาก เช่น การอบรมเรื่องอาชีพ ทักษะศึกษา ร่วมพัฒนาชุมชน และการออกกำลังกาย ซึ่งมีชมรมที่ไม่เคยจัดให้สมาชิกเลยคิดเป็นร้อยละ 68.5, 66.8, 44.6 และ 38.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 กิจกรรมที่จัดในรอบปีของชมรม

กิจกรรม	ความถี่ของการจัด			รวม
	ไม่ได้จัด	จัดเป็นครั้งคราว	จัดเป็นประจำ	
1. อบรมเรื่องสุขภาพ	267(24.1)	459(43.0)	351(32.9)	1067(100.0)
2. อบรมเรื่องการประกอบอาชีพ	698(68.5)	240(23.5)	82(8.0)	1020(100.0)
3. ทักษะศึกษา	686(66.8)	227(22.1)	114(11.1)	1027(100.0)
4. การออกกำลังกาย	396(38.3)	356(34.5)	281(27.2)	1032(100.0)
5. กิจกรรมทางศาสนา	160(15.3)	525(50.1)	362(34.6)	1047(100.0)
6. การเลี้ยงสัตว์	543(52.3)	294(28.3)	202(19.4)	1039(100.0)
7. ร่วมงานประเพณี	177(16.9)	525(50.0)	348(33.1)	1050(100.0)
8. ร่วมพัฒนาชุมชน	462(44.6)	471(45.5)	103(9.9)	1036(100.0)
9. การตรวจสุขภาพ	247(23.7)	376(36.1)	419(40.2)	1042(100.0)
10. กิจกรรมอื่นๆ	765(71.3)	184(17.2)	123(11.5)	1072(100.0)

สำหรับรายละเอียดของกิจกรรมต่างๆที่จัดเป็นประจำนั้น พบว่าจำนวนครั้งของการจัดมีความแตกต่างกันตามสภาพความยากง่ายของการจัดกิจกรรมและเงื่อนไขของชมรมและชุมชนนั้นๆด้วย ตัวอย่าง

อย่างเช่น การจัดทัศนศึกษา การเลี้ยงสังสรรค์ระหว่างสมาชิก และการร่วมงานพัฒนาชุมชน ส่วนใหญ่ชมรมจัดกิจกรรมเหล่านี้ปีละ 1-3 ครั้ง ด้วยข้อจำกัดเรื่องเงิน เวลา สภาพชุมชน และการบริหารจัดการของคณะกรรมการชมรม ซึ่งผู้นำชมรมคนหนึ่งพูดถึงเรื่องนี้ว่า "...ผู้สูงอายุชอบสนุกสนานและสังสรรค์กันอยู่แล้ว การประชุม(สมาชิกชมรม)แต่ละครั้งพยายามให้มีรายการบันเทิง...มีการร้องรำเป็นรายการสุดท้ายของการประชุม สำหรับคนที่ไม่ชอบหรือมีธุระก็กลับบ้านได้ในช่วงนี้...การไปเที่ยวก็อยู่ในใจผู้สูงอายุจำนวนมาก แต่จัดได้นานๆครั้ง เพราะไปที่ก็เสียเงินเยอะ บางคนไม่มีเงินก็ไปไม่ได้ สงสารเขาบางคนสุขภาพไม่ดีก็ไม่ได้ไป แม้ว่าอยากไป กรรมการชมรมก็เหนื่อยพอสมควรกับการจัด..." (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 22)

กิจกรรมอีกประเภทหนึ่งที่ชมรมจัดให้บริการแก่สมาชิกในที่ทำกรของชมรมคือ การจัดหาเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ไว้คอยให้บริการสมาชิกตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น เครื่องมือวัดสุขภาพ (เช่น เครื่องชั่งน้ำหนัก เครื่องวัดความดันโลหิต) อุปกรณ์ออกกำลังกาย (เช่น เครื่องมือที่ช่วยออกกำลังกายอยู่กับที่ในการบริหารส่วนต่างๆของร่างกาย) สวนสมุนไพร ที่อบไอน้ำสมุนไพร และเครื่องมือที่ช่วยในการประกอบอาชีพ (เช่น เครื่องมือจักสาน เครื่องปั่นฝ้าย) อย่างไรก็ตามมีชมรมเพียงประมาณร้อยละ 50 เท่านั้นที่มีเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์เท่านั้นไว้บริการสมาชิก และเมื่อแยกพิจารณาตามรายการที่มีพบว่าไม่เกินหนึ่งในสี่ของชมรมที่จัดให้มีวัสดุอุปกรณ์แต่ละรายการ ยกเว้นเครื่องมือวัดสุขภาพที่ชมรมจำนวนมากถึงเกือบครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 48.5) มีไว้บริการสมาชิก (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 23-24)

กล่าวโดยสรุปแล้วกิจกรรมที่ชมรมจัดขึ้นเป็นประจำนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นของผู้สูงอายุคือ เรื่องสุขภาพ ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี อย่างไรก็ตามก็มีชมรมไม่มากนักที่จัดให้สมาชิกเป็นประจำได้ กิจกรรมอื่นๆที่จัดก็ขึ้นอยู่กับความพร้อมของชมรม และมักจัดเป็นครั้งคราว ดังนั้นการพัฒนาความพร้อมในการจัดกิจกรรมของผู้นำชมรมจึงเป็นความจำเป็นที่ต้องพิจารณาและดำเนินการ

3.2 ผลงานและความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ การจัดกิจกรรมตามข้อ 3.1 นั้น ชมรมประมาณร้อยละ 60.0 ได้จัดอย่างมีแผนและโครงการที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และมีการติดตามประเมินผลด้วย โดยใช้วิธีการประเมินเชิงคุณภาพที่เป็นการประชุมสรุปความคิดเห็นผลการจัดกิจกรรมของคณะกรรมการ

และสมาชิกเพื่อเป็นบทเรียนในการจัดครั้งต่อไป ชมรมร้อยละ 43.9 คิดว่ากิจกรรมที่จัดมีผลงานดีเด่น หรือมีความภาคภูมิใจที่ได้จัดกิจกรรมนั้นๆ ขึ้น

การจัดกิจกรรมของชมรมทำให้ต้องติดต่อขอความร่วมมือและช่วยเหลือจากองค์กรอื่นๆ ทั้งใน และนอกชุมชนที่ชมรมตั้งอยู่ เช่น ร่วมมือกับกรรมการหมู่บ้าน (ร้อยละ 59.6) และร่วมมือกับอบต./เทศบาล (ร้อยละ 29.8) ส่วนความสัมพันธ์กับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ นั้น พบว่ามีความหลากหลายลักษณะกิจกรรม เรียงลำดับความมากน้อยของการจัดกิจกรรมดังนี้ การร่วมกิจกรรมตามประเพณี (ร้อยละ 42.9) การแลกเปลี่ยนข้อมูล (ร้อยละ 39.0) และการดูงานที่ชมรมอื่นๆ (ร้อยละ 28.2)

สำหรับความต้องการความช่วยเหลือจากองค์กรอื่นๆ นั้นพบว่า ชมรมร้อยละ 90.7 ต้องการความช่วยเหลือ โดยต้องการให้ช่วยเรื่องการหารายได้ของชมรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.3 นอกจากนี้ยังต้องการให้ช่วยเรื่องสุขภาพ (ร้อยละ 71.3) ความรู้เรื่องต่างๆ (ร้อยละ 66.5) การประกอบอาชีพ (ร้อยละ 60.8) และการบริหารจัดการชมรม (ร้อยละ 49.7) (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 25)

กระบวนการจัดกิจกรรมดังได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นแนวโน้มที่ค่อนข้างดีของชมรมที่มี การทำงานตามแผน ร่วมมือกับหน่วยงานหรือบุคคลอื่นๆ ในการจัดกิจกรรม และมีการตรวจสอบและ ติดตามผล แม้ว่าโดยภาพรวมแล้วคุณภาพของการจัดการ ไม่ดีนักและชมรมยังมีทัศนคติและความต้องการ ความช่วยเหลือปัจจัยหรือเงื่อนไขพื้นฐานอีกมาก เช่น เรื่องเงิน และสุขภาพ เพราะพื้นฐานการทำงาน เป็นระบบตามลักษณะดังกล่าวมานี้ อาจเป็นความหวังที่เป็นไปได้ที่ชมรมจะพัฒนาต่อไปได้ ดังเช่น กรณีศึกษาของชมรมผู้สูงอายุพุทธมณฑล (ในบทที่ 4) ที่แสดงให้เห็นและพิสูจน์ว่าชมรมผู้สูงอายุสามารถ พัฒนาได้ แม้ว่าจะเริ่มต้นจากความอ่อนแอหรือไม่มีประสบการณ์เลยก็ตาม

4. คุณค่าและความสำเร็จของชมรมผู้สูงอายุ

4.1 ความสามารถของผู้นำชมรมในการจัดกิจกรรม ผลการประเมินตนเองของผู้นำชมรมใน ตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าจากประสบการณ์ของผู้นำชมรมทำให้ประมาณครั้งหนึ่งเชื่อมั่นว่า ตนเอง สามารถรับผิดชอบกิจกรรมพื้นฐานของชมรมได้เป็นอย่างดี คือ การจัดประชุมกรรมการ การประชุม สมาชิก การหาสมาชิกเพิ่ม และการเลือกกรรมการชุดใหม่ ในขณะที่ผู้นำชมรมที่ไม่แน่ใจว่าทำได้หรือ ทำเองไม่ได้มีประมาณร้อยละ 20 ส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 36.4) คือกลุ่มที่เชื่อว่าทำได้แต่ทำได้ไม่คึกคัก เมื่อ พิจารณาการจัดกิจกรรมหลักของชมรมคือ เรื่องสุขภาพ หารายได้ ทัศนศึกษา และความร่วมมือกับ

ชมรมอื่นๆ พบว่าผู้นำชมรมที่เชื่อมั่นว่าตนเองทำได้ดีในกิจกรรมเหล่านี้มีเพียงประมาณร้อยละ 20 เท่านั้น(ยกเว้นการติดต่อยุ่ร่วมมือกับชมรมอื่นๆที่ผู้นำชมรมมั่นใจว่าทำได้ร้อยละ 30-40) ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 40-50 ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ไม่แน่ใจว่าตนเองทำได้

ข้อมูลดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชมรมโดยทั่วไปยังขาดความเชื่อมั่นตนเองในการบริหารจัดการชมรม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมให้สมาชิก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในประเด็นรายละเอียดของกระบวนการเรียนรู้ นั้น จะเห็นว่าผู้นำชมรมเหล่านี้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงและทำด้วยตนเอง ซึ่งน่าจะเป็นกระบวนการที่ถูกต้องและหากมีการเสริมหรือได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้องเหมาะสมจากบุคคลภายนอก โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่ใกล้ชิดก็จะช่วยให้ผู้นำชมรมพัฒนาได้ดีและเร็วขึ้นได้

ตารางที่ 2 ความสามารถในการดำเนินงานผู้นำชมรม กรณีที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือบุคคลภายนอกอื่นๆ ไม่เข้ามาช่วยจัดการชมรม

กิจกรรมชมรม	ความคิดเห็น				รวม
	ทำเองไม่ได้	ไม่แน่ใจว่าทำเองได้	ทำเองได้แต่ไม่ดี	ทำเองได้ดี	
1. การประชุมกรรมการ	84 (8.7)	103 (10.6)	354 (36.4)	430 (44.3)	971 (100.0)
2. การประชุมสมาชิก	71 (7.4)	93 (9.7)	346 (36.1)	449 (46.8)	959 (100.0)
3. การเลือกประธานและกรรมการชุดใหม่	123 (13.0)	91 (9.6)	209 (23.1)	524 (55.3)	947 (100.0)
4. การหาสมาชิกเพิ่ม	80 (8.3)	78 (8.1)	276 (28.7)	528 (54.9)	962 (100.0)
5. การจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ	248 (26.2)	136 (14.4)	387 (40.8)	176 (18.6)	947 (100.0)
6. การจัดกิจกรรมหารายได้	228 (24.1)	202 (21.3)	338 (35.7)	179 (18.9)	947 (100.0)

ตารางที่ 2 ความสามารถในการดำเนินงานผู้นำชมรม กรณีที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือบุคคลภายนอกอื่นๆ ไม่เข้ามาช่วยจัดการชมรม(ต่อ)

กิจกรรมชมรม	ความคิดเห็น				รวม
	ทำเอง ไม่ได้	ไม่แน่ใจว่า ทำเองได้	ทำเองได้ แต่ไม่ดี	ทำเอง ได้ดี	
7. การจัดทัศนศึกษา	337 (17.2)	151 (12.2)	262 (36.0)	192 (34.6)	942 (100.0)
8. การติดต่อกับชมรมอื่นๆ	161 (17.2)	114 (12.2)	337 (36.0)	324 (34.6)	936 (100.0)

4.2 พัฒนาการและความเข้มแข็งของชมรม ผู้นำชมรมมากกว่าครึ่งหนึ่ง(ร้อยละ 64.5) เห็นว่าชมรมผู้สูงอายุในปัจจุบันมีความก้าวหน้ากว่าเดิม และมีน้อยมาก(ร้อยละ 3.9)ที่เห็นว่า แย่กว่าเดิมหรือเป็นการก้าวถอยหลัง และผู้นำชมรมส่วนใหญ่(ร้อยละ 58.8)ก็เชื่อว่าชมรมผู้สูงอายุมีอนาคตที่ดี สามารถเติบโตและมีกิจกรรมใหม่เกิดขึ้นได้อีก ส่วนกลุ่มที่เชื่อว่าชมรมจะไม่มีอนาคตหรือยกเลิกชมรมมีเพียงร้อยละ 11.5 เมื่อพิจารณาในรายละเอียดเรื่องความเข้มแข็งของชมรมพบว่า ผู้นำชมรมร้อยละ 52.9 เชื่อว่าชมรมผู้สูงอายุที่ตนเองบริหารจัดการอยู่มีจุดแข็งหรือข้อเด่น ส่วนที่เหลือคือกลุ่มที่ไม่แน่ใจและแน่ใจว่าไม่มีความเข้มแข็งในสัดส่วนใกล้เคียงกัน สำหรับประเด็นเรื่องจุดอ่อนของชมรมนั้น ผู้นำชมรมเพียงร้อยละ 11.0 เท่านั้นที่เชื่อว่า ชมรมตนเองไม่มีจุดอ่อนในการดำเนินงาน ที่เหลือเกือบทั้งหมดไม่แน่ใจว่าชมรมมีจุดอ่อนหรือไม่ อย่างไรก็ตามเมื่อผู้นำชมรมแสดงความคิดเห็นเป็นรายประเด็น ก็สามารถชี้ชัดได้ว่า ชมรมมีจุดอ่อนหรือข้อด้อยอะไรบ้าง โดยเห็นว่าข้อด้อยหลักๆมีเรื่องเงินทุน(ร้อยละ 63.8) การสนับสนุนของหน่วยงานอื่นๆ(ร้อยละ 51.2) และการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ(ร้อยละ 33.7) ส่วนข้อด้อยทั่วไปที่มีไม่มากนัก(ประมาณไม่เกินร้อยละ 25) เช่น ความร่วมมือของสมาชิก ความเข้มแข็งของผู้นำ และการบริหารจัดการ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 27-28)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้นำชมรมส่วนใหญ่ยังเห็นว่าชมรมผู้สูงอายุได้พัฒนาและมีอนาคตที่ดีในการทำประโยชน์ให้สมาชิกและสังคม และที่สามารถวิเคราะห์และประเมินตนเองเรื่องจุดอ่อนและจุดแข็งของชมรมได้นั้น ได้แสดงถึงความสามารถและการเปิดใจกว้างของผู้นำชมรมได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามผู้นำชมรมส่วนใหญ่ก็ยังกังวลกับเรื่องหลักๆ และหวังพึ่งพิงตามช่วยเหลือจากหน่วยงาน

อื่นๆ เป็นเรื่องที่ต้องวิเคราะห์และประเมินอย่างจริงจังว่ามีเหตุผลหรือเงื่อนไขอย่างไร และจะมีกระบวนการพัฒนาอย่างไรที่จะทำให้ชมรมเติบโตและมีความยั่งยืนได้

5. ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานผู้นำชมรมกับกิจกรรมหลักและผลงาน

ตารางที่ 3 แสดงให้เห็นผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพื้นฐานของผู้นำชมรม และลักษณะของชมรม(รวม 6 ตัวแปรคือ อายุ เพศ การศึกษา อายุชมรม ขนาดชมรม และสังกัดชมรม) กับตัวแปรลักษณะการดำเนินงานและผลงานของชมรม (รวม 4 ตัวแปรคือ การวางแผนทำกิจกรรม การร่วมมือกับกรรมการหมู่บ้าน การมีกิจกรรมดีเด่น และความก้าวหน้าของชมรม) โดยข้อสรุปของผลการวิเคราะห์ได้เสนอตามตารางดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2 ตารางที่ 1-24)

ตารางที่ 3 แสดงกิจกรรมหลักและผลงานของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามพื้นฐานผู้นำชมรม

กิจกรรม และผลงาน พื้นฐาน ผู้นำชมรม	การวางแผนกิจกรรม (ไม่มี, มี)	ร่วมมือกับ กรรมการหมู่บ้าน (ไม่มี, มี)	ความก้าวหน้า ของชมรม (ไม่มี, มี)	กิจกรรมดีเด่น (ไม่มี, มี)
1. อายุ (<60,60-70และ >70 ปี)	2.461 (0.292)	2.931 (0.231)	20.705 (0.000)**	7.626 (0.022)*
2. เพศ (ชาย,หญิง)	0.966 (0.326)	0.392 (0.531)	4.441 (0.035)*	0.003 (0.956)
3. การศึกษา (ประถม, มัธยม,และสูงกว่ามัธยม)	29.930 (0.000)**	0.371 (0.830)	30.507 (0.000)**	26.665 (0.000)**
4. อายุชมรม (>1ปี, 2-8 ปี และ>8ปี)	3.969 (0.137)	4.282 (0.118)	16.676 (0.000)**	25.602 (0.000)**
5. ขนาดชมรม (สมาชิก>100, 100-199 และ>199คน)	2.461 (0.292)	4.551 (0.102)	105.309 (0.000)**	64.442 (0.000)**
6. สังกัดชมรม (ไม่มี, มี)	7.459 (0.006)**	5.011 (0.025)*	0.232 (0.629)	0.036 (0.849)

หมายเหตุ ตัวเลขในตารางที่ 3 หมายถึงค่า Pearson Coefficient และ ค่า Significance (อยู่ในวงเล็บ)

* ค่า Significance < 0.05

** ค่า Significance < 0.005

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรตามตารางที่ 3 สรุปได้ดังนี้

5.1 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลงานหรือความสำเร็จของชมรม ผลงานหรือความสำเร็จของชมรมผู้สูงอายุที่วัดจากการมีกิจกรรมดีเด่นและความก้าวหน้าของชมรมนั้น พบว่าความสำเร็จของชมรมทั้ง 2 เรื่องมีความสัมพันธ์กับอายุผู้นำ การศึกษา อายุของชมรม และขนาดของชมรม กล่าวคือ ผู้นำที่มีอายุมากและการศึกษาสูง ทำให้ชมรมมีกิจกรรมดีเด่น และมีความก้าวหน้าได้ดีกว่าผู้นำชมรมที่มีอายุน้อยกว่าและมีการศึกษาค่ำ และชมรมที่ตั้งมานานและมีขนาดใหญ่มีกิจกรรมดีเด่นและมีความก้าวหน้ามากกว่าชมรมที่เพิ่งตั้งใหม่และมีขนาดเล็กกว่า และมีข้อสังเกตว่า ความแตกต่างเรื่องเพศ และการมีหรือไม่มีสังกัดของชมรมไม่เกี่ยวข้องกับการมีผลงานและความสำเร็จของชมรม ทั้งเรื่องการมีกิจกรรมดีเด่น และความก้าวหน้าของชมรม ยกเว้นเรื่องความก้าวหน้าของชมรมสัมพันธ์กับเพศของผู้นำ ที่ผู้นำชายสร้างความก้าวหน้าให้ชมรมได้มากกว่าผู้หญิง อย่างไรก็ตามระดับความแตกต่างนี้มีไม่มากนัก

5.2 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับกระบวนการหลักในการทำงานของชมรม การทำงานอย่างมีแผน และการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านเป็นกระบวนการสำคัญในการทำงานของชมรม ซึ่งพบว่าปัจจัยทั้งสองประการนี้มีความสัมพันธ์กับการมีหรือไม่มีสังกัดของชมรม กล่าวคือ ชมรมที่มีสังกัดภายใต้หน่วยงานราชการจะทำงานอย่างมีแผนและทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านได้ดีกว่าชมรมที่ไม่มีสังกัดหน่วยงานใดๆ สำหรับอายุของผู้นำ เพศผู้นำ การศึกษาของผู้นำ อายุชมรมและขนาดของชมรมนั้นไม่เกี่ยวข้องกับการทำงานอย่างมีแผนหรือไม่ และทำงานร่วมมือกับกรรมการหมู่บ้านหรือไม่ ยกเว้นเรื่องการวางแผนของชมรมนั้น พบว่ามีความสัมพันธ์กับการศึกษาของผู้นำ โดยผู้นำที่มีการศึกษาสูงมีการทำงานอย่างมีแผนมากกว่าผู้นำที่มีการศึกษาค่ำ

ข้อสรุปความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้มีข้อสังเกตว่าอายุของผู้นำ อายุของชมรม และขนาดของชมรมชมรมมีแบบแผนความสัมพันธ์ที่เหมือนกัน โดยตัวแปรดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับผลงานหรือความสำเร็จของชมรมทั้งสองประเด็น(ความก้าวหน้าและกิจกรรมดีเด่น) แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการทำงานของชมรมในอีกสองประเด็นด้วย ในขณะที่สังกัดของชมรมมีลักษณะตรงกันข้ามกับลักษณะดังกล่าวคือ การมีสังกัดของชมรมสัมพันธ์กับกระบวนการทำงานของชมรมทั้งสอง

ประเด็น แต่ไม่สัมพันธ์กับผลงานหรือความสำเร็จของชมรมทั้งสองประเด็น สำหรับเรื่องเพศของผู้
 นำและอายุของชมรมนั้น ก็มีความสัมพันธ์กับปัจจัยความสำเร็จและกระบวนการทำงานของชมรม
 อย่างน่าสนใจกล่าวคือ เพศของผู้นำ และอายุของชมรมนั้นก็มีความสัมพันธ์กับปัจจัยความสำเร็จและ
 กระบวนการทำงานของชมรม กล่าวคือ เพศของผู้นำชมรม ไม่สัมพันธ์กับความสำเร็จและกระบวนการ
 ทำงานของชมรม ในขณะที่การศึกษาของผู้นำสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนกับความสำเร็จและกระบวนการ
 ของชมรม

บทที่ 4

กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ

บทนี้ต้องการชี้ให้เห็นกระบวนการพัฒนาและความสำเร็จของชมรมผู้สูงอายุที่เป็นกรณีตัวอย่างจำนวน 5 แห่งที่แสดงให้เห็นความหลากหลายรูปแบบการดำเนินงานและเงื่อนไขของการพัฒนาแต่ละกรณีศึกษาได้นำเสนอใน 3 หัวข้อที่เหมือนกันคือ การริเริ่มและจัดตั้งชมรม โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ ส่วนประเด็นอื่นๆนั้นจะเป็นหัวข้อตามลักษณะเฉพาะของแต่ละกรณีศึกษา โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับปัจจัยหรือเงื่อนไขที่กำหนดความสำเร็จของกรณีตัวอย่างนั้นๆ

กรณีศึกษาที่ 1: การพัฒนาชมรมผู้สูงอายุโดยผู้นำชาวบ้านในชนบท

1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม

ชมรมผู้สูงอายุตำบลแม่สาหรือชมรมผู้สูงอายุวัดสมเด็จคอยน้อยเป็นกรณีศึกษาที่ 1 นี้ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่สา อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชมรมผู้สูงอายุระดับตำบลที่เกิดจากการรวมกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปในชุมชน โดยผู้นำที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำชมรมผู้สูงอายุระดับจังหวัดมาก่อน(เคยเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุนครพิงค์-ชมรมระดับจังหวัดประมาณ 6 ปี) ชมรมนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2534 เป็นชมรมในสังกัดสถานีนามัยบ้านแม่สา และเข้าเป็นสมาชิกของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2535 ในระยะแรกสำนักงานชมรมผู้สูงอายุตั้งอยู่ที่วัดสมเด็จคอยน้อย หลังจากที่ชมรมมีผลงานดีและได้รับคัดเลือกเป็นพื้นที่นำร่องโครงการศูนย์บริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนของกรมประชาสงเคราะห์เมื่อปี พ.ศ. 2539 ชมรมจึงได้ย้ายสถานที่ตั้งไปอยู่ที่อาคารหลังเก่าของสถานีนามัยบ้านแม่สา ซึ่งอยู่ในบริเวณรั้วเดียวกันกับอาคารสถานีนามัยใหม่ ด้วยเหตุผลที่วัดสมเด็จคอยน้อยค่อนข้างห่างไกลจากชุมชน ประกอบกับมีอาคารสถานีนามัยกว้างและมีพื้นที่กว้างเหมาะสมกับการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น การอบรมเรื่องการดูแลสุขภาพ การฝึกอาชีพ ตลอดจนมีอุปกรณ์และเครื่องมือในการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ

ความจริงแล้วผู้สูงอายุในชุมชนตำบลแม่สาได้รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการมานานประมาณ 10 ปีแล้ว โดยร่วมกันเป็นกลุ่มทำกิจกรรมทางศาสนาที่วัด และได้รับความร่วมมือจากบุคคลและกลุ่มในชุมชน เช่น พระ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้าน การรวมกลุ่มดังกล่าวไม่มีการจัดตั้งเป็น

ทางการและจำกัดการทำกิจกรรมเฉพาะเรื่องศาสนาเท่านั้น ประธานชมรมคนปัจจุบันเป็นผู้ก่อตั้งและดำรงตำแหน่งประธานชมรมมาโดยตลอดตั้งแต่เริ่มต้น และได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ผู้สูงอายุในตำบลแม่สายยังมีอีกมาก แต่ขาดตัวเชื่อม ต่างคนต่างอยู่ ถูกหลานก็ไปทำงานข้างนอกกันหมด เมื่อผมลาออกจากประธานชมรมผู้สูงอายุระดับจังหวัดจึงอาสาเป็นผู้ประสานงานให้มาร่วมกันปรึกษาหารือตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น พอลงมติกัน ก็ให้อสม. ไปติดต่อในแต่ละหมู่บ้าน ครั้งแรกมีจำนวนสมาชิกประมาณ 100 คนก็ทำงานเติบโตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน”

2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ

2.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม ประธานชมรมใช้ประสบการณ์ที่เคยเป็นผู้นำชมรมผู้สูงอายุระดับจังหวัดมาก่อน ร่วมกับการชมรมกำหนดระเบียบข้อบังคับว่าด้วยเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรมที่ค่อนข้างครอบคลุมความต้องการของผู้สูงอายุทั้งหมด โดยแบ่งเป็น 4 ด้านคือ

- 2.1.1 **ด้านสุขภาพ** เน้นการให้ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ
- 2.1.2 **ด้านสังคม** เน้นการให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะ สังสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ร่วมทำและอนุรักษ์กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี
- 2.1.3 **ด้านจิตใจ** เน้นการให้ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติธรรมะ ฝึกสมาธิร่วมกัน และให้ชมรมเป็นศูนย์รวมเสวนาธรรม
- 2.1.4 **ด้านเศรษฐกิจ** เน้นการให้ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่ยากไร้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

2.2 **คณะกรรมการชมรมและการบริหารจัดการ** ชมรมดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการประกอบด้วยคณะทำงาน 2 ชุดคือ คณะกรรมการบริหารงานทั่วไป และคณะกรรมการเฉพาะกิจที่รับผิดชอบโครงการและงานต่างๆของชมรม และคณะกรรมการที่ปรึกษาและอุปถัมภ์ของชมรม (ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล แพทย์ประจำตำบล เจ้าหน้าที่อนามัย ประธานกลุ่มหนุ่มสาว ประธานกลุ่มแม่บ้าน อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านแม่สา และประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข)

คณะทำงานบริหารของชมรมทั้ง 2 ชุดได้แบ่งตำแหน่งหน้าที่กันรับผิดชอบดังนี้

2.2.1 **คณะกรรมการบริหารชมรม(กรรมการบริหาร)** ประกอบด้วยกรรมการจำนวน 14 คน ได้

แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เกรียงอุก นายทะเบียน ปฏิคม ประชาสัมพันธ์ และพิธีกร

2.2.2 คณะกรรมการเฉพาะกิจ(กรรมการดำเนินงาน) ประกอบด้วยกรรมการระดับฝ่ายที่มาจาก สมาชิกชมรมจำนวน 36 คน ได้แก่ ฝ่ายสถาน 2-3 วัย ฝ่ายอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ฝ่ายปลูกสมุนไพร ฝ่ายยอบสมุนไพร ฝ่ายต้อนรับแขก ฝ่ายตัดเย็บ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายดูแลเครื่องออกกำลังกาย ฝ่ายจัดเครื่องเสียง และฝ่ายขายของ ฝ่ายซ่อมเครื่องออกกำลังกาย ฝ่ายงานประดิษฐ์ ฝ่ายจักสาน ฝ่ายออกกำลังกาย ฝ่ายเพื่อนช่วยเพื่อน และฝ่ายดูแลวัสดุครุภัณฑ์

การจัดรูปแบบคณะกรรมการในลักษณะเช่นนี้ มีเจตนาให้มีการกระจายงานและเปิดโอกาสให้ สมาชิกชมรมมีส่วนร่วมรับผิดชอบใน โครงการและงานต่างๆของชมรมให้มากที่สุด ซึ่งมีผลให้มีกิจกรรม/โครงการต่างๆเกิดขึ้นมากมาย นอกจากนั้นการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาชมรมยังเป็นการระดมความช่วยเหลือจากผู้นำชุมชนกลุ่มต่างๆในการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุได้อีกด้วย คณะกรรมการบริหารมีการประชุมทุกวันที 4 ของเดือน(หลังการประชุมสมาชิกประจำเดือน1วันคือวันที่3ของเดือน) เพื่อวางแผนงานประจำเดือนของชมรม โดยเฉพาะ การเตรียมประชุมประจำเดือนถัดไปของสมาชิก นอกจากนั้นยังมีการเรียกประชุมพิเศษเป็นครั้งคราว เช่น เมื่อมีผู้มาเยี่ยมเยือน และต้องการการตัดสินใจร่วมกัน การประชุมกรรมการแต่ละครั้งมักมาประชุมกันพร้อมเพรียงเสมอ ระหว่างประชุมเปิดโอกาสให้กรรมการเสนอความคิดเห็นอย่างอิสระและหาข้อสรุปโดยเสียงข้างมาก ซึ่งประธานชมรมกล่าวถึงเรื่องคณะกรรมการและการทำงานว่า "...ตั้งกรรมการหลายชุด ชุดละหลายคน ทำให้ระดมกันทำงานได้ง่าย เพราะทุกคนรู้ตัวว่ามีหน้าที่อยู่...เราต้องทำงานเป็นกลุ่ม และเอากรรมการเข้าว่าเสมอ ว่าสิ่งที่ดีก็ต้องทำ...คือถ้าลงมติว่าดี ก็จะทำ ถ้าไม่ดีก็เปลี่ยนระบบใหม่ ใช้วิธีมีงานอะไรก็ช่วยกันทำและแบ่งงานกันรับผิดชอบ มีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็พูดคุยให้รู้เรื่องยอมรับกัน ก็ไม่เกิดปัญหาอะไรที่รุนแรงยอมรับกัน และแก้ไขได้เสมอ" และคณะกรรมการชุดปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการชุดเดิมมาตั้งแต่ตั้งชมรม ซึ่งกรรมการชมรมผู้หนึ่งได้กล่าวเสริมเรื่องนี้ว่า "คนทำงานจริงๆ ก็เป็นประธานและเลขาของแต่ละฝ่ายนั่นแหละ คนอื่นๆก็ช่วยเป็นครั้งคราว มากันมากน้อยก็ต่อจนระดมคนจัดงานใหญ่ๆ เช่น ด้อนรับแขกกลุ่มใหญ่ๆที่มาเยี่ยม...ปกติก็เห็นมากันประจำ 4-5 คน ตัวประธานเป็นหลักประจำสำนักงานอยู่แล้ว...ถ้าขาดประธานไปก็ไม่น่าจะมั่นใจว่าชมรมจะไปกันอย่างไร คงลำบากน่าดู แต่คิดว่าคงไปได้ช่วยๆกัน"

2.3 ระเบียบสมาชิกชมรมและการมีส่วนร่วม ชมรมหาสมาชิกเพิ่มเติมและประชาสัมพันธ์ชมรมตามหมู่บ้านต่างๆเป็นประจำด้วยวิธีการจัดประชุมสมาชิกประจำเดือนหมุนเวียนกันไปจัดที่วัด

ของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งการจัดประชุมสามัญครั้งนี้ได้ผลเป็นอย่างดีจนปัจจุบันมีสมาชิกชมรมที่เริ่มต้นจาก 100 คนเป็น 231 (จำนวนผู้สูงอายุในตำบลมีประมาณ 500 คน) สมาชิกของชมรมมี 2 ประเภท คือ สมาชิกสามัญ เป็นผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และเสียค่าสมัครตลอดชีพคนละ 30 บาท และสมาชิกสมทบเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 55-60 ปี เสียค่าสมัคร 30 บาทต่อปี

ชมรมได้กำหนดระเบียบข้อบังคับเรื่องสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกที่มีลักษณะพิเศษเพื่อมุ่งใจสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของชมรม เช่น สมาชิกเข้าร่วมประชุมชมรมมากกว่า 6 ครั้งต่อปีจะได้รับเงินช่วยเหลือ 600 บาท แต่ถ้าสมาชิกร่วมประชุมน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปีจะได้รับเงินช่วยเหลือ 300 บาท และถ้าสมาชิกไม่เคยมาประชุมเลยในรอบปี นอกจากจะไม่ได้เงินช่วยเหลือจากชมรมแล้วยังต้องขาดจากการเป็นสมาชิกชมรมด้วย นอกจากนี้สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง ยังมีโบนัสพิเศษด้วย ตัวอย่างเช่น สมาชิกจะได้รับของขวัญพิเศษแจกให้ในวันประชุมใหญ่ของชมรมพร้อมประกาศเกียรติคุณด้วย และครอบครัวได้รับเงินช่วยเหลือเมื่อสมาชิกถึงแก่กรรม โดยให้เงินจากกองทุนของชมรม 1,200 บาท และเงินสมทบจากสมาชิกคนละ 20 บาทด้วย รวมแล้วแต่ละครอบครัวของสมาชิกได้รับความช่วยเหลือประมาณ 6,000 บาท

2.4 เงินทุนชมรมและการจัดการ ปัจจุบันชมรมมีเงินทุนประมาณ 190,000 บาท โดยชมรมได้เงินจาก 4 แหล่งรายได้คือ 1) ค่าสมัครสมาชิก 2) เงินทำบุญจากที่รับบริจาคเชิงศุภเหตุ (จัดทำพิเศษเพียงครั้งเดียว และได้ประมาณ 70,000 บาท) 3) ผลกำไรจากกิจกรรมหารายได้ของชมรม เช่น การขายผลิตภัณฑ์งานประดิษฐ์ สมุนไพร และการจัดงาน/บริการอื่นๆ (เช่น การรับจัดงาน พิธีสืบชะตา) และ 4) เงินสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนเป็นครั้งคราว เช่น กรมประชาสัมพันธ์ สภาผู้สูงอายุ และองค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศ ชมรมได้ฝากเงินไว้กับธนาคาร การเบิกจ่ายเงินต้องมีกรรมการลงชื่ออย่างน้อย 2 คน (รวมประธานชมรม) และประธานชมรมสามารถใช้จ่ายได้เลยในวงเงินไม่เกิน 1,000 บาท โดยไม่ต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการ สำหรับการใช้จ่ายเงินของชมรมนั้นประกอบด้วยรายการหลัก 3 อย่างคือ การจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในสำนักงาน การจัดกิจกรรมของชมรม และจ่ายเงินค่าสวัสดิการต่างๆ ให้สมาชิก นอกจากนี้ชมรมยังมีรายจ่ายพิเศษคือ การต้อนรับคณะผู้มาเยี่ยมชม/ศึกษาดูงานของชมรมในฐานะชมรมผู้สูงอายุดีเด่น ซึ่งแต่ละปีมีผู้มาเยี่ยมชมหลายคณะ และต้องใช้จ่ายเงินจำนวนค่อนข้างสูงในแต่ละปี เช่น สภาผู้สูงอายุเคหะกรรมการสถาและชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่มาเยี่ยมจำนวน 60 คน ซึ่งในครั้งนั้นต้องใช้จ่ายเงินถึง 8,000 บาทในการต้อนรับเป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม และประธานชมรมกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "จริงๆ ก็เป็นเงินมากพอสมควร แต่คุ้มค่า

เพราะสร้างความภาคภูมิใจให้ชาวบ้านทำให้มีแรงทำต่อและทำดีไว้ให้มัน มิฉะนั้นจะเสียชื่อเสียง..."
 หนึ่งชมรมกำลังจัดทำโครงการกู้เงินช่วยเหลือทางสังคมของต่างประเทศผ่านธนาคารออมสิน(SIF-Social Investment Fund)เพื่อนำมาสร้างสำนักงานถาวรที่ชมรมเป็นเจ้าของ(ใกล้กับที่ตั้งปัจจุบัน)ซึ่งเป็นความตั้งใจมั่นของประธานชมรมที่ต้องทำให้ได้

3. กิจกรรมและผลงานชมรม

3.1 การประชุมสมาชิกชมรม การประชุมสมาชิกชมรมทุกวันศุกร์ที่ 3 ของเดือน เริ่มต้นด้วยการลงทะเบียนผู้เข้าร่วมประชุม(แต่ละครั้งมีผู้สูงอายุเข้าร่วมประชุมเฉลี่ยประมาณ 100 คน) หลังจากนั้นประธานชมรมทำพิธีเปิดประชุม และทำกิจกรรมที่ชมรมจัดขึ้น 4 เรื่อง เรียงตามลำดับ คือ 1) วิชาการ ให้วิทยากรบรรยายเรื่องสุขภาพหรือเปิดประเด็นการพูดคุยเรื่องที่กลุ่มสนใจ โดยมีประธานและหรือกรรมการชมรมเป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งรายการนี้ได้เป็นเวทีฝึกพูดของกรรมการไปด้วย 2) ธรรมะ ให้สมาชิกจุดธูปเทียนไหว้พระ สวดมนต์ รับศีล แผ่เมตตา และฟังธรรมะร่วมกัน หลังจากนั้นจึงร่วมรับประทานอาหารกลางวันที่สมาชิกลำเลียงมาเอง 3)สุขภาพ การชั่งน้ำหนักและวัดความดันโลหิต และออกกำลังกายร่วมกัน และ 4)บันเทิง การร้องรำทำเพลงร่วมกัน

การจัดกิจกรรมเรียงตามลำดับทั้ง 4 เรื่องดังกล่าวนี้ มีเจตนาเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนจบรายการ เช่น ถ้าบรรยายวิชาการในช่วงหลังผู้สูงอายุไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร โดยประธานชมรมกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "เป็นเพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักมีความอดทนจำกัด ฟังวิชาการไม่ได้นาน บางทีเวลาวิทยากรพูดอยู่ ก็ลุกขึ้น และลุกกันไปเรื่อยๆ จนบางครั้งน่าเกลียด เกรงใจวิทยากร จึงเปลี่ยนเป็นธรรมะไว้ทีหลัง ให้วิทยากรบรรยายก่อน ได้ผลดีเพราะต้องรอรับศีลและช่วงที่พระเทศนาอยู่ผู้สูงอายุไม่กล้าลุกขึ้นไปไหน..ช่วงบ่ายนั้นชาวบ้านเขาสนใจอยู่แล้วเรื่องสุขภาพ แต่ละคนก็อยากตรวจร่างกายและเมื่อมีบันเทิงปิดท้าย ก็สนุกกันได้เต็มที่ ผู้สูงอายุชอบกิจกรรมนี้ คนไม่ชอบหรือมีธุระก็กลับบ้านได้เลย เพราะเป็นเรื่องสนุกกันอย่างเดียวแล้ว" สำหรับการประชุมสามัญประจำปีไปจัดในวัดของแต่ละหมู่บ้านนั้น กรรมการท่านหนึ่งกล่าวว่า "การจัดในวัดนั้นได้ประโยชน์สองต่อ นอกจากเป็นประโยชน์กับชาวบ้านแล้วที่จ้ะรู้เรื่องชมรมและได้รับสิ่งที่เป็นประโยชน์แล้ว ยังทำให้พระรู้ว่าผู้สูงอายุกำลังทำอะไรอยู่บ้าง เป็นประโยชน์อย่างไรกับผู้สูงอายุและประชาชนในหมู่บ้าน เท่ากับให้พระช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับผู้สูงอายุ ให้พระช่วยบอกคนอื่น...ซึ่งได้ผลดีมาก เพราะผู้สูงอายุกับวัดก็อยู่ด้วยกันอยู่แล้ว"

3.2 การส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้ ตลอดช่วงเวลา 6 ปีของการจัดตั้งชมรม ชมรมได้จัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพหลายอย่างให้กลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การสานตะกร้าไม้ไผ่ การประดิษฐ์ดอกไม้จากกระดาษโทรศัพท์ ผ้าเช็ดเท้าจากเศษผ้า และการปลูกสมุนไพรที่เป็นของชมรมเอง(พื้นที่ว่างหลังสถานีอนามัย) และให้สมาชิกผู้สูงอายุที่สนใจไปปลูกที่บ้านด้วย ซึ่งชมรมจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนการขายผลผลิตของสมาชิก อย่างไรก็ตามชมรมยังมีปัญหาเรื่องตลาดที่ไม่สามารถหาแหล่งรับซื้อสินค้าที่ผลิตขึ้นได้หมด โดยเฉพาะภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในปัจจุบันขายได้ยากมาก จนต้องลดการผลิต และมักจะขายเล็กๆน้อยๆให้กับผู้ที่มาเยี่ยมเยียนชมรม และตลาดภายในหมู่บ้านและงานประจำปีที่อำเภอจัดขึ้นเท่านั้น ซึ่งเรื่องนี้ประธานชมรมกล่าวว่า “ไม่เป็นห่วงเรื่องแรงงานและฝีมือของสมาชิก เพราะมีเวลาว่างเยอะ และคนในครอบครัวก็ช่วยกันทำด้วย แต่ทำแล้วขายไม่ออก ก็กลายเป็นปัญหา แม้แต่สมุนไพรที่เดิมขายได้ดี ตอนนี้ก็มีปัญหาขายได้ยากและราคาถูก เป็นปัญหาไปหมด...รัฐต้องเข้ามาช่วยเรื่องตลาด ถ้าตลาดดี จะช่วยได้มาก” สำหรับเรื่องสมุนไพรนั้น ชมรมเคยได้รับรางวัลดีเด่น จากสมาคมแม่บ้านสาธารณสุขมาก่อน จึงเป็นเรื่องที่สร้างผลกระทบกับสมาชิกชมรมมาก ไม่ใช่เฉพาะเรื่องรายได้เท่านั้นแต่กระทบต่อจิตใจและความภาคภูมิใจที่เคยได้รับด้วย

3.3 การส่งเสริมสุขภาพสมาชิก กิจกรรมหลักที่ชมรมจัดให้สมาชิกเพื่อการส่งเสริมสุขภาพมี 3 เรื่องคือ

3.3.1 การออกกำลังกาย ประกอบด้วยการออกกำลังกายด้วยอุปกรณ์และเครื่องมือครบชุด (อุปกรณ์นี้ได้รับบริจาคจากโครงการนำร่องศูนย์บริการทางสังคมของกรมประชาสัมพันธ์) ที่ชั้นล่างสถานีอนามัย โดยเปิดบริการฟรีแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไปทุกวัน ผู้สูงอายุที่มาใช้บริการส่วนใหญ่เป็นผู้ชายมักมาใช้จักรยานและเครื่องออกกำลังกายและขา (วันละ 4-7 คน) นอกจากนี้ชมรมจัดให้มีการเดินแอโรบิกทุกวันอาทิตย์ โดยจัดครูพลศึกษาอาสาสมัครและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทั่วไปในชุมชนเข้าร่วม (คิดค่าบริการ 10 บาท/ครั้ง/คน) มีผู้มาใช้บริการประมาณ 10 คน/ครั้ง อย่างไรก็ตามสมาชิกชมรมคนหนึ่งให้ข้อสังเกตว่า “ผู้สูงอายุเข้าร่วมทำกิจกรรมนี้มากเฉพาะช่วงแรก แต่ไม่นานก็เหลือน้อย อุปกรณ์ออกกำลังกายบางชนิดก็ไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพราะต้องออกแรงมากและผู้สูงอายุไม่กระฉับกระเฉงพอที่จะทำ เดินแอโรบิกก็เหมือนกัน จะเอาผู้สูงอายุมาเดินได้ไม่นานหรอก”

3.3.2 การให้บริการอบไอน้ำสมุนไพร(ได้รับบริจาคตู้อบมาจากโครงการจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคม กรมประชาสัมพันธ์) ผู้ที่สนใจทั้งผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไปสามารถเข้ารับบริการได้ทุกวัน เสียค่าบริการ 30 บาทต่อครั้ง(สำหรับผู้สูงอายุที่ยากจน ชมรมจะให้อบไอน้ำสมุนไพรฟรี) นอกจากนี้ชมรม

ได้จัดทำสนามเปตอง(ได้ขอเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลมาสร้างสนามเป็นเงิน20,000 บาท) โดยชาวบ้านและผู้สูงอายุนิยมมาเล่น และได้จัดแข่งขันระหว่างกัน ในโอกาสต่างๆด้วย

3.2.3 การจัดทำบัตรผู้มีรายได้น้อย ชมรมได้ทำบัตรผู้มีรายได้น้อยให้กับผู้สูงอายุทุกคนและสามารถนำไปใช้รักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยที่โรงพยาบาลทั้งระดับอำเภอและจังหวัดได้ ซึ่งเป็นการทดแทนบัตรผู้สูงอายุที่มีข้อจำกัดในการใช้สถานบริการเฉพาะแห่งเท่านั้น โดยได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากนายอำเภอที่ให้ความอนุเคราะห์เป็นกรณีพิเศษ

3.2.4 การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ชมรมเป็นตัวแทนของชุมชนในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น(ล้านนาไทย) กิจกรรมที่โดดเด่นคือ การจัดพิธีสืบชะตา ซึ่งชมรมรับผิดชอบจัดทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติที่รวมผู้สูงอายุจากชมรมต่างๆทั้งจังหวัดเชียงใหม่มาร่วมมากกว่า30,000 คน นอกจากนี้ชมรมยังรับทำขันบายศรีสู่ขวัญรับทำของในพิธีขึ้นบ้านใหม่ การเรียกขวัญ และจัดสอนพ็อนรำให้ลูกหลานในชุมชน(ร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) และยังได้ถ่ายทอดภาษาหรือสอนหนังสือพื้นเมืองให้ลูกหลาน ตลอดจนการรวบรวมคำกลอนและประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุ(ความรู้ชาวบ้าน)ไว้เป็นมรดกให้ลูกหลานต่อไป

กิจกรรมใหม่ที่เพิ่งเริ่มต้นและน่าสนใจคือ โครงการสามวัย โครงการนี้มุ่งสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลต่างวัยในครอบครัวและชุมชน โดยชมรมจัดให้มีการถักจักรยานในตอนเช้าของคน 3 วัยคือ เด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ซึ่งชมรมได้ขอความร่วมมือและประสานไปยังโรงเรียนและชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ในวันทำงานมีผู้ใหญ่และผู้สูงอายุร่วมถักจักรยานประมาณ 8-10 คน ส่วนในวันหยุดมีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุเข้าร่วมรวมประมาณ 30-40 คน นอกจากนี้ชมรมยังมีโครงการค่าย 3 วัยที่วัดสมเด็จคอยน้อยเป็นเวลา 2 วัน และโครงการแข่งกีฬาระหว่างคน 3 วัย เพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านต่างๆ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3.2.5 กิจกรรมอื่นๆ ชมรมเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนอยู่เสมอ เช่น ร่วมกับหน่วยงานรัฐจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติ(การจัดประกวดสุขภาพผู้สูงอายุ และพิธีเคารพผู้สูงอายุในวันสงกรานต์) การร่วมเดินเทิดพระเกียรติในวโรกาสต่างๆ วางพวงมาลาในวันสำคัญแห่งชาติ และการเข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรเอกชน เช่น การเข้าร่วมประชุมวิพากษ์วิจารณ์ของสาขาสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ และการเป็นเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุของสภาผู้สูงอายุฯใน

ระดับอำเภอแม่ริม(ประธานชมรมได้เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอแม่ริมด้วย)ซึ่งประธานได้สะท้อนประสบการณ์การทำงานกับสภาผู้สูงอายุว่า "ชมรมจำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภา ไมอย่างนั้นจะเป็นชมรมเถื่อน และมีโอกาสได้รับความช่วยเหลือจากสภามักเป็นบางครั้ง โดยเฉพาะเรื่องข้อมูลและความก้าวหน้าของชมรมที่อื่นๆ...แต่การจัดทำกิจกรรมของสภายังไม่กว้างเท่าไร มีเพียงการประชุมกลุ่มเท่านั้น...ให้ชมรมแต่ละแห่งแถลงในที่ประชุมว่าใครทำอะไรไปบ้าง ต่างคนต่างแถลงก็ได้บ้างไม่ได้บ้าง สภาควรมีกิจกรรมส่งเสริมสมาชิกมากกว่านี้ที่จะช่วยกันพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้ก้าวหน้าต่อไป"

4. ผู้นำชมรมกับผลงานชมรม

กรรมการและสมาชิกชมรมต่างยอมรับว่า การจัดตั้งและพัฒนาชมรมจนมีความเจริญก้าวหน้า โดยตลอดจนกลายเป็นสถานที่ดูงานของกลุ่มต่างๆและได้รับรางวัลมากมาย เป็นเพราะประธานชมรมเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่มีส่วนทำให้เกิดขึ้น(แม้ประธานชมรมบอกว่าเป็นความร่วมมือกันของคณะกรรมการและทีมงาน-เป็นการตอบโดยหลักการและมารยาท)ดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งประธานชมรมมีความภาคภูมิใจกับตำแหน่งและผลงาน และได้กล่าวสรุปถึงบุคลิกผู้นำที่คาดหวัง ซึ่งก็มีความหมายใกล้เคียงกับคุณสมบัติของตนเองคือ "...ต้องทำงานด้วยใจรัก เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว อ่อนน้อม จิตใจต้องซื่อตรง และมีความเข้มแข็ง กล้าทำและกล้าตัดสินใจ..." นอกจากนี้ประธานชมรมได้พูดถึงแนวคิดและกระบวนการทำงานชมรมที่เป็นประสบการณ์สะสมมาเป็นเวลานานว่า "...การทำงานใช้หลักการทำงานธรรมดาๆ เพียงแต่ต้องทำจริงจัง และแน่วแน่ในเรื่องที่จะทำ...และยึดหลักการทำงาน 4 อย่างคือ **ต้องสร้างความสามัคคีให้ได้** แล้วจะง่ายในการทำงาน แต่ถ้าขึ้นอย่างเดียวยังจะไม่สำเร็จ ต้องมีเงิน เนื่องจากชมรมต้องมียางต่างๆ ที่ต้องใช้เงินในการทำ **ต้องมีหน่วยงานมาช่วยในระยะแรก** แต่เมื่อผ่านไประยะหนึ่ง ถึงแม้ว่าไม่มีหน่วยงานใดมาช่วยชมรมก็อยู่ได้ และ**ต้องค่อยไปค่อยไป** ถ้าพูดกันอย่างเดียวไม่ลงมือทำ ก็ผ่านไป ไม่ได้ผล และต้องใจเย็นที่จะทำไปเรื่อยๆใช้เวลานานหน่อย เพราะบางเรื่องต้องใช้เวลา คนมักใจร้อน เมื่อทำไม่ได้ก็ผิดหวัง เลิกทำก็มี"

5. ข้อสรุป

ชมรมผู้สูงอายุตำบลแม่ตาได้จัดการบริหารจัดการที่ค่อนข้างเป็นระบบ มีเป้าหมาย แผนงาน กิจกรรม และเทคนิควิธีในการทำงานที่มีการควบคุมกำกับไว้ชัดเจน ลักษณะเฉพาะและเด่นของชมรมในเรื่องคณะกรรมการชมรมที่มีหลายชุดและมีจำนวนกรรมการจำนวนมาก การจัดหาสมาชิกเพิ่มเติม และประชาสัมพันธ์ชมรมด้วยการประชุมสมาชิกสัญจรไปตามหมู่บ้านต่างๆ กำหนดการประชุม

กรรมการและสมาชิกประจำเดือนที่ชัดเจนแน่นอนทั้งวันเวลาและวาระการประชุม มาตรการจูงใจและควบคุมสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมชมรม และการเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเด็นต่างๆเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสำเร็จของชมรม และบทบาทของคณะกรรมการชมรมและความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประธานชมรมที่มีความเป็นผู้นำสูง และมีประสิทธิภาพสะสมเรื่องชมรมผู้สูงอายุมายาวนาน **จนมีวิถีคิดและวิธีทำงานที่สรุปเป็นแบบแผนเฉพาะของตนเอง โดยอยู่ภายใต้จิตใจที่มุ่งมั่นและเสียสละเพื่อการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ** เหมือนดังคำกล่าวของประธานชมรมที่ว่า “เรื่องครอบครัวและชีวิตส่วนตัว ไม่มีอะไรเป็นห่วงแล้ว ห่วงและคิดตลอดเวลาเรื่องชมรมนี้แหละว่าจะทำอะไรให้พัฒนายิ่งๆขึ้น เป็นประโยชน์กับชาวบ้านให้มากที่สุด เพราะกลัวว่าถ้าเราไม่อยู่เสียคน จะทำให้ชมรมไม่สามารถทำงานได้...ตอนนี้ก็พยายามฝึกกรรมการให้ทำงานแทน...ฝึกให้พูด และแสดงความคิดเห็นเวลามีประชุม...ถ้าเราตายไปจะได้มีคนทำงานต่อได้...”

กรณีศึกษาที่ 2: บทเรียนของการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุจากข้าราชการเกษียณอายุ

1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม

ชมรมผู้สูงอายุอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราชที่เป็นกรณีศึกษาที่ 2 นี้ เป็นชมรมที่โรงพยาบาลได้ริเริ่มและสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขตั้งแต่ พ.ศ. 2539 โดยรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ารับบริการที่โรงพยาบาลเป็นสมาชิกชมรมและตั้งสำนักงานชมรมอยู่ที่โรงพยาบาล ในการจัดตั้งชมรมนั้น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้ติดต่อหัวหน้ากลุ่มข้าราชการเกษียณอายุในพื้นที่ให้มาเป็นประธานชมรม หลังจากนั้นจึงเป็นการรวมตัวของผู้สูงอายุในชุมชนที่เป็นข้าราชการเกษียณอายุและประชาชนทั่วไปเป็นกลุ่มเดียวกัน ประธานชมรมคนแรก(อดีตเป็นข้าราชการครู)ได้เป็นประธานต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และได้กล่าวถึงสถานการณ์และมูลเหตุจูงใจในการทำงานให้ชมรมว่า "การเป็นสมาชิกกลุ่มข้าราชการเกษียณแต่เดิมก็ไม่ได้ทำกิจกรรมอะไรมากนัก นอกจากกินเลี้ยงสังสรรค์ประจำเดือน ในขณะที่สมาชิกชมรมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลมีสมาชิกมาก แต่ก็ไม่ได้ทำอะไรมากนักเหมือนกัน เมื่อทุกคนมารวมตัวกันก็เป็นสิ่งที่ดี การที่ผมมีประสบการณ์ ก็เป็นที่พึ่งของเขาได้และทำงานได้ดี โรงพยาบาลก็ช่วยสนับสนุนอย่างแข็งขัน และชาวบ้านก็ยอมรับ จึงเป็นมาเรื่อยๆ และมีความสุขและสนุกกับการทำงานที่ได้ช่วยชาวบ้าน" ดังนั้นจากช่วงก่อตั้งที่มีสมาชิกร่วมก่อการเพียง 18 คน จนปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 356 คน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มสมาชิกที่เป็นข้าราชการเกษียณอายุจำนวน 50 คนซึ่งส่วนมากจะเป็นกลุ่มข้าราชการครูเกษียณ

2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ

2.1 คณะกรรมการและแผนดำเนินงาน ชมรมดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการจำนวน 21 คน กลุ่มกรรมการนี้เป็นข้าราชการเกษียณจำนวนมากถึง 13 คน การจัดตั้งตำแหน่งต่างๆ ของคณะกรรมการเป็นไปตามโครงสร้างการบริหารงานทั่วไป คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ และนายทะเบียน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล (ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ) และสมาชิกชมรมชุดก่อตั้งชมรมได้ร่วมกันกำหนดระเบียบข้อบังคับที่ค่อนข้างกว้างและครอบคลุม 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ วัตถุประสงค์ของชมรม การเข้าเป็นสมาชิกชมรมและคณะกรรมการ และรายได้และรายจ่ายของชมรม การทำงานชมรมจึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่จะกำหนดแผนงานและกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม โดยชมรมมีแผนงานหลัก 4 เรื่องคือ แผนงานเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และขนบธรรมเนียมประเพณี แต่ละแผนงานจะมีกรรมการรับผิดชอบในการกำหนดและจัดกิจกรรมในรอบปี และแต่ละกิจกรรมของแต่ละแผนงานดังกล่าวนี้ ได้เชิญชวนสมาชิกชมรมเข้าร่วมเป็นกรรมการตามความสนใจและ

สมัครใจ จากโครงสร้างของแผนงานและกิจกรรมดังกล่าวนี้ ได้แบ่งเป็นกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ และต่อเนื่องรวม 5 กลุ่มคือ กลุ่มปฏิบัติธรรม กลุ่มศิลปพื้นเมือง กลุ่มดนตรี กลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มสวัสดิการ

แผนงานและกิจกรรมดังกล่าวได้รับอิทธิพลทางความคิดและการจัดการของประธานชมรมมากพอสมควร โดยประธานชมรมใช้ประสบการณ์ที่ได้ทำงานสาธารณประโยชน์ต่างๆในตำแหน่งมากมาย (เช่น ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ และประธานมูลนิธิวันครูเพื่อส่งเสริมการศึกษาให้กับเด็ก) นำมากำหนดกรอบความคิดการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยประธานมีพื้นฐานแนวคิดหลักว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการใกล้ชิดกับ 4 เรื่องคือ 1) **ใกล้ชิดหมอ** (ให้การรักษา ปรีกษาและพึ่งพาเรื่องสุขภาพ) 2) **ใกล้ชิดเพื่อน** (ปรีกษาหารือ สังสรรค์ และมีกิจกรรมร่วมกัน) 3) **ใกล้ชิดพระ** (ผู้สูงอายุอยู่กับพระและวัด) และ 4) **ใกล้ชิดบ้าน** (ความอบอุ่นที่แท้จริงต้องได้รับจากครอบครัว) ดังนั้นการจัดแผนงานและกิจกรรมชมรมทั้ง 5 กลุ่มจึงเป็นการจัดตามกรอบความคิดดังกล่าวนี้ เพื่อให้กิจกรรมทั้งหมดเอื้ออาทรหรือสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุให้มากที่สุด

2.2 ความเข้มแข็งของคณะกรรมการและชมรม ประธานชมรมมีความเห็นอย่างมั่นใจว่า ความเข้มแข็งของชมรมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 4 ประการคือ 1) ประธานชมรม 2) คณะกรรมการชมรม 3) การสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ และ 4) เงินทุน โดยระบุถึงความสำคัญของ**ประธานชมรม**ว่า “หากประธานชมรมไม่ได้รับริเริ่มทำกิจกรรมและเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมนั้น ก็จะทำให้ชมรมมีเพียงแต่ชื่อเท่านั้น คุณสมบัตินั้น...อายุ ความรู้สูงๆ ไม่ใช่สิ่งจำเป็น เพียงแต่ต้องสมัครใจ มีความคิด มีประสบการณ์ และทำตามข้อบังคับของชมรมเท่านั้น” ส่วน**คณะกรรมการชมรม**นั้นประธานชมรมได้ให้เหตุผลว่า การทำงานของชมรมจะทำแบบระบบราชการไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายมาบังคับกัน เป็นเรื่องของความสมัครใจทั้งสิ้น และต้องมีคุณสมบัติเหมาะสม นอกจากเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์แล้ว ยังต้องเข้มแข็ง เสียสละ มีความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และอดทนด้วย นอกจากนี้กรรมการชมรมต้องทำงานแบบเข้าถึง 3 เรื่องคือ ใจถึง มือถึง และเข้าถึง นอกจากนั้นกรรมการทุกคนต้องทำตามหน้าที่ เช่น เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการ (ต้องมาทุกครั้ง และทุกคนต้องมีส่วนร่วม) ซึ่งการเลือกบุคคลที่มาเป็นกรรมการให้สอดคล้องกับคุณสมบัติดังกล่าวนี้ ประธานชมรมกล่าวว่า “ต้องศึกษาประวัติการทำงานของคนนั้น ซึ่งถ้าได้ทำงานร่วมกันสักช่วงหนึ่งก็จะรู้ตัวว่าเหมาะสมมาช่วยเป็นกรรมการหรือไม่ เมื่อเข้ามาแล้ว(ประธาน)ต้องใกล้ชิดเค้า ต้องขอร้อง ให้ขวัญและกำลังใจ และสร้างแรงจูงใจในการทำงานตลอดเวลาการทำงานร่วมกัน เช่น หากมีกรรมการไม่เข้าร่วม

ประชุม ก็พยายามติดต่อสอบถามถึงปัญหาและสาเหตุ ให้ความสนใจ ก็จะได้ประโยชน์สองต่อ เพราะได้ทั้งเรื่องการสร้างขวัญและกำลังใจแล้ว ยังได้เรื่องการควบคุมกำกับด้วย" สำหรับประเด็นเฉพาะเรื่องการเป็นคณะกรรมการชมรมกับข้าราชการเกษียณอายุนั้น ประธานชมรมกล่าวอย่างชัดเจนว่า "การที่คณะกรรมการจะ Active หรือ ไม่นั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานแต่ละคน พูดไม่ได้ว่าข้าราชการเกษียณอายุ Active กว่าคนอื่น ๆ คนที่ Active และเสียสละก็ดึงมาเป็นกรรมการหมดแล้ว ส่วนคนอื่น ๆ ก็เป็นสมาชิกเหมือนชาวบ้านทั่วไป" และประเด็นเรื่องจำนวนคนที่ เป็นคณะกรรมการชมรมนั้น ประธานชมรมกล่าวว่า "จำนวนกรรมการขึ้นอยู่กับนโยบาย กลุ่มเล็กกลุ่มใหญ่ไม่แตกต่างกัน เพราะเป็นองค์กรการกุศล แต่ที่อยากได้กลุ่มใหญ่เพราะจะได้ระดมความคิดเห็นต่างๆ ได้ ถ้าเป็นกลุ่มเล็กพอมีกิจกรรมอะไรก็ไม่มีผู้รับผิดชอบ แต่ถ้าเป็นกลุ่มใหญ่เราสามารถแบ่งความรับผิดชอบให้หลายฝ่ายหลายๆคนได้ แต่การมีกิจกรรมมาก ไม่ได้เป็นหลักประกันเรื่องคุณภาพชมรม แต่เป็นเรื่องช่วยกันรับผิดชอบ โครงการ-กิจกรรม และคุณภาพขึ้นอยู่กับแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่วางไว้ ว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด จะทำได้แค่ไหน"

เรื่องการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐนั้น เป็นเงื่อนไขเพื่อความจำเป็นเพราะชมรมผู้สูงอายุมีข้อจำกัดหรือทำไม่ได้หลายอย่าง ในขณะเดียวกันก็มีความต้องการหลายอย่างเช่นกัน เช่น กรณีต้องการใกล้หมอ หากหมอไม่ช่วย ไม่ให้ความช่วยเหลือก็จะลำบากมากขึ้น และไม่ใช่ว่ากระทรวงสาธารณสุขเท่านั้นหน่วยงานอื่นๆก็ต้องสนับสนุนผู้สูงอายุด้วย แต่อาจไม่ชัดเจนเหมือนสาธารณสุข ในการทำงานร่วมกันนั้นประธานชมรมมีหลักการทำงานว่า ต้องมีความเหมือนกัน 4 อย่าง คือ 1) ฝันเหมือนกัน(ทุกชมรมและทุกหน่วยงานต้องมีแนวคิดร่วมที่ตรงไปยังเป้าหมายนั้นเหมือนกัน) 2) คิดให้เหมือนกัน(คิดตามความฝัน) 3) พุดเหมือนกัน (ประชาสัมพันธ์ไปในแนวทางเดียวกัน) และ 4) ลงมือทำเหมือนกัน(การประสานและร่วมมือกันทำให้งานสำเร็จ) โดยประธานชมรมได้กล่าวเน้นเรื่องว่า "ต้องตีความหมายของประสานงานให้ดี คำว่าประสานงานต้องประสานตั้งแต่ต้นนโยบายและงานให้สอดคล้องกัน แต่ที่สำคัญต้องประสานใจ...ปัญหาการประสานงานของหน่วยงานรัฐทำให้งบประมาณสูญเปล่าและซ้ำซ้อน งานที่ออกมาซ้ำกันเยอะและไปคนละทางกัน"

ส่วนประเด็นสุดท้ายเรื่องการจัดหาและใช้เงินทุนของชมรมนั้น ปัจจุบันชมรมมีเงินทุนประมาณ 200,000 บาท รายได้ของชมรมส่วนใหญ่มาจาก 4 แหล่งคือ 1) เงินค่าสมัครเป็นสมาชิกชมรมประมาณ 100,000 บาท(สมาชิกสามัญคนละ 500 บาทตลอดชีพ สมาชิกสมทบคนละ 100 บาทต่อปีเมื่อจ่ายจนครบ 7 ปีถือว่าเป็นสมาชิกตลอดชีพ) 2) กิจกรรมหารายได้ของชมรม(เช่น รายได้จากเงินทำบุญ

กัณฑ์เทศน์ในวันประชุมของสมาชิก การตัดบาตรเทโว และการจัดทัศนศึกษา) 3)เงินบริจาค(เช่น ทอดผ้าป่าได้เงินประมาณกว่า 70,000 บาท) และ 4)ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคาร เงินทุนดังกล่าวนี้ชมรมเก็บไว้เป็นทุนในการจัดกิจกรรมของชมรมและใช้ให้น้อยที่สุด เพราะตั้งใจเก็บไว้เป็นทุนสำรองใช้ที่จำเป็น การจัดกิจกรรมต่างๆ ไปของชมรมจึงมักขอรับการสนับสนุนจากชุมชน เช่น การสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่น และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(เคยได้รับความช่วยเหลือเรื่องอุปกรณ์และเครื่องมือบางอย่างที่ใช้ในการดำเนินการของชมรม) นอกจากนี้ชมรมยังมีเงินทุนอีกก้อนหนึ่งที่ทำคล้ายกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์คือ การเก็บเงินจากสมาชิกครั้งแรก 100 บาท เมื่อมีสมาชิกเสียชีวิตก็จะหักเงินส่วนนั้นของสมาชิกคนละ 20 บาท หักจนเหลือ 40 บาท (3 ศพ) ก็จะเก็บเพิ่มอีก 100 บาท ทำแบบนี้วนเวียนไปตลอด จนปัจจุบันมีเงินทุนก้อนนี้ประมาณ 90,000 บาท และเมื่อสมาชิกเสียชีวิตจะ ได้รับเงินช่วยเหลือจำนวน 5,000 บาท

สำหรับรายจ่ายของชมรมนั้น นอกเหนือจากการใช้ในการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมของชมรมแล้ว ชมรมได้จ่ายเงินจำนวนหนึ่งช่วยเหลือครอบครัวของผู้สูงอายุที่ยากจนและการซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ขาดแคลนให้โรงพยาบาล โดยชมรมได้สอบถามโรงพยาบาลตลอดเวลามีอะไรขาดแคลนบ้าง และต้องการให้ชมรมช่วยสนับสนุนในเรื่องใด ซึ่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลมักตอบปฏิเสธ ทำให้สมาชิกต้องสำรวจและเก็บข้อมูลเองและตัดสินใจซื้อบริจาคให้โรงพยาบาล เช่น การซื้อตู้เอกสาร โต๊ะ และเก้าอี้ให้กับโรงพยาบาล ซึ่งประธานชมรมกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "อยู่ร่วมกันต้องพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โรงพยาบาลเป็นหน่วยราชการที่บางครั้งซื้อหาของบางอย่างยุ่งยาก เราก็พยายามเสนอให้ก็อยากตอบแทนโรงพยาบาลบ้าง เพราะช่วยเหลือชมรมมาโดยตลอด" เงินรายได้และรายจ่ายของชมรมนั้น ได้จัดทำบัญชีเป็นระบบและโปร่งใส มีสมาชิก กรรมการและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลหลายคนรับรู้ร่วมรับผิดชอบและตรวจสอบ เช่น เงินที่ได้จากการทำบุญแต่ละครั้ง ชมรมให้ชาวบ้านและสมาชิกชมรมมีส่วนร่วมในการนับเงินด้วยทุกครั้ง และนำเข้าบัญชีเงินฝากของธนาคาร

2.3 การประชุมชมรมและการจัดหาสมาชิกใหม่ ชมรมมีกำหนดการประชุมที่แน่นอน และทำได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องคือ ประชุมกรรมการทุกเดือน ประชุมสมาชิกทุก 3 เดือน และประชุมใหญ่ชมรมประจำปีปีละครั้ง ซึ่งกำหนดการประชุมดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งคาดว่าจะมีความเหมาะสมมากที่สุดแล้ว โดยประธานชมรมมีความคิดว่าการประชุมไม่ควรมีมากครั้งกว่านี้เพราะการประชุมแต่ละครั้งสมาชิกต้องเสียค่าใช้จ่าย อย่างน้อยที่สุดก็เสียค่าเดินทางและเสียเวลา และกรรมการต้องทำงานหนักเพื่อให้การประชุมสมาชิกแต่ละครั้งได้รับประโยชน์คุ้มค่า เช่น การ

ตรวจสอบสุขภาพจากหมอและพยาบาล การอบรมให้ความรู้เรื่องต่างๆ และกิจกรรมการสังสรรค์รื่นเริงระหว่างสมาชิก

สำหรับวิธีการหาสมาชิกใหม่นั้นมี 2 วิธีหลักคือ การทำหนังสือเชิญเป็นสมาชิกอย่างเป็นทางการ การถึงบุคคลที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากชุมชน เช่น ข้าราชการเกษียณ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนชาวบ้านทั่วๆ ไปนั้นใช้วิธีพูดในที่ชุมชนเนื่องในโอกาสต่างๆ และพยายามแสดงให้เห็นว่าการเป็นสมาชิกชมรมจะได้รับประโยชน์อย่างแน่นอนหากเข้ามาเป็นสมาชิกชมรม ตัวอย่างเช่น ประธานชมรมกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “เวลาเราไปไหนไปเป็นกลุ่ม พอคนแก่ที่เขายู่บ้านเห็น ไปกันเป็นกลุ่ม ก็อยากมาเข้าร่วมด้วย เช่น เวลาไปกฐิน ผ้าป่า ถวายเทียน ก็ต้องมีเครื่องประกอบคนตรี เวลาจะไปถึงไหน เราก็ร่วมมือกับอบต. ประกาศให้ชาวบ้านมาร่วมด้วย...ชาวบ้านเห็นว่าเราเหนียวแน่น และเป็นประโยชน์จริงๆ ..อยู่บ้านก็โคตรเดียว แต่ถ้ามาเข้ากลุ่ม เราก็ได้เพื่อน ได้มาปฏิบัติธรรม”

3. กิจกรรมและผลงานชมรม

3.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการประชุมชมรม ชมรมจัดประชุมสมาชิกชมรมที่โรงพยาบาลทุ่งใหญ่ทุก 3 เดือน และเป็นวันเสาร์แรกของเดือนที่ประชุม การกำหนดประชุมวันเสาร์เพราะเป็นวันที่ห้องประชุมโรงพยาบาลไม่ได้ใช้งานและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลว่างจากภาระงานปกติสามารถช่วยตรวจสอบสุขภาพแก่ผู้เข้าร่วมประชุมได้ โดยมีพยาบาล 4 คน และนักสาธารณสุข 1 คนมาร่วมตรวจสอบสุขภาพเป็นประจำ ผู้สูงอายุเข้าร่วมประชุมชมรมแต่ละครั้งประมาณร้อยละ 60-70 กิจกรรมระหว่างการประชุมนั้น กำหนดให้ตอนเช้ามีการตรวจสอบสุขภาพให้ผู้สูงอายุ(ชั่งน้ำหนักและวัดความดันโลหิต) เปิดการประชุมโดยประธานชมรม หลังจากนั้นมีการฟังการทางศาสนา ร่วมสวดมนต์ สมาทานศีล เจริญพระพุทธมนต์ ฟังเทศน์และถวายเพล และมีการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน(ผู้สูงอายุแต่ละคนนำอาหารมาเอง) และภาคบ่ายเป็นการบรรยายเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ ชี้แจงผลงาน/กิจกรรมชมรมทั้งที่ผ่านมาและจะต้องดำเนินการต่อไป และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินการชมรม ตลอดจนการพูดคุยถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุและชุมชน

3.2 ความสม่ำเสมอในการใกล้ชิดทางศาสนา นอกเหนือจากการประชุมสมาชิกแต่ละครั้งที่มีกิจกรรมทางศาสนาทั้งเรื่องพิธีกรรมและการให้ความรู้ทางธรรมะแล้ว ชมรมจัดให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมประกอบกิจทางศาสนาในนามของชมรมทุกวันสำคัญทางศาสนา เช่น การทอดกฐินและทอดผ้าป่า วันเข้าพรรษา การถวายเทียนพรรษา(ปีที่แล้วชมรมไปถวายเทียนพรรษา จำนวน 12 วัดจากวัดทั้ง

หมดในชุมชนกว่า 70 วัด) โดยแต่ละครั้งจะมีพิธีการและการนำขบวน โดยชมรมอย่างเอ็กเกริก จนเป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไป ซึ่งนอกจากเป็นประโยชน์แก่สมาชิกโดยตรงแล้ว ยังเป็นการประชาสัมพันธ์ชมรมให้กับประชาชนทั่วไปและสมาชิกใหม่ที่สนใจด้วย

3.3 โครงการธรรมะสัญจร ชมรมได้จัดให้ผู้สูงอายุพร้อมสมาชิกในครอบครัวที่สนใจได้ไปทัศนศึกษาในสถานที่ต่างๆเป็นประจำทั้งในและนอกประเทศ โดยเน้นการออกไปปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ เช่น สวนโมกข์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พุทธมณฑลสถาน จังหวัดนครปฐม ท้องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต และประเทศมาเลเซีย การจัดทัศนศึกษาแต่ละครั้งชมรมเก็บเงินค่าใช้จ่ายจากผู้สูงอายุด้วยราคาถูกที่สุด แต่พยายามให้เป็นประโยชน์กับสมาชิกให้มากที่สุด โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว และระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง

3.4 การเสริมขวัญและให้กำลังใจสมาชิก ชมรมให้เงินช่วยเหลือแก่ครอบครัวผู้สูงอายุที่ถึงแก่กรรมจำนวน 5,000 บาท พร้อมกันนั้นกรรมการพร้อมสมาชิกชมรมได้เข้าร่วมพิธีทางศาสนาในงานศพด้วย เช่น เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม และร่วมสวดดีประกาศเกียรติประวัติสมาชิกผู้เสียชีวิต ซึ่งประธานชมรมได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "สมาชิกชมรมก็เห็นว่าดีมาก เพราะตายแล้วไม่โดดเดี่ยว และให้ความรู้สึกที่ดีแก่ญาติพี่น้องผู้เสียชีวิต ประชาชนทั่วไปก็ชื่นชมและกล่าวถึงกัน" นอกจากการช่วยเหลืองานศพแล้วชมรมได้ขอความร่วมมือจากโรงพยาบาลให้ตรวจสุขภาพประจำปีแก่ผู้สูงอายุโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายด้วย อาจกล่าวได้ว่าการเข้าร่วมงานศพของสมาชิก และการให้บริการตรวจสุขภาพดังกล่าวเป็นแรงจูงใจที่สำคัญให้ผู้สูงอายุตระหนักในคุณค่าของการเป็นสมาชิก และทำให้ผู้สูงอายุทั่วไปสนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกชมรมมากยิ่งขึ้น แม้แต่ผู้สูงอายุที่อยู่นอกเขตรับผิดชอบของชมรม ก็สนใจสมัครเป็นสมาชิก แต่ไม่อาจรับได้เพราะอยู่นอกเหนือขอบข่ายของชมรม นอกจากนั้นยังมีผู้มีอายุต่ำกว่า 60 ปีสนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิก ชมรมจึงได้แก้ไขระเบียบข้อบังคับให้สมาชิกชมรมมีอายุได้ตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป

3.5 การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ชมรมเน้นให้ทุกกลุ่มกิจกรรมของชมรมได้ปฏิบัติตามพิธีการให้ถูกต้องตามพิธีการของประเพณีและวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม เช่น การสวดมนต์ การจัดโต๊ะหมู่บูชา การจัดพิธีการทางศาสนา และการจัดพิธีในงานมงคลต่างๆ นอกจากนั้นยังชี้แนะให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าใจและปฏิบัติให้ถูกต้องด้วย ซึ่งหากประชาชนเชิญชมรมให้ช่วยเรื่องนี้จะช่วยเหลือมาโดยตลอด นอกจากนี้ยังได้ร่วมมือกับหน่วยราชการต่างๆ ในการจัดกิจกรรมตามประเพณีที่ถูกต้องและ

สมบูรณ์ในโอกาสต่างๆด้วย ซึ่งประธานกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "ชมรมได้ดำเนินการเรื่องนี้ และติดตามผลอย่างจริงจัง ซึ่งเมื่อประเมินจากผู้ร่วมงานคิดว่าได้ผลประมาณ 20%...ก็ยังคงว่าไม่ได้ทำอะไรเลย เพราะสังคมปัจจุบันแหละ และทำลายของดีที่เป็นวัฒนธรรม ประเพณีไทยอยู่ตลอดเวลา และผู้สูงอายุจะมืบทบาทสำคัญที่จะช่วยเหลือเรื่องนี้ เพราะรู้ดีและมีประสบการณ์"

3.6 การมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน ชมรมได้จัดให้มีการทอดผ้าป่าและทอดกฐิน เพื่อนำเงินไปใช้พัฒนาวัดและโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ธุรกันดารของอำเภอ การลงไปพัฒนาชุมชนที่กันดารนั้นเป็นศรัทธาร่วมกันของผู้สูงอายุที่ต้องการทำประโยชน์ให้กับสังคมมากเท่าที่สามารถทำได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้สมาชิกพอใจมาก และประธานชมรมกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "ไม่สามารถเข้าไปพัฒนาในทุกพื้นที่ได้ ต้องทำเป็นบางแห่งเท่านั้น เนื่องจากไม่พร้อมในด้านเงินทุน ไม่เคยขอหรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดเลยเป็นการระดมทุนของชมรมแท้ๆ ถ้าภาครัฐให้การช่วยเหลือเรื่องเงินทุน ชมรมจะทำงานด้านบำเพ็ญประโยชน์ได้มากขึ้น เพราะเป็นประโยชน์โดยตรงกับชาวบ้าน"

3.7 การสร้างและขยายเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ ชมรมได้ร่วมมือกับหน่วยราชการ และชมรมผู้สูงอายุอื่นๆในการจัดตั้งเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุระดับจังหวัดขึ้นในเดือนเมษายน ปีพ.ศ. 2542 โดยจัดเป็นชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีสมาชิกเป็นชมรมผู้สูงอายุในทุกอำเภอของจังหวัด และประธานชมรมผู้สูงอายุแต่ละแห่งร่วมกันเป็นคณะกรรมการบริหาร ชมรมผู้สูงอายุระดับจังหวัดนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นแกนกลางในเชิงนโยบาย การประสานงาน และการดำเนินงานของชมรมระดับอำเภอและตำบล ดังนั้นชมรมระดับจังหวัดจึงไม่ใช่ชมรมปฏิบัติการโดยตรง ปัจจุบันอยู่ระหว่างการสร้างธรรมนูญหรือระเบียบข้อบังคับ แผนงาน โครงการ และกิจกรรมเพื่อให้ชมรมสมาชิกได้ปฏิบัติในทิศทางเดียวกันและประยุกต์ใช้ตามความสามารถและเงื่อนไขของแต่ละชมรม ซึ่งประธานชมรมผู้สูงอายุผู้ใหญ่กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "...ในวันเลือกตั้งกรรมการระดับจังหวัดไม่ได้ไป เพราะเขาจะให้ป็นรองประธาน...ตอนนี้ก็มีหลายตำแหน่งงานไม่ไหวอยู่แล้ว ชมรมจังหวัดนี้มีความสำคัญ เพราะจะช่วยให้ชมรมผู้สูงอายุระดับต่างๆทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชมรมระดับตำบลที่มีข้อจำกัดหลายอย่าง(ในอำเภอทุ่งใหญ่มี 34 ชมรมผู้สูงอายุระดับตำบล) เป็นชมรมขนาดเล็ก และคาดหวังความช่วยเหลือจากสถานีอนามัยได้น้อย การทำงานก็ไม่ค่อยรับรู้ข่าวสารและความช่วยเหลือจากหน่วยงานใด...จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหลายๆทาง"

4. การพัฒนาและความยั่งยืนของชมรม

ช่วงเวลาประมาณ 4 ปีของการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุทุ่งใหญ่อาจกล่าวได้ว่า ชมรมได้เติบโตขึ้นมากและมีผลงานที่ค่อนข้างประสบผลสำเร็จ(ความหลากหลายของกิจกรรม ความต่อเนื่องสม่ำเสมอ การมีสมาชิกใหม่ และเงินทุนเพิ่มขึ้น) ประธานชมรมมีความเชื่อว่า ความสำเร็จดังกล่าวและความยั่งยืนของชมรมขึ้นอยู่กับปัจจัยจำเป็นพื้นฐาน 4 ประการดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในทางปฏิบัตินั้นเมื่อพิจารณาในประเด็นความยั่งยืนของชมรมแล้ว ได้ให้ความสำคัญกับความเป็นผู้นำของกรรมการชมรมค่อนข้างมากและจริงจัง โดยชมรมต้องตั้งใจพัฒนากรรมการให้มีความเป็นผู้นำให้ได้ ซึ่งจากกรรมการชมรม 21 คน ประธานชมรมเชื่อว่า ผู้ที่สามารถเป็นผู้นำระดับประธานต่อไปได้มี 4-5 คน แต่ปัจจุบันยังไม่พร้อมที่จะปล่อยให้ทำงานอย่างอิสระได้ ซึ่งประธานชมรมได้วิเคราะห์และชี้ให้เห็นคุณลักษณะของการทำงานของกรรมการที่ดีว่าอยู่ในกลุ่มผู้นำได้อย่างน่าสนใจว่า

คนที่หนึ่ง ทำงานได้สารพัด ทำได้ทุกอย่าง แต่ไม่กล้าตัดสินใจ

คนที่สอง วิ่งเร็วเกินไป และใช้อำนาจเผด็จการ

คนที่สาม รั้นมากเกินไป แสดงออกโดยไม่รู้กาลเทศะ คนเขม่นและเอียน

คนที่สี่ สุกเอาเผากิน ขูยเรื่องงาน และไม่ยอมทำตามระเบียบประเพณี

คนที่ห้า ทำอย่างเดียว ไม่พูดไม่แสดงออก และขาดความกล้าและมั่นใจ

จากคุณลักษณะดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าความไม่พอดีของศักยภาพและการแสดงออกของกรรมการที่จะให้สมาชิกยอมรับและให้การสนับสนุนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งประธานชมรมเชื่อมั่นว่า คุณลักษณะเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาได้ แต่ต้องใช้เวลาพอสมควร

5. ข้อเสนอ

ชมรมผู้สูงอายุทุ่งใหญ่ได้แสดงให้เห็นผลการพัฒนา อันเนื่องมาจากการบริหารจัดการที่เป็นระบบภายใต้แนวคิดและความเชื่อที่ชัดเจนของประธานชมรม ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการเรียนรู้ เช่น วิธีการคิดเรื่องปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ(ต้องการ 4 โกล์) วิธีคิดเรื่องกลยุทธ์และกลวิธีการทำงานของชมรม(องค์ประกอบ 4 ประการของชุมชนเข้มแข็ง) วิธีปฏิบัติในการสร้างแรงจูงใจและกำกับการทำงานของกรรมการชมรม เทคนิคการจัดหาสมาชิกใหม่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงาน การสร้างจุดเน้นหรือจุดขายของชมรมเรื่องศิลป ประเพณี และวัฒนธรรม และปัจจัยกำหนดความสำเร็จและความยั่งยืนของชมรม(พื้นฐาน 4 ประการ)

กรณีศึกษาที่ 3: การยกระดับการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งโดยหน่วยงานรัฐ และขาดผู้นำ

1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม

ชมรมผู้สูงอายุพุทธมณฑลที่เป็นกรณีศึกษาที่ 3 นี้ จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข ที่ให้โรงพยาบาลจัดตั้งชมรมขึ้น โดยจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 (โรงพยาบาลได้ตั้งขึ้นเมื่อปี 2539 หลังจากกิ่งอำเภอได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม) การจัดตั้งชมรมเริ่มต้นที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพของโรงพยาบาลได้จัดอบรมการดูแลสุขภาพตนเองจำนวน 13 ครั้งให้แก่ผู้สูงอายุที่มาตรวจสุขภาพที่โรงพยาบาล (แต่ละครั้งมีผู้สูงอายุเข้าร่วมอบรมประมาณ 30 คน) หลังจากการอบรมสิ้นสุดลงจึงได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ได้คัดเลือกประธานชมรมและคณะกรรมการชมรมจากผู้เข้าอบรมด้วยความสมัครใจของผู้สูงอายุ และได้รวบรวมผู้สูงอายุที่มาอบรมทั้งหมด 36 คนเป็นสมาชิกชมรมและใช้โรงพยาบาลเป็นที่ตั้งชมรม การจัดกิจกรรมและดำเนินงานของชมรมอยู่ภายใต้การริเริ่มและสนับสนุนของโรงพยาบาลมาโดยตลอด จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2541 โรงพยาบาลได้ร่วมกับนักศึกษาปริญญาเอกจัดทำโครงการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในด้านการบริหารจัดการ โดยอาศัยรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นเวลา 6 เดือน หลังจากนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาชมรมอย่างชัดเจน ซึ่งการนำเสนอในหัวข้อต่อไป จะแสดงให้เห็นพัฒนาการและการปรับเปลี่ยนแต่ละประเด็นที่เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีความหมายอย่างไรต่อความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ

2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ

2.1 คณะกรรมการชมรมและการดำเนินงาน ชมรมได้ตั้งคณะกรรมการบริหารชมรมจำนวน 20 คนตามระเบียบข้อบังคับของชมรมที่เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล (ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ) เป็นผู้ร่างขึ้น โดยระเบียบข้อบังคับมี 9 หมวด ได้แก่ ลักษณะของชมรม วัตถุประสงค์ของชมรม สมาชิกภาพ กรรมการ และคณะกรรมการ การประชุมคณะกรรมการ วาระของคณะกรรมการ ทรัพย์สินและรายได้ของชมรม การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ และการเลิกชมรม และยังได้กำหนดเครื่องหมายชมรมเป็นรูปดอกกลีควน 2 ชั้น มีความหมายว่าดอกกลีควนมีความหอมที่เปรียบเสมือนผู้สูงอายุซึ่งเป็นที่พึงพอใจของบุคคลอื่น

คณะกรรมการบริหารชมรมประกอบด้วยบุคลากร 2 ฝ่ายคือ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุจำนวน 15 คนและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลจำนวน 5 คน และได้แบ่งตำแหน่งต่างๆตามลักษณะการบริหารงานต่างๆ ไป คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ นายทะเบียน ปฏิคม และกรรมการ

กลาง คณะกรรมการชมรมไม่เคยมีการประชุมและจัดแบ่งหน้าที่หรือดำเนินกิจกรรมใด การเป็นกรรมการตำแหน่งต่างๆ จึงเป็นเพียงชื่อ ซึ่งเมื่อสอบถามแล้ว กรรมการบางคนจำไม่ได้ว่าตนเองมีตำแหน่งอะไร และไม่ทราบว่ารับผิดชอบงานอะไรบ้าง การจัดกิจกรรมของชมรมจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลเป็นผู้ดำเนินงานเป็นหลัก เช่น การทำทะเบียนสมาชิกและรับสมาชิกใหม่ การจัดทำบัญชีการเงิน และการประชุมสมาชิกชมรมและบันทึกการประชุม บทบาทของกรรมการผู้สูงอายุมีเพียงการคอยช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในบางเรื่อง เช่น การติดต่อเช่ารถโดยสาร ในการไปทัศนศึกษา และการระดมผู้สูงอายุเข้าร่วมงานที่จัดขึ้น คณะกรรมการชมรมมีวาระ 2 ปี และจะดำรงตำแหน่งเดียวกันติดต่อกันเกิน 2 วาระไม่ได้ และระเบียบของชมรมกำหนดให้คณะกรรมการต้องประชุมทุก 2 เดือน แต่ในทางปฏิบัติคณะกรรมการชมรมไม่เคยมีการประชุมเลยตั้งแต่ก่อตั้งชมรมมา มีเพียงการประชุมสมาชิกชมรม (กรรมการชมรมเข้าร่วมประชุมในฐานะสมาชิก) เดือนละครั้ง ทุกวันศุกร์แรกของทุกเดือนในช่วงเช้าซึ่งโรงพยาบาลได้จัดขึ้นและทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนถึงปัจจุบัน และในที่ประชุมเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลทำหน้าที่เป็นผู้นำการประชุมทุกครั้ง

หลังจากได้ปฏิบัติการพัฒนาองค์กรตามโครงการความร่วมมือพิเศษดังกล่าวแล้ว กรรมการได้เรียนรู้และมีข้อสรุปว่า ตำแหน่งของกรรมการควรมาพร้อมกับหน้าที่และความรับผิดชอบ และจำนวนคณะกรรมการจำนวนมากแต่ไม่ทำงานเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน และที่สำคัญที่สุดคือ การรับรู้ว่าคุณเอง(กรรมการ)ก็สามารถริเริ่มและทำกิจกรรมได้เอง ดังเช่น กรรมการชมรมผู้หนึ่งกล่าวว่า "ไม่เคยคิดมาก่อนว่าต้องทำอะไรบ้าง ถึงเวลาก็เข้าประชุมและทำตามเจ้าหน้าที่ว่าเมื่อเรื่องอะไรบ้างต้องทำ...การร่วมฝึกการพัฒนา(การวิจัยปฏิบัติการ) ทำให้เราได้คุยกันมากขึ้น รู้ว่าใครบ้างมีความคิดดี สนใจทำงานซึ่งจริงๆ แล้วก็มีเพียงไม่กี่คน...คิดว่าไม่เกิน 10 คน แต่ทุกคนมีความคิด ความต้องการเยอะ อยากไปหมดจึงต้องหาข้อสรุปมาทำ...ก็ทำได้จริงๆ" ดังนั้นในที่ประชุมประจำเดือนของชมรมในวาระการเลือกกรรมการชุดใหม่ กรรมการชมรมได้เสนอให้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบคณะกรรมการใหม่ ซึ่งที่ประชุมให้มีการรับรอง โดยมีข้อสรุปคือ คณะกรรมการชมรมมีเพียง 12 คนเท่านั้น และเป็นผู้สูงอายุทั้งหมด (เจ้าหน้าที่เป็นที่ปรึกษา) และกำหนดตำแหน่งใหม่ให้เป็นไปตามลักษณะงานที่จำเป็นและปฏิบัติจริงในชมรมเท่านั้นคือ ตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก ที่เหลืออีก 8 คนเป็นกรรมการกลาง นอกจากนี้ยังแบ่งเขตรับผิดชอบในการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุตามความแตกต่างของพื้นที่ในตำบลสาขลา โดยแบ่งเป็น 3 เขต แต่ละเขตมีรองประธานรับผิดชอบร่วมกับกรรมการกลางอีก 3 คน เพื่อให้สามารถติดต่อสมาชิกอย่างใกล้ชิดและให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุในเหตุการณ์ต่างๆ ได้ นอกจากนี้ยังกำหนดให้คณะกรรมการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ส่วนการประชุมสมาชิกยังคงทำเหมือนเดิมคือ ประชุม

เดือนละครั้งที่โรงพยาบาล และกรณีที่มีเรื่องเร่งด่วนก็เรียกประชุมเป็นกรณีพิเศษได้ ซึ่งตั้งแต่แต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่(เกือบทั้งหมดเป็นกรรมการชุดเก่า) คณะกรรมการสามารถทำตามข้อตกลงใหม่ได้ โดยเฉพาะการประชุมกรรมการโดยไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าร่วมด้วย และการประชุมกรรมการหลายครั้งมีสมาชิกผู้สูงอายุบางคนให้ความสนใจและเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการด้วย

2.2 ประธานชมรมกับกระบวนการพัฒนา ประธานชมรมเป็นชายอายุ 72 ปีได้รับการคัดเลือกและร้องขอจากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลให้เป็นประธานชมรมในที่ประชุมการจัดตั้งชมรม(ที่ประชุมในขณะนั้นไม่มีใครยอมรับเป็นประธานชมรม) เรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษา(ป.4) มีฐานะเศรษฐกิจค่อนข้างดี อหยาศัยดี และเป็นที่รู้จักกันดีในชุมชน แต่ประธานพูดไม่เก่ง และไม่เคยมีบทบาทการเป็นผู้นำชุมชนด้านใดมาก่อน เจ้าหน้าที่ได้ให้เหตุผลในการเลือกเป็นประธานชมรมว่า “เป็นคนใจเย็น ใจดี ฐานะดี และมีความรับผิดชอบมาร่วมประชุมทุกครั้ง และให้ความร่วมมือในการทำงานทุกอย่าง โดยไม่เกียจงาน” บทบาทของประธานชมรมจึงเป็นเสมือนตัวแทนของรูปแบบการจัดตั้งกรรมการเท่านั้น อย่างไรก็ตามหลังจากการทำวิจัยปฏิบัติการประมาณ 4 เดือนต้องเลือกประธานคนใหม่ตามวาระ คณะกรรมการชุดเก่าและสมาชิกชมรมต่างก็เห็นพ้องกันทั้งหมดให้ดำรงตำแหน่งประธานชมรมต่อไปอีก แม้ว่าประธานชมรมไม่ต้องการและขอให้เลือกคนอื่นขึ้นมาแทนก็ตาม ซึ่งความเป็นจริงแล้วมีกรรมการหลายคนที่มีความคิดดี พูดดี และมีความรับผิดชอบ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ยังเห็นคุณค่าของประธานคนเก่า มีสมาชิกคนหนึ่งกล่าวถึงเหตุผลในการสนับสนุนประธานคนเก่าว่า “ไม่เคยมีปัญหากับใคร ใจเย็น ใจดี ยิ้มตลอด เจอแล้วสบายใจ และมีฐานะร่ำรวย ไม่เคียดรื้อนอะไรอีกแล้ว สามารถทำงานได้สบายๆ ไม่ต้องห่วงอะไร” ดังนั้นหลังจากที่คณะกรรมการชุดใหม่มีข้อตกลงในการทำงานใหม่ โดยเฉพาะให้กรรมการชมรมและสมาชิกชมรมเป็นผู้นำในการประชุม แต่ประธานชมรมก็ไม่สามารถนำการประชุมได้ จึงมอบหมายให้รองประธานชมรมทำหน้าที่แทน โดยประธานทำหน้าที่เป็นเพียงผู้กล่าวเปิดและปิดการประชุมเท่านั้น ซึ่งที่ประชุมทุกครั้งประธานจะพูดแค่เพียงว่า “เอาละเปิดการประชุมได้แล้ว ขอเชิญรองประธานทำหน้าที่ต่อ” และ “ไม่มีอะไรแล้วนะ ปิดการประชุมได้” ซึ่ง ประธานได้กล่าวถึงเรื่องนี้ที่น่าสนใจว่า “ประธานไม่จำเป็นต้องพูดเก่งก็ได้ ตัวเราเองเหมือนเป็นพระประธานในโบสถ์ (พระพุทธรูปที่ไม่เคยพูดเลย แต่มีคนกราบไหว้ตลอด)”

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประชุมแล้ว คณะกรรมการชมรมได้ทำงานเป็นทีมงานมากยิ่งขึ้น มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันมากยิ่งขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การนัดพบกลุ่มเล็กๆ ร่วมประชุมปรึกษาหารือที่วัดหรือร้านอาหารเพื่อหาข้อสรุปเรื่อง

โครงการวิจัยการดูแลสุขภาพตนเอง และโครงการพัฒนากิจกรรมของชมรมที่กรรมการต้องการจัดทำ และที่สำคัญก็คือ คณะกรรมการได้ทบทวนวัตถุประสงค์ของชมรม และมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ เดิมวัตถุประสงค์ของชมรม(กำหนดโดยเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล)กำหนดไว้ค่อนข้างกว้างและครอบคลุมถึงที่เป็นประโยชน์กับกับผู้ป่วยทุกเรื่อง คือมุ่งให้ชมรมเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ของผู้สูงอายุและเป็นศูนย์กลางการให้บริการผู้สูงอายุในด้านต่างๆ เช่น การส่งเสริมสุขภาพ ธรรมชาติบำบัด การออกกำลังกาย การกีฬา และการเยี่ยมเยียนช่วยเหลือสมาชิกที่ประสบปัญหา นอกจากนั้นชมรมยังเป็นศูนย์กลางด้านข่าวสารที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุและร่วมกันจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เมื่อชมรมได้รับการพัฒนาจากโครงการวิจัย จึงได้ข้อคิดว่า วัตถุประสงค์ของชมรมควรเน้นหนักความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของคณะกรรมการและสมาชิก และสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุจริงๆ โดยเฉพาะเรื่องการดูแลตนเองด้านสุขภาพอนามัยของผู้สูงอายุ เช่น การควบคุมโรคและความเจ็บป่วยในเรื่องการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย และการคลายเครียด กรรมการชมรมจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของชมรมใหม่ ผลจากการพัฒนาชมรมทำให้มีผู้สูงอายุสมัครเป็นสมาชิกชมรมเพิ่มขึ้นจำนวน 9 คน สมาชิกเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ตำบลศาลายา สมัครเป็นสมาชิกชมรมเพราะสนใจเข้าร่วมโครงการ / กิจกรรมการดูแลสุขภาพตนเองที่ชมรมกำลังจัดตามโครงการวิจัย

2.3 เงินทุนชมรมและการจัดการ ปัจจุบันชมรมมีเงินทุนประมาณ 35,000 บาท (มีบัญชีเงินฝากธนาคารในนามชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งประธานหรือรองประธานชมรมและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลเป็นผู้เบิกจ่ายเงินร่วมกัน) รายได้ของชมรมมาจาก 3 แหล่งคือ 1)เงินค่าสมัครเป็นสมาชิกชมรม ประมาณ 23,000 บาท (สมาชิกสามัญคนละ 500 บาทตลอดชีพ สมาชิกสมทบคนละ 100 บาทต่อปี จ่ายจนกระทั่งครบ 7 ปีถือว่าเป็นสมาชิกตลอดชีพ) 2)กิจกรรมหารายได้ของชมรม (เช่น รายได้จากการเก็บเงินในวันประชุมสมาชิกชมรมคนละ 10 บาท และการจัดทัศนศึกษา) และ 3)เงินบริจาคจากสมาชิกชมรมและประชาชนทั่วไป

สำหรับรายจ่ายของชมรมนั้นไม่เคยใช้เงินทุนที่มีอยู่ของชมรม การทำกิจกรรมแต่ละครั้งจะเก็บเงินจากสมาชิกที่เข้าร่วมเป็นครั้งๆ ตัวอย่างเช่น ชมรมได้จ่ายเงินเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยและรักษาตัวในโรงพยาบาล และช่วยเหลือครอบครัวของผู้สูงอายุที่เสียชีวิต(ประมาณ 500 บาทต่อครั้ง) โดยใช้เงินบริจาคจากสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมประจำเดือน และเงินที่เหลือจากค่าอาหารว่างที่เรียกเก็บจากสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมคนละ 10 บาท ซึ่งกรรมการคนหนึ่งของชมรมกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "เงินชมรมเอา

มาใช้ไม่ได้ กลัวว่าเอามาใช้เรื่อยๆแล้วหาเพิ่มไม่ได้ เงินก็จะหมด...ถ้าเงินหมดชมรมก็จะอยู่ไม่ได้ เก็บเงินไว้ก่อน อุ่นใจดี เอาไว้ใช้ยามจำเป็นจริงๆ" สำหรับการทำบัญชีนั้นเจ้าหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบ

หลังจากที่คณะกรรมการชมรมเข้าร่วมวิจัยปฏิบัติการนั้น กรรมการบริหารชมรมมีความคิดที่จะทำกิจกรรมหลายอย่างและจำเป็นต้องใช้เงิน จึงร้องขอจากเจ้าหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการเงินด้วยตนเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็อนุญาต กรรมการจึงตัดสินใจใช้เงินทุนของชมรมในการทำกิจกรรมต่างๆมากขึ้น เช่น การจ่ายค่าอาหารว่างให้กับสมาชิกที่มาเข้าร่วมกิจกรรมการดูแลสุขภาพตนเอง และการซื้อเก้าอี้จำนวน 25 ตัวเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมของชมรม สำหรับการทำบัญชีและตรวจสอบการเงินของชมรมนั้น มีคณะกรรมการชมรม 3 คนร่วมกันรับผิดชอบ (ประธาน รองประธาน และเหรัญญิก)ซึ่งกรรมการจะนำรายละเอียดรายรับและรายจ่ายของชมรมมารายงานให้ที่ประชุมสมาชิกทราบทุกครั้ง ส่วนการตัดสินใจเรื่องการใช้จ่ายเงินนั้น กำหนดให้คณะกรรมการชมรมใช้เงินได้เลยในวงเงินไม่เกิน 3,000 บาท กรณีใช้จ่ายเงินมากกว่า 3,000 บาท ต้องขออนุมัติจากที่ประชุมประจำเดือน มีข้อน่าสังเกตว่าแนวคิดของกรรมการชมรมต่อการหารายได้ของชมรมนั้น มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่า ชมรมไม่ต้องการหารายได้เข้าชมรมโดยวิธีการทอดผ้าป่าหรือขอเงินบริจาคจากบุคคลใดๆ โดยกรรมการผู้หนึ่งที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อกรรมการชมรมให้ข้อคิดว่า “ชมรม(ผู้สูงอายุ)ไม่ต้องการเป็นผู้ขอ...ไม่ว่าจะใช้วิธีแบบไหนก็เหมือนการขอ จะขอแบบบังคับหรือ ไม่บังคับก็ตาม...ทุกคนเคยเป็นผู้ถูกขอมาแล้วทั้งนั้น...ส่วนมากก็ให้แบบเสียไม่ได้ ใจจริงๆก็ไม่อยากให้ ชมรมจึงไม่ควรทำและไม่ต้องการหาเงินด้วยวิธีนั้น”

3. กิจกรรมและผลงานชมรม

3.1 ช่วงก่อนการวิจัยปฏิบัติการ กิจกรรมและผลงานของชมรมก่อนเริ่มโครงการวิจัยปฏิบัติการการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ทางชมรมและโรงพยาบาลได้ร่วมกันกำหนดเป็นรายการปฏิบัติที่ค่อนข้างชัดเจนและแน่นอน จนเป็นที่รับรู้ของสมาชิกชมรมโดยทั่วไป ซึ่งสรุปได้โดยสังเขปดังนี้

3.1.1 การประชุมสมาชิกชมรม การจัดประชุมสมาชิกชมรมทุกวันศุกร์แรกของเดือน จัดที่ห้องประชุมของโรงพยาบาล เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลช่วยในการจัดเตรียมของว่าง และเป็นผู้นำในการประชุม การประชุมเริ่มต้นด้วยการแจ้งเรื่องหรือประกาศต่างๆ เช่น กิจกรรมที่สาขาสภากผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยต้องการให้ชมรมทำ ตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมประชุม และการประกวดผู้สูงอายุดีเด่นประจำปี กิจกรรมที่โรงพยาบาลจะจัดขึ้น และรายการสุดท้ายให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยแก่ผู้สูงอายุโดยแพทย์และพยาบาลของโรงพยาบาล ซึ่งการประชุมแต่ละครั้งมีผู้สูงอายุเข้าร่วมประชุมประมาณ 20 คน

อนึ่งก่อนเข้าร่วมประชุมแต่ละครั้งผู้สูงอายุจะได้รับการตรวจรักษาที่ห้องตรวจผู้ป่วยนอกตามความต้องการหรือความเจ็บป่วยของแต่ละบุคคลด้วย

3.1.2 กิจกรรมทางศาสนา โรงพยาบาลได้จัดให้ชมรมเข้าร่วมประกอบกิจทางศาสนาเป็นประจำ 2 ครั้งในรอบปีคือ วันมหิดลที่โรงพยาบาล และเข้าร่วมฟังการเทศน์มหาชาติประจำปีที่พุทธมณฑล

3.1.3 ทักษะศึกษา โรงพยาบาลได้จัดให้ผู้สูงอายุไปทัศนศึกษาจังหวัดใกล้เคียงที่สามารถไปกลับในวันเดียวได้ เช่น เขาวัง จังหวัดเพชรบุรี และ โบราณสถาน จังหวัดอยุธยา ซึ่งการไปแต่ละครั้งผู้อำนวยการโรงพยาบาลและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลร่วมไปทัศนศึกษาด้วยทุกครั้งซึ่งมีผลเชิงจิตวิทยาแก่ผู้สูงอายุ เช่น ผู้สูงอายุคนหนึ่งกล่าวว่า "ถ้าไปเที่ยวแต่ละครั้งมีหมอไปด้วย พวกเราก็นสบายใจ เพราะหมอเป็นผู้ใหญ่ที่ช่วยเหลือจัดการได้ทุกอย่าง และถ้ามีใครไม่สบาย ก็ช่วยเหลือได้ทันที" การจัดทัศนศึกษาแต่ละครั้งชมรมเก็บเงินค่ารถจากผู้สูงอายุประมาณ 150-200 บาท ส่วนการรับประทานอาหารกลางวันให้ผู้สูงอายุแต่ละคนรับผิดชอบกันเอง

3.1.4 การจัดสวัสดิการให้สมาชิก โรงพยาบาลมีนโยบายให้สวัสดิการตรวจสอบสุขภาพประจำปี และรักษาพยาบาลให้ผู้สูงอายุสมาชิกชมรมโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายซึ่งผู้สูงอายุพอใจเรื่องนี้น่ามาก เช่น สมาชิกชมรมคนหนึ่งกล่าวว่า "ผู้สูงอายุจำนวนมากสมัครเข้าชมรม เพราะต้องการสิทธิการรักษาพยาบาลเท่านั้น บางคนไม่เคยมาเข้าร่วมกิจกรรมใดๆของชมรม แม้แต่การประชุมสมาชิกชมรม"

3.1.5 การอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย ชมรมได้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีสงกรานต์ที่อำเภอจัดขึ้น โดยเป็นตัวแทนของชุมชนที่นั่งในพิธีให้ลูกหลานได้รดน้ำและขอพรตามประเพณี

3.1.6 ความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ชมรมผู้สูงอายุได้เข้าร่วมประชุมและร่วมทำกิจกรรมของสภาผู้สูงอายุจังหวัดนครปฐม เช่น การคัดเลือกผู้สูงอายุดีเด่นเพื่อไปประกวดระดับจังหวัดและเขต นอกจากนี้ยังได้ติดต่อกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง แต่ยังไม่เคยทำกิจกรรมร่วมกัน

3.2 ช่วงหลังการวิจัยปฏิบัติการ หลังจากกิจกรรมการและสมาชิกชมรมผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในโครงการวิจัยปฏิบัติการเพื่อการดูแลสุขภาพตนเอง โดยนอกเหนือจากการมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีทักษะและประสบการณ์มากเพียงพอในการดูแลสุขภาพตนเองได้แล้ว ยังต้องการพัฒนาองค์กรและการบริหารจัดการของคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุด้วย ซึ่งแนวคิด กระบวนการดำเนินการ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการวิจัยปฏิบัติการครั้งนี้มีดังนี้

3.2.1 โครงการการดูแลสุขภาพตนเอง (โครงการระยะสั้น 6 เดือน) คณะกรรมการได้
กำหนดให้สมาชิกได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติการดูแลสุขภาพ 4 กิจกรรมด้วยกันคือ

3.2.1.1 การบรรยายทางวิชาการ ได้จัดทั้งหมด 4 ครั้งในวันประชุมประจำเดือนของสมาชิก โดยได้เชิญวิทยากรจากองค์กรและหน่วยงานภายนอกที่ชำนาญการ และมีเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลเป็นวิทยากรเสริมในบางครั้ง พัฒนาการของคณะกรรมการชมรมที่เห็นได้จากการประชุมรับฟังการบรรยายของวิทยากรคือ มีความกล้าที่จะซักถามและพูดคุยกับวิทยากรมากขึ้น และการทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุมได้มากขึ้น และเมื่อเป็นการประชุมประจำเดือนตามวาระปกติ คณะกรรมการและสมาชิกชมรมได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นมากยิ่งขึ้น จนบางครั้งเจ้าหน้าที่และนักวิจัยต้องเข้ามาช่วยตัดสินใจหรือแนะนำเข้าสู่ประเด็นเป็นครั้งๆ ไป ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การประชุมประจำเดือนได้กลายเป็นเวทีของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง จนผู้สูงอายุเห็นใจเจ้าหน้าที่และนักวิจัย ที่ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม เช่น กรรมการชมรมคนหนึ่งกล่าวต่อที่ประชุม เพื่อเสนอแนะแก่สมาชิกว่า “จะไม่ให้หมอพูดอะไรเลยหรือ หมอรู้ดีกว่าเยอะ อีกทั้งชมรมนี้หมอก็เป็นผู้สร้างขึ้นมา ต้องให้เกียรติหมอหน่อย (เจ้าหน้าที่และนักวิจัย)” ซึ่งที่ประชุมก็ยอมรับและเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่และนักวิจัยพูด แต่เจ้าหน้าที่และนักวิจัยก็รู้บทบาทตนเองดี จึงปล่อยให้ผู้สูงอายุถกเถียงกันต่อไป

3.2.1.2 การฝึกปฏิบัติร่วมกัน หลังจากรับฟังวิทยากรภาคทฤษฎีแล้ว โครงการนี้ได้กำหนดให้สมาชิกชมรมทุกคนเข้าร่วมฝึกปฏิบัติเป็นกิจกรรมกลุ่มทุก 2 สัปดาห์ ตลอดช่วงเวลา 6 เดือนของโครงการนี้ รวมได้ฝึกปฏิบัติจำนวน 10 ครั้ง ผู้สูงอายุมาร่วมฝึกปฏิบัติในการดูแลสุขภาพตนเองเน้นหนัก 3 ด้านคือ การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและความเจ็บป่วย การฝึกออกกำลังกายอย่างถูกวิธีและตามสภาพร่างกายของแต่ละบุคคล และฝึกการคลายเครียด(การนวดและการใช้น้ำบำบัด) โดยมีวิทยากรทั้งจากสมาชิกชมรมเองและบุคคลภายนอก(ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความคิดเห็นให้ใช้วิทยากรจากภายในชมรมก่อน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และถ้าไม่มีจึงใช้บุคคลภายนอก) ชมรมได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นที่วัดสุวรรณาราม และ โรงพยาบาลได้ให้ความช่วยเหลือเรื่องรถรับส่งผู้สูงอายุทุกครั้งที่มีการฝึกปฏิบัติ ซึ่งแต่ละครั้งของการฝึกปฏิบัติร่วมกัน สมาชิกเข้า

ร่วมฝึกประมาณครั้งละ 15-20 คน และเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกที่มาอย่างต่อเนื่องทุกครั้ง จนกลายเป็นกลุ่มที่สนใจจริง และปฏิบัติจริง

3.2.1.3 การฝึกปฏิบัติที่บ้าน ข้อตกลงร่วมกันของการฝึกปฏิบัติตนเองคือ ผู้สูงอายุทุกคนต้องนำความรู้และการฝึกปฏิบัติที่ได้รับ ไปฝึกปฏิบัติต่อบ้านด้วย และเมื่อกลับมาฝึกปฏิบัติร่วมกันตามข้อ 3.2.1.2 จะมีการซักถามและนำปัญหาอุปสรรคมาพูดคุยเพื่อให้กลุ่มได้ช่วยกันแก้ปัญหา ซึ่งผลปรากฏว่ามีสมาชิกประมาณครึ่งหนึ่งที่นำไปฝึกปฏิบัติต่อบ้านอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอัตราที่สูงมากและเป็นที่น่าสนใจ สมาชิกชมรมคนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "...หลังได้รับความรู้ที่หมอสอนแล้ว ก็พยายามเอาไปฝึกที่บ้าน เพราะอยากรู้เหมือนกันว่า ถ้าฝึกทำตามแล้ว จะได้ผลอย่างไร...ที่ทำให้เข้าใจมากขึ้นก็ตรงที่ได้มาพูดคุยกันว่า ใครกลับไปทำที่บ้านอย่างไร ทำแล้วมีปัญหาอะไร สิ่งที่ทำอยู่ถูกต้องหรือไม่...คิดว่าทำแบบนี้ดีมาก เพราะผู้สูงอายุหลงลืมง่าย...ต้องให้ทำซ้ำๆ พูดคุยกันบ่อยๆ จึงจะได้ผล"

3.2.1.4 การศึกษาดูงาน ชมรมได้จัดให้ผู้สูงอายุและคณะกรรมการได้เรียนรู้การบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น การไปดูงานชมรมผู้สูงอายุและโรงพยาบาลห้วยพลู อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดชัยนาท

3.2.2 โครงการทำทอบน้ำสมุนไพร เป็นกิจกรรมสำคัญที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นโครงการตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการและศักยภาพของคณะกรรมการชมรมที่จะพึ่งพาตนเองและพัฒนาต่อไปได้อีก กล่าวคือ หลังจากคณะกรรมการชมรมได้รับการฝึกฝนให้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการดำเนินการด้วยตนเองแล้ว กรรมการจำนวนหนึ่งต้องการทำทอบน้ำสมุนไพรเพื่อบริการสมาชิกชมรม และเป็นโครงการเสริมที่ทำให้โครงการการดูแลสุขภาพตนเองมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น กรรมการได้จัดให้มีการประชุมเรื่องนี้หลายครั้ง หลายโอกาส โดยเฉพาะเรื่องเงินทุนที่จะใช้ และสถานที่จัดสร้างทอบน้ำสมุนไพร ข้อเสนอที่ได้คือ จัดสร้างทอบน้ำสมุนไพรที่ชั้นล่างของสถานีอนามัย (เริ่มแรกกรรมการชมรมติดต่อขอใช้สถานที่ของโรงพยาบาล แต่ไม่มีที่ว่าง จึงติดต่อที่สถานีอนามัยซึ่งอยู่ห่างโรงพยาบาลประมาณ 1 กิโลเมตรและอยู่ใกล้ชุมชน) ส่วนเงินทุนที่ใช้ในการก่อสร้างนั้น กรรมการชมรมบางท่านได้ไปติดต่อขอเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลศาลาษา ผลปรากฏว่า ได้รับอนุมัติเงินช่วยเหลือเป็นค่าสร้างห้องสำนักงานชมรมจำนวน 40,000 บาท และทอบน้ำสมุนไพรจำนวน 70,000 บาท สำหรับเงินที่ใช้ในการตกแต่งสำนักงานนั้นกรรมการชมรมตกลงให้ใช้เงินทุนจากเงินบริจาคของสมาชิกและบุคคลทั่วไป และหากได้ไม่พอให้ใช้เงินกองทุนของชมรมที่มีอยู่ ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการก่อสร้างสำนักงานชมรม และคาดว่าจะสร้างเรียบร้อยภายในเดือนกันยายน 2542 นี้

3.2.3 โครงการเงินกู้ฉุกเฉินสำหรับสมาชิก แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกบางคนไม่อาจมาร่วมกิจกรรมโครงการดูแลสุขภาพตนเองได้ แม้ว่าสนใจและต้องการเข้าร่วมอย่างมาก เพราะมีฐานะยากจนและต้องทำงานแบบหาเช้ากินค่ำ จึงทำให้กรรมการชมรมสะเทือนใจและเสนอให้ใช้เงินทุนของชมรมที่เก็บไว้(ทั้งๆที่เคยมีแนวคิดที่วางแผนมาตลอด) โดยมีข้อสรุปพิจารณาให้ความช่วยเหลือเป็นรายๆ และเป็นครั้งๆ ไป

หนึ่งสำหรับกิจกรรมและ โครงการต่างๆที่เคยทำก่อนที่จะเริ่ม โครงการวิจัยปฏิบัติการนั้น ยังคงทำเป็นปกติ แต่มีความหมายและเป้าหมายเฉพาะมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดทัศนศึกษาที่พยายามกำหนดไปคู่งานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่อบไอน้ำสมุนไพรเพื่อนำความคิดและประสบการณ์มาใช้ได้

4. กระบวนการพัฒนาองค์กรและความสำเร็จ

การปรับเปลี่ยนบทบาทคณะกรรมการบริหารชมรมจากการพึ่งพิงเจ้าหน้าที่และขาดความเชื่อมั่นตนเอง เป็นกลุ่มที่กล้าคิด กล้าตัดสินใจ และทำงานเป็นทีม ได้เป็นอย่างดี เป็นผลเนื่องจากการเข้าร่วมในโครงการวิจัยปฏิบัติการในการดูแลสุขภาพตนเอง ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวคิด เจาะใจ ขั้นตอน และวิธีการดังนี้

4.1 การสอนงาน นักศึกษาปริญญาเอก(นักวิจัย) ทำหน้าที่เหมือนเป็นเจ้าหน้าที่คนหนึ่งของโรงพยาบาลที่ได้รับมอบหมายให้ทำโครงการการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ เริ่มต้นด้วยการพูดคุยกับผู้สูงอายุเรื่องปัญหาสุขภาพที่กลุ่มต้องการ ให้แก่ใจจนได้ข้อสรุปว่า กลุ่มมีปัญหาเรื่องโรคไขมันในเลือดสูง ความดันโลหิตสูง และโรคเบาหวาน และต้องการแก้ไขเป็นอันดับแรก จากนั้นผู้วิจัยกำหนดแผนงานโครงการคร่าวๆ เป็นโครงการการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ และเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมตามแผนงานและ โครงการ เมื่อผู้วิจัยคุ้นเคยกับผู้สูงอายุพอสมควร(ทำกิจกรรมร่วมกันประมาณ 2-3 ครั้ง) ก็เริ่มพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มกรรมการชมรม โดยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเสนอความคิดเห็นต่อแผนงานและกิจกรรมที่ได้ทำมาแล้วว่า ได้ผลหรือไม่ เพียงไร เพราะเหตุใด และควรทำอะไรเพิ่มเติมหรือไม่และทำอย่างไร และกรรมการแต่ละคนควรมีหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างไร ซึ่งในกระบวนการก็คือ การฝึกฝนหรือสอนให้ผู้สูงอายุแสดงออกถึงความคิดเห็น การตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ ซึ่งพบว่าสมาชิกบางคนแสดงความเป็นผู้นำในการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด และได้รับการชักชวนให้ร่วมเป็นกรรมการในวาระที่ 2 ของคณะกรรมการชมรม

4.2 การให้เป็นผู้นำทำกิจกรรม ผู้วิจัยได้เริ่มถอนตัวจากการเป็นผู้นำกลุ่มในช่วงการสอนงาน มาเป็นที่ปรึกษาใกล้ชิด(ร่วมในทุกกระบวนการการประชุม และจัดกิจกรรมกลุ่ม) และให้กรรมการชมรมเป็นผู้นำกลุ่มในการทำกิจกรรมต่างๆด้วยตัวเอง โดยเริ่มต้นจากการประชุมกรรมการที่ไม่เป็นทางการ เพื่อปรับตัวและฝึกฝนตนเอง ซึ่งพบว่า กรรมการแต่ละคนมีความสามารถแสดงออกไม่เหมือนกัน แต่กรรมการแต่ละคนก็ยอมรับซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะมีท่าทีที่ไม่เหมือนกัน เช่น บางคนพูดสุภาพเรียบร้อย และบางคนพูดจาหยาบคาย รุนแรง แต่มีประเด็นและความคิดที่เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ประธานชมรมแม้ว่าไม่มีบุคลิกเป็นผู้นำ แต่ก็ได้รับการยอมรับที่วางตัวได้ดี เป็นคนดีที่ได้รับการยอมรับ จึงทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ส่วนการแสดงออกก็ให้รองประธานซึ่งมีความคิดดี ตรงไปตรงมา แต่ค่อนข้างรุนแรง ทำหน้าที่แทน และมอบหมายให้กรรมการคนอื่นๆทำหน้าที่ตามความเหมาะสม หลังจากนั้นระหว่างการประชุม(เป็นทางการ)ประจำเดือนของสมาชิกชมรม กรรมการชมรมก็เริ่มเป็นผู้นำการประชุมและกรรมการแต่ละคนก็แสดงบทบาทที่ได้รับมอบหมายและฝึกฝนมา ซึ่งทำได้ระดับหนึ่งแม้ว่าในช่วงแรกๆนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ต้องคอยช่วยเสริมและสรุปประเด็นให้ก็ตาม

4.3 การริเริ่มทำกิจกรรมที่ตนเองต้องการ หลังจากการฝึกอบรมความเชื่อมั่นให้กรรมการแล้ว กรรมการชมรมเริ่มกล้าคิดและแสดงออกถึงสิ่งที่ตนเองต้องการ จนได้ข้อสรุปในการทำกิจกรรม3 อย่างดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งผลจากการวางแผนในการทำกิจกรรมดังกล่าว กรรมการชมรมได้เรียนรู้กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ประการคือ 1)การแบ่งงานกรรมการตามความสามารถแต่ละคน โดยเริ่มต้นจากการประชุมร่วมกันว่าต้องทำอะไรเพื่อให้โครงการสำเร็จ หลังจากนั้นจึงมีผู้อาสาเพื่อรับงานนั้นๆไปทำ ซึ่งทุกคนก็มีความสุขกับงานนั้นๆ 2)การใช้ทรัพยากรและแหล่งเงินทุนท้องถิ่น การประชุมกรรมการได้ข้อสรุปที่จะจัดหาเงินทำโครงการจากองค์กรและบุคคลในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน และร้านค้าในตลาดที่สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ 3)การใช้ศักยภาพความเป็นผู้นำในชุมชน ผู้สูงอายุพบว่า ตนเองมีความคุ้นเคย และได้รับการยอมรับจากองค์กรและบุคคลต่างๆภายในชุมชนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเมื่อขอความร่วมมือและช่วยเหลือจากองค์กรและบุคคลต่างๆทั้งในฐานะชมรมผู้สูงอายุและความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ก็ได้รับการยอมรับและช่วยเหลือเป็นอย่างดี เช่น การให้ผู้สูงอายุหลายคนติดต่อกับกรรมการอบต. ที่แต่ละคนคุ้นเคยเพื่อขอรับการสนับสนุนเรื่องเงินทุน และ4)การประสานงานและร่วมมือกับองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง ผู้สูงอายุค่อนข้างเกรงใจโรงพยาบาล กลัวมีข้อครหาว่าจะตีจากโรงพยาบาลหลังจากที่ชมรมมีสถานที่ตั้งชมรมของตนเองแล้ว กรรมการจึงมีข้อตกลงให้ลงมีการประชุมสมาชิกประจำเดือนที่โรงพยาบาล โดยพิจารณาว่านอกจากเพื่อสร้างความรู้สึกรักและความสัมพันธ์ที่ดีกับโรงพยาบาลให้ต่อเนื่องแล้ว การประชุมประจำเดือนที่โรง

พยายามทำให้ผู้สูงอายุได้รับประโยชน์จากการมาตรวจรักษาและขอรับยาสำหรับผู้เจ็บป่วยด้วย นอกจากนี้กรรมการชมรมยังได้ติดต่อกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ โดยเฉพาะชมรมที่มีประสิทธิภาพในจังหวัดที่ทราบข่าวการทำกิจกรรมได้มาศึกษาดูงานซึ่งกันและกันด้วย

4.4 ความภาคภูมิใจในการพัฒนาตนเอง กรรมการชมรมไม่เคยคิดว่าตนเองสามารถพัฒนาและประสบความสำเร็จในการคิดและทำโครงการของตนเอง ดังคำกล่าวของกรรมการคนหนึ่งว่า “ไม่เคยคิดว่าชมรมเราจะก้าวหน้ามาอย่างนี้” ยังเคยคิดว่าชมรมต้องล้มแน่นอน กรรมการก็ไม่เคยทำอะไรเลย ต้องให้หมอทำให้ตลอด...กิจกรรมที่ทำเมื่อก่อนก็มีแค่การประชุมประจำเดือนและไปเที่ยวกันเท่านั้น... ไม่น่าเชื่อเลยว่าอบต.จะให้เงินมาทำกิจกรรม เพิ่งรู้ว่าเขาก็ให้ความสำคัญผู้สูงอายุเหมือนกันนะ” กรรมการชมรมทุกคนต่างศรัทธาและภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง โดยนักวิจัยได้ปรับตัวเองเป็นที่ปรึกษาอย่างแท้จริงซึ่งไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับกรรมการชมรมทุกครั้งเหมือนอย่างที่ผ่านมา เพียงแต่รอคอยให้กรรมการชมรมมาปรึกษาหารือหรือเชิญเข้าร่วมประชุม

5. ข้อสรุป

การยกระดับการพัฒนาของชมรมผู้สูงอายุพุทธมณฑล เป็นกรณีตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นว่าชมรมผู้สูงอายุทั่วไปที่ขาดผู้นำ การจัดตั้งคณะกรรมการภายใต้การช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ และไม่เคยมีผลงานที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มและความต้องการของตนเองนั้น ชมรมเหล่านี้สามารถพัฒนาให้มีความเข้มแข็งได้ หากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือที่ถูกต้องและเหมาะสม กระบวนการพัฒนาชมรมและเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา จึงเป็นประเด็นสำคัญที่จะเรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งอาจกล่าวเชิงสรุปได้ว่า การพัฒนาชมรมผู้สูงอายุที่เริ่มต้นจากการขาดผู้นำและไม่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยเจ้าหน้าที่หรือผู้นำภายนอกในการสอนงานในระยะเริ่มต้น และเป็นการสอนที่มุ่งเน้นในการยกระดับความสามารถในการคิด และการทำร่วมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นทีม พร้อมๆกับการฝึกปฏิบัติที่มีการตรวจสอบและประเมินภายในกลุ่มด้วยตนเองเพื่อสรุปเป็นบทเรียน พร้อมกันนั้นก็มีการสนับสนุนให้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร และคณะกรรมการชมรมตามความพร้อมและความต้องการของสมาชิก เพื่อให้มีความสะดวกและคล่องตัวมากขึ้น เมื่อกรรมการชมรมสามารถพึ่งพาตนเองได้มากเท่าไร ผู้นำภายนอกก็ถอนตัวออกไปเป็นที่ปรึกษาเต็มรูปแบบมากขึ้นเท่านั้น

กรณีศึกษาที่ 4: การช่วยเหลือตนเองและชุมชนของชมรมผู้สูงอายุ ในกรุงเทพมหานคร

1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม

ชมรมผู้สูงอายุเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานครที่เป็นกรณีศึกษาที่ 4 นี้ ได้จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2532 โดยศูนย์บริการสาธารณสุข 53 (สังกัดกองส่งเสริมสุขภาพ สำนักอนามัย) สนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นตามนโยบายเรื่องผู้สูงอายุของรัฐบาล โดยขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอยู่แล้วในชุมชนจัดตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุ(ชุมชนนี้เป็นพื้นที่ของการเคหะแห่งชาติ และเป็นชุมชนของผู้มีรายได้น้อยปานกลางจนถึงรายได้น้อย) นอกจากนี้กรุงเทพมหานครได้ขอความช่วยเหลือจากการเคหะแห่งชาติในการมอบที่ดินและเงินค่าก่อสร้างอาคารที่ทำการชมรมผู้สูงอายุด้วย ชมรมผู้สูงอายุเคหะชุมชนทุ่งสองห้องจึงมีสถานที่ตั้งชมรมที่เป็นของตนเองและตั้งอยู่ใกล้ตลาดที่เป็นศูนย์กลางชุมชน และกรุงเทพมหานครได้จัดหาอุปกรณ์การออกกำลังกายให้กับชมรมด้วย ซึ่งผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปในชุมชนสามารถมาใช้บริการได้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังใช้สำนักงานชมรมผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางการจัดงานต่างๆของชุมชนด้วย

คณะกรรมการชมรมที่จัดตั้งขึ้นมาจากการเลือกของกลุ่มผู้สูงอายุเดิมที่อยู่ในชุมชน และคณะกรรมการชุดนี้ได้ร่างระเบียบการชมรมขึ้นเอง ปัจจุบันชมรมมีสมาชิกจำนวน 112 คน (จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดในชุมชนประมาณ 250 คน) ในจำนวนนี้เป็นผู้ชาย 39 คนและผู้หญิง 73 คน และมีอายุระหว่าง 60-70 ปีจำนวน 67 คน ที่มีอายุในช่วง 71-80 ปีมีจำนวน 41 คนและอายุมากกว่า 80 ปีมี 4 คน การสมัครเป็นสมาชิกชมรมนี้ไม่มีเงื่อนไขพิเศษใดๆ เพียงแต่เป็นผู้ที่มีอายุ 60 ปีและอยู่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องเท่านั้น และการสมัครเข้าเป็นสมาชิกชมรมไม่ต้องเสียค่าสมัครและค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น

2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ

2.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม ชมรมมีคณะกรรมการบริหารจำนวน 11 คน มี 7 ตำแหน่งคือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก นายทะเบียน ประชาสัมพันธ์ และปฏิคม คณะกรรมการได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม โดยเน้นให้ชมรมเป็นศูนย์กลางผู้สูงอายุในชุมชนที่จะให้การช่วยเหลือกันเองในทุกๆเรื่อง โดยกิจกรรมพื้นฐานที่ทำเป็นประจำคือ เรื่องสุขภาพ การสังสรรค์สมาคม และร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา ประธานชมรมมีแรงจูงใจเป็นพิเศษที่กำหนดแนวทางนี้ในการบริหารชมรมตลอดช่วงเวลาที่ผ่าน ดังคำกล่าวที่ว่า "ผู้สูงอายุต้องพึ่งลูกหลานเป็นส่วนมาก กว่าจะได้กินบางคน(ลูกหลาน)ค่าพ่อแม่ยิ่งกว่านิยาย..ชุมชนนี้เป็นประชาชนชั้นกลางและชั้นต่ำ มี

ปัญหาเยอะ เราเลยอยากมาทำงานอย่างนี้ มาช่วยกันปลดปล่อยโลมใจให้(ชมรม)เป็นหลักประกันที่พึ่งของเขาได้มารวมตัวกัน...เราจะเป็นผู้ให้และไม่ทอดทิ้งกัน"และวัตถุประสงค์เฉพาะที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ชมรมยึดถือเป็นแนวปฏิบัติคือ การป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุในชุมชนเข้าไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ เพราะเชื่อว่าผู้สูงอายุจะมีความสุข หรือทุกข์ทรมานในการอยู่ไกลจากลูกหลาน โดยประธานชมรมกล่าวเสริมเหตุผลของเรื่องนี้ว่า "แรกๆผู้สูงอายุทั่วไปคิดว่า การอยู่ในสถานสงเคราะห์แล้วจะสะดวกสบาย และมีความสุขที่มีคนดูแล แต่เขาไม่รู้หรือกว่าจะเหงาแค่ไหน และทุกข์สักเท่าไร ชมรมพยายามพาผู้สูงอายุไปดูงานสถานสงเคราะห์คนชรา เพื่อให้เห็นของจริง พอเห็นแล้วก็เปลี่ยนความคิดเป็นส่วนใหญ่ อยู่บ้านคำทอกับลูกหลาน ยัง ใจลูกๆหลานๆของเราเอง สบายใจกว่าเป็นไหนๆ ชมรมปิดประตูตาย...เราไม่ยอมสำหรับเรื่องนี้"

2.2 กรรมการชมรมกับการบริหารจัดการ ประธานและกรรมการชมรมทั้งชุดเป็นกรรมการมาตั้งแต่เริ่มจัดตั้งชมรม แม้ว่าวาระกรรมการเพียง 2 ปี แต่เมื่อเลือกตั้งใหม่ ประธานชมรมและกรรมการชมรมเกือบทั้งหมดได้รับเลือกเข้ามาใหม่ ซึ่งประธานชมรมได้กล่าวถึงความเหมาะสมและความพร้อมของกรรมการอย่างชัดเจนว่า "...กรรมการทำงานรู้ใจ คนที่มีปัญหาเขาก็ถอนตัวเองออกไปเอง ทำงานแบบนี้ชาวบ้านเขาก็เห็น เขาก็เลือก เพราะเขาเห็นตัวตนของเราจริงๆ...ชมรมจะยั่งยืน ได้อยู่ที่คณะกรรมการชมรมต้องถอดหัวไขนถอดหน้ากาก ไม่ยึดติดกับยศฐาบรรดาศักดิ์ที่ตัวเองมีมาก่อน...ต้องเสมอกับผู้สูงอายุอื่นๆ...ต้องทุ่มเทความรักให้เหมือนเป็นญาติพี่น้องกัน...ซึ่งถ้ายังยึดหัวไขนอยู่ก็จะทำให้งานของชมรมมีปัญหาได้ ชมรมที่ล้มๆไปเพราะคณะกรรมการไม่สามารถถอดหัวไขนได้ และผู้ที่จะมาเป็นกรรมการ ต้องมีใจรักชมรม และต้องเป็นความรักที่ยืนนานด้วย ไม่ใช่รักปีเดียวเท่านั้น"

ประธานชมรมเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจเกษียณอายุที่ทำงานช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนมาตั้งแต่ก่อนเกษียณอายุ(ทำงานด้านนี้มากกว่า 30 ปี) เมื่อตั้งชมรมจึงได้รับเลือกเป็นประธานชมรมมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ความเป็นผู้นำและการกล้าแสดงออกทำให้ประธานมีตำแหน่งอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุอีก 3 ตำแหน่งคือ ประธานสภาผู้สูงอายุเขตหลักสี่ ประธานชมรมผู้สูงอายุศูนย์ประสานงาน 4 (เป็นพื้นที่รวมหลายๆเขตกรุงเทพมหานคร) และรองประธานสหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานคร (ชมรมผู้สูงอายุทั้งหมดในกรุงเทพมหานคร) นอกจากนี้ประธานชมรมยังได้รับรางวัลมากมาย เช่น ผู้สูงอายุดีเด่น(จากสภาผู้สูงอายุ) ผู้สื่อข่าวสาธารณชนสุขดีเด่น(จากกรุงเทพมหานคร) ผู้สูงอายุสุขภาพดี(จากกระทรวงสาธารณสุข) และชมรมผู้สูงอายุดีเด่นด้านการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต(จากการเคหะแห่งชาติ) นอกจากนี้ประธานชมรมยังได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรในการประชุมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ของหน่วยงานต่างๆหลายครั้ง เช่น สมาคมคลังปัญญาผู้อาวุโส กรุงเทพมหานคร กรมประชาสงเคราะห์ และสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของประธานชมรมคือ เป็นผู้มีความสามารถในการเขียนโครงการต่างๆ เพื่อขอทุนสนับสนุนการดำเนินงานของชมรมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนและได้รับทุนหลายครั้ง เช่น ได้รับทุนจากสภาผู้สูงอายุฯ กระทรวงสาธารณสุข และองค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศ (Help-Age International)

กรรมการบริหารชมรมจัดประชุมทุกสัปดาห์(ทุกวันเสาร์หลังเสร็จสิ้นกิจกรรมประจำสัปดาห์ของชมรมที่สำนักงาน) เพื่อให้รับรู้ข้อมูลระหว่างกันและร่วมกันทำงานได้เต็มที่และทันเวลา ซึ่งกรรมการชมรมผู้หนึ่งกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "ทำงานจนเป็นที่รู้จักกันโดยอัตโนมัติแล้วจะต้องมาเจอกันทุกวันเสาร์ ถ้าไม่จำเป็นจริงๆทุกคนก็มาร่วมประชุมโดยไม่ขาด...ความจริงแล้วส่วนใหญ่กรรมการก็จะเจอกันอยู่แล้ว ใครว่างก็มาเจอกันที่ชมรมอยู่เป็นประจำเกือบทุกวัน ไปมาจากที่ไหนก็แวะชมรมก่อน ใครว่างไม่ว่างหรือทำอะไรจะรู้กันหมด ช่วยเหลือกันดี"

2.3 เงินทุนชมรมและการจัดการ ปัจจุบันชมรมมีเงินทุนประมาณ 19,000 บาท รายได้ของชมรมมาจากเงินบริจาค (เช่น จากนักการเมืองท้องถิ่น และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) กิจกรรมหารายได้ของชมรม (เช่น รายได้ที่เหลือจากการทำบุญกัณฑ์เทศน์ของสมาชิก และเปอร์เซ็นต์การขายบัตรการกุศลของกรุงเทพมหานคร) และเงินสนับสนุนที่ได้รับจากโครงการที่เสนอไป เช่น ได้รับเงินจากองค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศจำนวน 50,000 บาท(แต่ได้ใช้เงินไปประมาณ 20,000 บาท เนื่องจากความยุ่งยากของเงื่อนไขการใช้เงินที่ต้องทำตามระเบียบอย่างเคร่งครัด เงินที่เหลืออีก 30,000 บาท ยังคงเก็บไว้ไม่ได้นำมาใช้) เงินสนับสนุนกิจกรรมชมรมจากกระทรวงสาธารณสุขจำนวน 30,000 บาท (ผ่านทางสภาผู้สูงอายุฯ) และเงินจากสภาผู้สูงอายุฯจำนวน 5,000 บาท(โครงการคลายเครียดผู้สูงอายุ) สำหรับรายจ่ายของชมรมนั้นได้นำไปช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากจนรายละ 300 บาท/เดือน จ่ายเงินช่วยเหลือครอบครัวผู้สูงอายุที่ถึงแก่กรรมจำนวน 1,000 บาท และซื้อโลงบริจาคสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีเงิน นอกจากนั้นชมรมให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ครอบครัวยากจนจนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อพิจารณาารายรับและรายจ่ายของชมรมนั้น จะเห็นได้ว่ามีสภาพการหมุนเวียนของเงินโดยรวมค่อนข้างดีโดยที่สมาชิกชมรมไม่ต้องจ่ายเงินให้ชมรมเลย แต่กลับได้รับประโยชน์จากชมรมอย่างเต็มที่ ซึ่งกรรมการชมรมผู้หนึ่งกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "...ได้เงินมาก็ใช้ไปตามโครงการที่ขอ หมดไปก็ทำใหม่เป็นแบบนี้ตลอด ยังไม่เคยถึงกับเงินขาดมือจนทำอะไรไม่ได้...ประธานหาเงินเก่ง คนเชื่อถือว่าการจริงจึงให้มา ชาวบ้านก็พอใจ สนับสนุนเต็มที่"

3. กิจกรรมและผลงานชมรม

3.1 การประชุมสมาชิกชมรม ชมรมจัดประชุมสมาชิกทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน โดยทำเป็นประจำจนไม่ต้องมีหนังสือเรียกประชุม ยกเว้นการเรียกประชุมเป็นกรณีพิเศษจะทำเป็นหนังสือเชิญสมาชิกทุกคน สมาชิกชมรมเข้าร่วมประชุมเฉลี่ยต่อครั้งไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง การประชุมแต่ละครั้งมีวาระค่อนข้างแน่นอนคือ หลังจากเปิดการประชุมโดยประธานชมรม จะมีพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมทำบุญและฟังเทศน์ หลังจากนั้นประธานชี้แจงผลงาน/กิจกรรมชมรมทั้งที่ผ่านมาและจะต้องดำเนินการต่อไปซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เสนอความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ตลอดจนการพูดคุยถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุและชุมชน พร้อมหาข้อสรุปเพื่อเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

3.2 การออกกำลังกาย ชมรมจัดให้มีการออกกำลังกายแบบไท้เก๊กในทุกวันเสาร์ เวลา 7.00-09.00 น. สมาชิกและประชาชนในชุมชนเข้าร่วมออกกำลังกายเฉลี่ยต่อครั้งประมาณ 30 คน และได้ทำติดต่อกันมานานกว่า 5 ปีจนประชาชนในชุมชนรับรู้ ว่า หากต้องการมาออกกำลังกายต้องไปที่ชมรมทุกวันเสาร์เช้า

3.3 กิจกรรมทางศาสนา นอกเหนือจากการที่สมาชิกร่วมทำบุญเป็นประจำทุกเดือนในช่วงการประชุมสมาชิกชมรมแล้ว ชมรมได้จัดให้ผู้สูงอายุได้ประกอบกิจทางศาสนาทุกวันสำคัญทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การทำบุญวันเข้าพรรษา และการถวายเทียนเข้าพรรษา

3.4 ทักษะศึกษา ชมรมได้จัดทัศนศึกษาให้ผู้สูงอายุในหลายสถานที่ แต่เป็นการจัดแบบประหยัด ขึ้นอยู่กับเงินทุนของชมรมที่มีอยู่(ไม่ได้เก็บเงินสมาชิก เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ค่อนข้างยากจน) ในการจัดชมรมออกค่าใช้จ่ายเฉพาะเรื่องรถ ส่วนอาหารและเครื่องดื่มนั้นผู้สูงอายุต้องรับผิดชอบเอง และชมรมมักจัดทัศนศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และผู้สูงอายุสามารถกลับไปรับประทานอาหารกลางวันหรืออาหารเย็นที่บ้านตนเองได้ สถานที่ที่ชมรมจัดให้ไปทัศนศึกษาบ่อยครั้งคือ สถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะที่บ้านบางแค(และที่บางละมุง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นทัศนศึกษากรณีพิเศษที่ได้รับเงินสนับสนุนจาก Help-Age International) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้าไปสัมผัสชีวิตที่แท้จริงของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ นอกจากไปดูงานที่สถานสงเคราะห์แล้ว ชมรมจัดให้ผู้สูงอายุไปทัศนศึกษาที่พระราชวังสวนจิตรลดา เพื่อดูงานโครงการพระราชดำริต่างๆของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว(พระราชวังเป็นสถานที่ที่ผู้สูงอายุใฝ่ฝันต้องการเข้าไปเรียนรู้และสัมผัสมาก) และการไปทัศนศึกษาวัดต่างๆในกรุงเทพมหานคร

3.5 การช่วยเหลือสมาชิกและชุมชน การที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในชุมชนเคหะทุ่งสองห้องมีฐานะยากจน ต้องพึ่งพิงลูกหลาน ประกอบกับชมรมเองมีนโยบายที่จะไม่ยอมให้สมาชิกผู้สูงอายุไปอยู่สถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ดังนั้นชมรมจึงมีโครงการให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้ โดยจัดให้มีการสงเคราะห์ 3 ด้านคือ 1)การให้เงินช่วยยังชีพ 300 บาทต่อเดือนสำหรับผู้สูงอายุที่ยากจนไม่มีรายได้ และลูกหลานไม่สามารถเลี้ยงดูได้(ใช้เงินรายได้ชมรมและผู้รับเงินเป็นคนละกลุ่มกับผู้รับเงินสงเคราะห์จากกรมประชาสงเคราะห์) 2)การจัดหาโรงศพ ชมรมร่วมพิธีทางศาสนาวันและฉาปณกิจศพให้ครอบครัว(ปัจจุบันเงินชมรมลดลงจึงช่วยเหลือเรื่องโรงศพ) ประธานชมรมกล่าวถึงโครงการนี้ว่า “คนแก่จะนึกถึงความตายอย่างเดียว ชมรมจึงให้หลักประกันว่า ตายแล้วไม่ต้องร้องใครทำศพ ผ่าศพฝังไว้กับชมรม และให้ชมรมทำศพให้ก็ได้ คนแก่จะได้นอนตายคาหลับ” และ 3)การจัดอบรมอาชีพเสริมให้ผู้สูงอายุ เช่น การประดิษฐ์พวงหรีด และดอกไม้ประดิษฐ์ ชมรมจะเป็นศูนย์กลางในการติดต่อหาลูกค้าให้ โดยไม่หักค่าใช้จ่ายใดๆ(ส่วนใหญ่ลูกค้าชมรมมักเป็นนักการเมืองในพื้นที่และนักธุรกิจชุมชน) นอกจากชมรมให้การสงเคราะห์แก่สมาชิกตามลักษณะดังกล่าวแล้ว ชมรมได้ร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนในการเป็นศูนย์กลางฝึกอบรมอาชีพให้กับประชาชนในชุมชน โดยใช้ที่ตั้งของชมรมเป็นสถานที่ฝึก

3.6 ความร่วมมือกับกลุ่มและหน่วยงานต่างๆ ชมรมมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มและหน่วยงานต่างๆ ที่สำคัญคือ ความร่วมมือกับสหพันธ์ชมรมผู้สูงอายุกรุงเทพมหานครในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดหารายได้ โดยการขายบัตรการกุศลในพื้นที่(บัตรละ 10 บาท) ชมรมได้รับส่วนแบ่ง 60 % อีก 40 % เป็นของสหพันธ์ชมรมฯ(ชมรมได้เงินมาเกือบ 30,000 บาท) การจัดแข่งกีฬาผู้สูงอายุประจำปีของกรุงเทพมหานคร และประธานชมรมต้องเข้าร่วมการประชุมสหพันธ์ชมรมฯทุก2เดือนและประชุมในวาระพิเศษตามโอกาสต่างๆเพื่อรับทราบนโยบายและกิจกรรมที่ต้องการให้ชมรมรับไปดำเนินการ นอกจากนี้ชมรมให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆของกรุงเทพมหานคร เช่น การร่วมมือกับฝ่ายพัฒนาชุมชนของเขตนางานหัตถกรรมไปแสดงในโอกาสต่างๆ และร่วมงานพัฒนาของเขตการไปร่วมงานกับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะกับกรุงเทพมหานครนั้น กรรมการชมรมได้รับประสบการณ์หลายอย่าง ซึ่งประธานชมรมได้กล่าวเชิงประเมินความร่วมมือดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “กรุงเทพมหานครไม่มีโครงการเฉพาะในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุที่เป็นรูปธรรมชัดเจน แม้แต่ในส่วนของคุณยบริการสาธารณสุขที่ใกล้ชิดชุมชน ก็เป็นเพียงการให้บริการรักษาพยาบาลเมื่อผู้สูงอายุเจ็บป่วยเท่านั้น ไม่มีโครงการพัฒนาที่จะช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างจริงจัง ส่วนสำนักงานเขตก็ดีขึ้นหน่อยที่ให้ชมรมผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจให้บัตรสุขภาพผู้สูงอายุแก่ผู้สูงอายุในชุมชน...ชมรมเองก็ให้กับหน่วย

งานของกทม. มากเหมือนกัน...ต้องเข้าร่วมตามที่ร้องขอมาในงานต่างๆที่มีตลอดปี แต่บางทีไปช่วยหรือเข้าร่วมก็ได้รับการต้อนรับไม่ค่อยดี...เรื่องการแข่งกีฬานั้นก็ไม่ประทับใจ เพราะกรุงเทพมหานครไม่ได้ให้ความช่วยเหลือมากนักในการไปร่วมงานกีฬา ได้จัดอาหารกลางวันให้ผู้สูงอายุจากชมรมเพียง 10 คน ทั้งๆที่มีผู้สูงอายุไปร่วมงานกว่า 60 คน"

4. การพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในสังคมเมืองหลวง

ชมรมผู้สูงอายุเคหะชุมชนทุ่งสองห้อง เป็นชมรมของผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนและอยู่ในเขตเมืองหลวง ได้แสดงให้เห็นถึงประเด็นเฉพาะที่น่าสนใจของการพัฒนาชมรมที่มีสังคมเมืองหลวง 3 ประการคือ 1) การได้รับความช่วยเหลือเมื่อแสดงความสามารถ กล่าวคือชมรมในเขตเมืองอยู่ใกล้ชิดกับแหล่งทุนและองค์กรรัฐและเอกชนที่สนับสนุนการดำเนินงานของผู้สูงอายุ แต่ไม่ได้หมายความว่าได้รับความช่วยเหลือมากและง่าย เพราะการได้มาซึ่งความช่วยเหลือนั้น ชมรมต้องแสดงให้เห็นเจ้าของทุนหรือหน่วยงานยอมรับความสามารถในการบริหารจัดการได้ และสามารถเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนได้ด้วย ซึ่งชมรมเคหะชุมชนทุ่งสองห้องโดยเฉพาะประธานมีความพร้อมเรื่องนี้ 2) การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ให้และผู้รับการสนับสนุน นอกจากชมรมได้รับความช่วยเหลือหลายเรื่องดังกล่าวมาแล้ว ชมรมก็ต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นพิธีการและประเพณีวัฒนธรรมของระบบราชการด้วย เช่น การขยابัตร และการร่วมในงานประเพณีต่างๆ ซึ่งถ้าชมรมไม่พร้อมก็จะสร้างปัญหาให้สมาชิกได้เหมือนกัน และ 3) การเป็นชมรมของสมาชิกที่มีปัญหาเหมือนกัน การที่ชมรมมีเป้าหมายที่ชัดเจนและมั่นคงในการให้การช่วยเหลือสมาชิกที่ยากจน เป็นจุดแข็งของชมรมที่ทำให้มีความชัดเจนในเป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมที่ปฏิบัติ ซึ่งบุคคลและองค์กรภายนอกเข้าใจและยอมรับได้ง่าย และต้องการให้ความช่วยเหลือ

ทั้งสามประเด็นดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องที่สำคัญที่เป็นทั้งกลยุทธ์และเงื่อนไขสำคัญที่จะเป็นหลักประกันความสำเร็จของการพัฒนา โดยเฉพาะการที่ต้องอาศัยความร่วมมือและช่วยเหลือจากบุคคลและองค์กรอื่นๆ ซึ่งชมรมแห่งนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นและได้รับการยอมรับ โดยเฉพาะประธานชมรมและกรรมการบริหารที่มีความสามารถในการบริหารจัดการกับเรื่องหรือประเด็นดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ข้อสรุป

ชมรมผู้สูงอายุเคหะชุมชนทั้งสองห้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐค่อนข้างชัดเจนทางด้านถาวรวัตถุ เช่น สถานที่ตั้งชมรมและเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ทั้งจากกรุงเทพมหานครและการเคหะแห่งชาติในฐานะเจ้าของพื้นที่ แต่ในการสนับสนุนเชิงคุณภาพนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของชมรมที่จะติดต่อและขอรับความช่วยเหลือ ทั้งนี้เป็นเพราะหน่วยงานรัฐมิได้มีนโยบายและเป้าหมายที่ชัดเจนจริงจัง และเป็นรูปธรรมในการสนับสนุนส่งเสริมชมรม การเป็นตัวกลางในการจัดตั้งองค์กร เครือข่ายผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครจึงเป็นเพียงรูปแบบที่ยังไม่มีข้อสรุปชัดเจนเรื่องผลงานและคุณภาพที่ได้รับ ในขณะที่กรรมการชมรม โดยเฉพาะประธานชมรมได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการทำให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งเห็นได้จากการกำหนดเป้าหมายและทำกิจกรรมทุกอย่างเพื่อช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญหาของผู้สูงอายุในชุมชน โดยไม่ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนเรื่องเงินและค่าใช้จ่าย และประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและให้การยอมรับ นอกจากนี้การหาเงินจากการเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนเรื่องเงินจากองค์กรต่างๆก็เป็นลักษณะเด่นและความสามารถเฉพาะตัวของประธานชมรมด้วย

กรณีศึกษาที่ 5: ชมรมผู้สูงอายุในรูปแบบของสังคมอุปถัมภ์

1. การริเริ่มและจัดตั้งชมรม

ชมรมผู้สูงอายุบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นชมรมอิสระในเขตเมืองที่ไม่ได้สังกัดหน่วยงานใด (รวมทั้งไม่ได้เป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย) เป็นชมรมที่แยกตัวมาจากชมรมผู้สูงอายุสังกัดโรงพยาบาลบางใหญ่ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างประธานชมรมกับผู้อำนวยการ โรงพยาบาลที่เพิ่งย้ายมาใหม่ โดยประธานชมรมของโรงพยาบาลบางใหญ่ ซึ่งเป็นมาตั้งแต่แรกตั้งชมรมเมื่อปี พ.ศ. 2539 ได้ออกมาตั้งชมรมใหม่เมื่อต้นปี พ.ศ. 2542 พร้อมกับกรรมการชมรมและสมาชิกเกือบทั้งหมดได้ย้ายตามประธานมาสังกัดชมรมใหม่ด้วย(สมาชิกย้ายโอนจำนวน 295 คน ในขณะที่สมาชิกที่เหลืออีกประมาณ 30 คน ยังอยู่กับชมรมของโรงพยาบาล) ซึ่งประธานชมรมได้เล่าถึงเหตุและผลของเหตุการณ์เรื่องนี้ว่า “ก่อนเป็นประธานชมรมของโรงพยาบาลนั้น คนในชุมชนรวมทั้งโรงพยาบาลรู้จักผมดี เพราะ ได้คอยช่วยเหลือชาวบ้านเป็นประจำ เช่น การบริจาคเงินให้วัดมานาน การจัดหาโลงศพและช่วยเหลือพิธีศพคนยากจนหรือไร้ญาติ โรงพยาบาลนั้นก็ช่วยมาตลอด เช่น ทำเสาธง ทำป้าย และตกแต่งอาคารสถานที่(ประธานชมรมเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง มีฐานะร่ำรวย) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลและเจ้าหน้าที่ที่รู้จักกันดี สนับสนุน มีอะไรพูดกัน ได้ทุกอย่าง เงินทุนชมรมที่มีประมาณ 200,000 บาทนั้น ส่วนใหญ่ผมก็เป็นผู้บริจาค เมื่อผู้อำนวยการ โรงพยาบาลย้ายมาใหม่ ก็เริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการบริหารจัดการเงินทุนที่มีอยู่...อยากทำงานแล้วสบายใจก็เลยแยกตัวออกมาพร้อมเงินทุนที่มีอยู่ และตั้งสำนักงานชมรมที่บ้าน(เป็นอาคารพาณิชย์ 8 คูหาอยู่ริมถนนใหญ่)เพื่อให้สะดวกกับสมาชิกไปมาได้”

2. โครงสร้างชมรมและการบริหารจัดการ

2.1 วัตถุประสงค์ของชมรม เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกผู้สูงอายุโดยเน้นหนักการให้ความช่วยเหลือเรื่องการเงินแก่ครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต และการให้ความช่วยเหลือเรื่องอื่นๆตามที่สมาชิกต้องการ ซึ่งปัจจุบันทำอยู่ 3 เรื่องคือ 1) การให้ความรู้เรื่องต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ และการดูแลสุขภาพ 2) การตรวจสุขภาพให้สมาชิก โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาตรวจสุขภาพ(วัดความดันโลหิต) และ 3) การไปทัศนศึกษาเพื่อการผ่อนคลายความเครียดและให้ผู้สูงอายุมีความสุข

2.2 คณะกรรมการชมรมและการบริหารจัดการ ชมรมดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารจำนวน 20 คน โดยคณะกรรมการชุดนี้เป็นคณะกรรมการชุดเดิม เกือบทั้งหมดที่ย้ายมาจากชมรมเดิม ซึ่งได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันไปตามตำแหน่งหน้าที่คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และผู้ตรวจสอบบัญชี ระเบียบข้อบังคับชมรมที่สมาชิกช่วยกันร่างขึ้น กำหนดให้คณะกรรมการชมรมมีวาระ 4 ปี โดยให้เลือกประธานชมรมในที่ประชุมเพียงตำแหน่งเดียว หลังจากนั้นให้ประธานเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นประธานชมรมจะเปิดโอกาสให้ที่ประชุมสมาชิกเลือกประธานใหม่ทุกปีเพื่อให้มีโอกาสปรับเปลี่ยน แต่สมาชิกยังคงไว้วางใจให้ประธานคนเดิมเป็นต่อไป

การประชุมคณะกรรมการบริหารและการประชุมสมาชิกได้จัดประชุมในวันเดียวกันของทุกวันเสาร์แรกของเดือน โดยกรรมการชมรมจะประชุมหลังจากสิ้นสุดการประชุมประจำเดือนของสมาชิกซึ่งจะเป็นช่วงบ่ายของวันนั้น คณะกรรมการบริหารชมรมเข้าร่วมประชุมแต่ละครั้งเกือบครบจำนวน ประเด็นหลักของการประชุมมี 3 เรื่องคือ การเคลียร์บัญชีเงินทุน วาระและการเตรียมการประชุมสมาชิก เดือนต่อไป และเรื่องต่างๆที่กรรมการต้องการเสนอแนะหรือขอคำปรึกษาหารือ อย่างไรก็ตามจากการสังเกตการประชุมของผู้วิจัยพบว่า การประชุมเป็นแบบไม่เป็นทางการระหว่างการรับประทานอาหาร โดยพูดคุยเรื่องต่างๆไป ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับชมรม แต่ที่จริงจังก็คือ การเคลียร์เรื่องเงินทุนว่าในรอบเดือนมีรายรับรายจ่ายอะไรบ้างและเหลือเงินเท่าไร โดยเหรัญญิกเป็นผู้เสนอต่อที่ประชุม ซึ่งลักษณะการประชุมดังกล่าวนี้กรรมการคนหนึ่งกล่าวว่า "...เรื่องประชุมครั้งต่อไปไม่ต้องพูดกันมาก เพราะรู้กันอยู่แล้วว่าต้องทำอะไร ถ้ามีข้อเสนอพิเศษก็พูดมา จะได้เอาไปทำต่อ มอบหมายกันทำ...เมื่อไม่มีอะไรก็ถือว่ากรรมการได้มาพบปะสังสรรค์กัน...วันธรรมดาจะมีการพบปะพูดคุยกับประธานอยู่แล้ว"

2.3 เงินทุนชมรมและการจัดการ ชมรมมีรายได้เพียง 2 แหล่งเท่านั้นคือ 1)เงินบริจาค จากประธานชมรมและบุคคลอื่นๆที่ส่วนมากเป็นเพื่อนของประธานชมรม และ 2)เงินสมทบจากสมาชิก 50 บาทต่อเดือน(โครงการสมาชิกเพื่อนช่วยเพื่อน) สำหรับค่าใช้จ่ายของชมรมนั้นมีเพียงอย่างเดียวคือ จ่ายเป็นค่าช่วยเหลือครอบครัวสมาชิกชมรมที่เสียชีวิต ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆในการจัดกิจกรรมต่างๆของชมรมนั้น ประธานชมรมเป็นผู้ออกให้ทั้งหมด (บางส่วนเพื่อนๆประธานออกสมทบด้วย) เช่น การจัดพิมพ์เอกสาร การจัดทัศนศึกษา และการเลี้ยงอาหารกลางวันแก่สมาชิกในวันประชุมประจำเดือน ทั้งนี้เป็นเจตนาของประธานชมรมที่ต้องการช่วยเหลือสมาชิกให้มากที่สุดและไม่เคียดแค้นเรื่องค่าใช้จ่าย ดัง

คำกล่าวของประธานที่ว่า “ผมทำบุญมาเยอะ ทำมานาน เมื่อมาทำชมรมผู้สูงอายุ ก็อยากจะสงเคราะห์ อยากช่วยเหลือที่ ก็ถือว่าเป็นการทำบุญกับผู้สูงอายุ ได้ประโยชน์ได้บุญเหมือนกัน...”

3. กิจกรรมและผลงานชมรม

3.1 การประชุมสมาชิกชมรม ชมรมจัดประชุมสมาชิกชมรมทุกวันเสาร์แรกของเดือนที่บ้านประธานชมรม โดยได้ปรับพื้นที่บางส่วนเป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ประมาณ 300 คน ซึ่งแต่ละครั้งมีผู้สูงอายุเข้าร่วมประชุมประมาณครึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมด(ประมาณ 130 – 140 คน) และได้จัดประชุมเป็นประจำไม่เคยขาด สำหรับวาระการประชุมนั้น ประธานเป็นผู้เปิดการประชุม หลังจากนั้นจะมีผู้ดำเนินการประชุม และทำกิจกรรมประจำ 2 เรื่องคือ 1)การบรรยายโดยวิทยากร การประชุมแต่ละครั้งจะเชิญวิทยากรพิเศษมาบรรยายให้สมาชิกฟังเรื่องต่างๆ(ครั้งที่ผู้วิจัยไปสังเกตการณ์การประชุม คณะกรรมการชมรมได้เชิญนายอำเภอมาร่วมประชุมและพบปะกับสมาชิกด้วย แต่นายอำเภอมายังไม่ได้ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงงดการนี้ไป) และ 2)การชี้แจงกิจกรรม/สถานการณ์ทางการเงินของชมรมให้กับสมาชิกทราบ หลังจากจบการประชุมมีการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ซึ่งเป็นอาหารที่ประธานจัดเตรียมไว้และบางครั้งเพื่อนๆประธานจะนำอาหารมาร่วมสมทบด้วย ซึ่งเพื่อนของประธานคนหนึ่งก็นำอาหารมาช่วยสมทบกล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “...อยากมาช่วยเหลือ และทำบุญกับผู้สูงอายุด้วย ทำแล้วสบายใจ ประธานเขาก็เลี้ยงของเขารับประจำอยู่แล้ว แม้ตอนนี้เขามีปัญหาเศรษฐกิจกับเขาเหมือนกัน(ปัจจุบันประธานมีทรัพย์สินมาก แต่ขาดเงินสดหมุนเวียน และมีหนี้ธนาคารจำนวนหนึ่ง) ก็ยังมีใจจัดเลี้ยงเหมือนเดิม เราก็ต้องมาช่วยสมทบด้วย”

3.2 การสงเคราะห์สมาชิกที่เสียชีวิต โครงการนี้เรียกชื่อเป็นทางการว่า “โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน” มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกชมรมผู้สูงอายุได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกชมรมต้องชำระเงินแก่ชมรมเดือนละ 50 บาท หลังจากที่สมาชิกชำระครบ 6 เดือนก็มีสิทธิได้รับสวัสดิการจากชมรม แต่หากสมาชิกเสียชีวิตก่อน 6 เดือนหรือสมาชิกจ่ายเงินไม่ครบตามจำนวนที่กำหนด คณะกรรมการบริหารชมรมจะพิจารณาช่วยเหลือครอบครัวสมาชิกตามสมควร การจ่ายเงินสวัสดิการเต็มจำนวนนั้นกำหนดให้จ่ายรายละ 20,000 บาทเมื่อสมาชิกถึงแก่กรรม หรือจ่ายตามจำนวนเงินที่สมาชิกจ่ายจริงให้ชมรม(กรณีที่มีสมาชิกจ่ายเงินมากกว่า 20,000 บาท) โดยจะจ่ายเงินช่วยเหลือให้ครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิตภายใน 7 วัน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติในในระยะเริ่มต้นโครงการนี้ ประธานชมรมได้ใช้เงินส่วนตัวจ่ายเงินให้ครอบครัวผู้เสียชีวิตตามข้อกำหนดตลอด และบริจาคเงินส่วนตัวสมทบกองทุนเป็นจุดเริ่มต้น 100,000 บาท และเพื่อนๆประธานบริจาคสมทบอีกจำนวนหนึ่ง และกรณีที่สมาชิกถอน

ตัวหรือลาออกจากสมาชิกชมรม ประธานชมรม(มีอำนาจในการตัดสินใจ)ก็จะจ่ายเงินคืนแก่สมาชิกเท่ากับจำนวนที่ได้ส่งให้ชมรมด้วย ปัจจุบันชมรมมีเงินทุนจำนวนมากถึงประมาณ 200,000 บาท โครงการนี้เป็นกิจกรรมหลักของชมรม และเป็นสิ่งจูงใจสำคัญให้ผู้สูงอายุต้องการเป็นสมาชิกของชมรม

3.3 ทักษะศึกษา ชมรมได้จัดทัศนศึกษามากกว่า 6 ครั้งในระยะเวลา 3 ปี (ก่อนแยกชมรมออกมา) เช่น เชียงใหม่ และกาญจนบุรี การจัดทัศนศึกษาแต่ละครั้งประธานชมรมจะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด(ค่าอาหาร ที่พัก และค่ารถ) ซึ่งเป็นจำนวนเงินค่อนข้างสูง เช่น การไปทัศนศึกษาที่เชียงใหม่มีสมาชิกไปร่วมประมาณ 200 คน ประธานชมรมจ่ายเงินเพื่อการนี้มากกว่าแสนบาท อย่างไรก็ตาม ภายหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ ธุรกิจรับเหมาก่อสร้างของประธานได้รับผลกระทบมาก จึงระงับการจัดทัศนศึกษาไว้ชั่วคราว ซึ่งประธานตั้งใจว่าหากเศรษฐกิจดีขึ้นก็จะจัดอีกในลักษณะเดียวกันคือ ไม่เก็บเงินสมาชิกเลย และจะช่วยเหลือเรื่องค่าใช้จ่ายทั้งหมด โดยประธานได้ยืนยันเรื่องนี้ว่า "...บริจาคมตลอดชีวิต เป็นแสนเป็นล้าน ทำมาตลอดเวลา การช่วยเหลือ(การจัดทัศนศึกษา)แก่นี้ให้ผู้สูงอายุ ไม่ใช่มากมายอะไร แต่ได้ประโยชน์เยอะ สมาชิกเขามีความสุข เราก็มีความสุขด้วย..."

3.4 กิจกรรมสาธารณกุศล ชมรมได้ใช้ชื่อชมรมบริจาคเงินและวัสดุสิ่งของให้กับสาธารณกุศลเป็นประจำ เช่น การบริจาคเงินซื้อควายถวายเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และบริจาคเงินสมทบกับกองทุนหรือมูลนิธิต่างๆ ในการช่วยเหลือประชาชน โดยเงินที่บริจาคของชมรมได้จากเงินของประธานชมรม กรรมการบางท่าน และเพื่อนๆ ของประธาน(ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้านักธุรกิจ และข้าราชการระดับสูงในพื้นที่และกรุงเทพมหานคร) นอกจากนี้ชมรมได้นำสมาชิกชมรมไปทำกุศลต่างๆ เช่น การออกรายการทางโทรทัศน์ เยี่ยมผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุปากเกร็ด และการปฏิบัติธรรมที่วัด อย่างไรก็ตามหลังวิกฤติเศรษฐกิจของชาติ กิจกรรมดังกล่าวนี้ก็ชะงักลงด้วย

4. ประธานชมรมกับแนวโน้มการพัฒนาชมรม

ประธานชมรมยืนยันอย่างชัดเจนว่า แนวคิดและวิธีปฏิบัติในการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผ่านชมรมผู้สูงอายุเป็นความมุ่งมั่นที่ต้องการทำตลอดไป และหากตนเองเสียชีวิตไป(ปัจจุบันอายุ 68 ปี) ครอบครัวของตนโดยเฉพาะภรรยา ก็จะดำเนินแนวทางนี้ต่อไป ซึ่งภรรยาของประธานชมรมก็ยืนยันอย่างหนักแน่นเช่นกัน แนวทางและรูปแบบของชมรมจึงมีแนวโน้มที่จะพัฒนาไปในแนวทางนี้ต่อไป เพราะกรรมการและสมาชิกชมรมส่วนใหญ่ต่างก็รู้สึกชื่นชมกับการเสียสละของประธานชมรม และสนับสนุนการ

ดำเนินการของชมรมในลักษณะนี้ต่อไป การรับรู้และรู้ประเด็นคุณค่าของประธานชมรมในฐานะเป็นศูนย์กลางของชมรม ก็อาจมีผลกระทบทางลบต่อการพัฒนาการและความเข้มแข็งของชมรมได้เหมือนกัน กล่าวคือ อาจทำให้องค์กรของชมรมไม่เข้มแข็งเนื่องจากไม่มีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมในทุกกระบวนการดำเนินการของชมรม โดยเฉพาะความคิดหรือความรู้สึกรู้สึกของสมาชิกที่ยังมีลักษณะของการพึ่งพิงคนอื่นที่เป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาตามหลักการการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

5. ข้อสรุป

ชมรมผู้สูงอายุบางใหญ่เป็นตัวอย่างของชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของจิตกุศล และการเสียสละของประธานชมรมและกรรมการผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจดีและต้องการแบ่งปันสิ่งที่มิกลับคืนสู่สังคม การจัดกิจกรรมต่างๆของชมรมจึงเป็นไปในลักษณะดังกล่าว และขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความพร้อมของประธานเป็นหลัก การจ่ายเงินสมทบของสมาชิกเป็นรายเดือนนั้นเป็นเพียงกลวิธีหนึ่งเดียวที่ทำให้สมาชิกรู้สึกมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของทั้งเป็นเจ้าของกองทุนและเจ้าของชมรมอยู่บ้างแต่คงมีไม่มากนัก บรรยากาศของการประชุมประจำเดือนของสมาชิก จึงดูเหมือนมีช่องว่างและเป็นช่วงห่างของผู้ให้และผู้รับที่ต่างฝ่ายต่างชื่นชมซึ่งกันและกัน ในความดีและความรู้สึกที่ดีที่ให้อีกกัน และได้กลายเป็นสังคมอุปถัมภ์อีกรูปแบบหนึ่ง

บทที่ 5

ความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ของชมรมผู้สูงอายุ

บทสุดท้ายนี้ต้องการนำเสนอผลการวิเคราะห์และประเมินข้อมูลที่ได้นำเสนอในบทที่ผ่านมาแล้วทั้งหมด เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นที่มีความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่และความเคลื่อนไหวของชมรมผู้สูงอายุที่จะเติบโตและพัฒนาขึ้นตามบริบทของชุมชนและสังคมวัฒนธรรมไทยต่อไป และข้อเสนอแนะต่อรูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสมหรือที่ควรจะเป็นและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ การนำเสนอผลการวิเคราะห์และประเมินผล และข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ แบ่งเสนอเป็น 3 หัวข้อใหญ่ๆ คือ สถานการณ์และความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุในปัจจุบัน แนวโน้มการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในอนาคต และรูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสม

1. สถานการณ์และความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุในปัจจุบัน

1.1 พัฒนาการของรูปแบบชมรมผู้สูงอายุ การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุเกิดขึ้นมานานแล้วและเป็นไปในลักษณะไม่เป็นทางการ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในชนบทมีวัดเป็นศูนย์รวมที่มาพบปะพูดคุยและทำบุญร่วมกัน ในขณะที่สังคมเมืองก็มีผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งใช้วัดเป็นศูนย์กลางเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากความเป็นเมืองมีความซับซ้อนของสังคมมากยิ่งขึ้น การรวมตัวของผู้สูงอายุจึงมีลักษณะเฉพาะมากยิ่งขึ้น เช่น การรวมตัวของกลุ่มข้าราชการเกษียณอายุทั้งที่จัดตั้งและไม่ได้จัดตั้งเป็นชมรม กลุ่มอาชีพหรือวิชาชีพต่างๆ กลุ่มกิจกรรมต่างๆ (เช่น กลุ่มออกกำลังกายช่วงเช้าร่วมกัน) และกลุ่มตามพื้นที่ที่มีปัญหาาร่วมกัน (เช่น กรณีศึกษาที่ 5 ชมรมผู้สูงอายุเคหะทุ่งสองห้อง กรุงเทพมหานคร) ซึ่งกลุ่มต่างๆเหล่านี้ส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 70) ได้พัฒนาไปสู่ชมรมผู้สูงอายุจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายรัฐบาลเรื่องผู้สูงอายุในปีพ.ศ.2535 นอกจากนี้ชมรมประมาณครึ่งหนึ่งได้ยังตั้งอยู่ที่หน่วยราชการ โดยเฉพาะ โรงพยาบาล และสถานีอนามัย

การที่ชมรมผู้สูงอายุมีความใกล้ชิดและอยู่ภายใต้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานบริการทางสุขภาพนั้นย่อมมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ **ผลด้านบวก**คือ ความใกล้ชิดระหว่างกันทำให้สามารถช่วยเหลือกันได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัยที่เกือบทุกชมรมต่างให้ความสำคัญ และกิจกรรมพื้นฐานที่โรงพยาบาลทั่วไปจัดให้สมาชิกคือ การให้การรักษายา และฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องสุขภาพเป็นครั้งคราว ส่วน**ผลด้านลบ**นั้น นายแพทย์บรรด

ศิริพานิช (สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม 2542) กล่าวไว้ชัดเจนว่า "...เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ลึกเป็นเจ้าของชมรม ทำให้ชมรมช่วยเหลือหรือพึ่งพิงตนเองได้ยากลำบากขึ้น ที่ต้องคิดและทำตามเจ้าหน้าที่ และรอรับความช่วยเหลือ..." ซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง เช่น ในกระบวนการดำเนินงานของชมรมนั้นเจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมตั้งแต่การร่างระเบียบข้อบังคับ การเรียกประชุมกรรมการและสมาชิก การเป็นผู้ดำเนินการประชุม และการดูแลเรื่องเงินและบัญชีของชมรม อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเกิดผลด้านบวกหรือลบต่อกระบวนการพัฒนาชมรม เมื่อพิจารณาที่เจตนาแล้วพบว่าเป็นความคิดและความรู้สึกที่ดีต่อกันในการให้ความช่วยเหลือ และในข้อเท็จจริงนั้นชมรมผู้สูงอายุที่เริ่มจัดตั้งโดยไม่มีประสบการณ์การรวมกลุ่มมาก่อนจะมีข้อจำกัดมากทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องการความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่รัฐ หรือแม้แต่ว่าชมรมที่พัฒนาแล้วก็ตามยังคงต้องการความช่วยเหลือและใกล้ชิดกับโรงพยาบาลต่อไป (เช่น กรณีศึกษาที่ 2 ชมรมผู้สูงอายุทุ่งใหญ่) ดังนั้นเรื่องความช่วยเหลือและสถานที่ตั้งของชมรมในหน่วยราชการคงไม่ใช่เป็นประเด็นปัญหา ควรปล่อยให้ไปไปตามความต้องการของชมรมเป็นหลัก (เช่น กรณีศึกษาที่ 3 ชมรมผู้สูงอายุพุทธมณฑลที่ชมรมได้ย้ายที่ตั้งจากโรงพยาบาลไปอยู่ที่สถานีอนามัย เพราะโรงพยาบาลไม่มีสถานที่ให้ชมรมตั้งที่อบไอน้ำสมุนไพรที่ชมรมริเริ่มจัดทำขึ้น) ประเด็นสำคัญในการพัฒนาชมรมจึงอยู่ที่ว่า เจ้าหน้าที่รัฐจะกำหนดบทบาทและท่าทีของตนเองอย่างไร ที่จะช่วยให้ชมรมพัฒนาในแนวทางที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเป็นขั้นตอนและในช่วงเวลาที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นชมรมในสังกัดและตั้งที่หน่วยงานของตนเอง และชมรมนอกสังกัดและตั้งอยู่ในชุมชน

เจ้าหน้าที่โดยทั่วไปมีข้อจำกัดเรื่องแนวคิดและประสบการณ์การทำงานพัฒนาตามกลยุทธ์ของการให้ประชาชนหรือผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพราะเจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่วนใหญ่มีวิธีคิดและวิธีปฏิบัติตามกรอบของวิทยาศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุขที่ได้ศึกษาฝึกอบรมมา ตลอดจนการคิดในกรอบปฏิบัติของวัฒนธรรมระบบราชการ อย่างไรก็ตามในสถานการณ์ปัจจุบันที่นโยบายรัฐมุ่งปฏิรูปราชการ และปรับเปลี่ยนการทำงานให้ชุมชนและประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและมีส่วนร่วมมากขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และสอดคล้องกับหลักการ และแนวทางของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน กลยุทธ์ใหม่นี้ย่อมเป็นปัจจัยเอื้อและปัจจัยเสริมที่สำคัญในการสร้างโอกาสปรับเปลี่ยนและเพิ่มศักยภาพแก่เจ้าหน้าที่ในการทำงาน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ต่อชมรมผู้สูงอายุเท่านั้น แต่มีผลดีกับระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานรัฐทุกแห่งด้วย จึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องกำหนดมาตรการในการพัฒนาเจ้าหน้าที่รัฐให้สามารถทำงานกับกลุ่มประชาชนและชุมชนตามเป้าหมายและกลยุทธ์ดังกล่าวนี้

1.2 สถานะและความพร้อมในการพัฒนาชมรม

1.2.1 กรรมการและองค์กรของชมรม จำนวนกรรมการชมรมที่จัดตั้งขึ้น อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ คณะกรรมการขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ซึ่งชมรมส่วนใหญ่มีคณะกรรมการขนาดเล็ก(ไม่เกิน 10 คน) และต่างก็เชื่อว่าคณะกรรมการขนาดเล็กมีความเหมาะสมมากกว่าขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัตินั้นชมรมที่ประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งก็มีจำนวนคณะกรรมการขนาดใหญ่ เช่น ชมรมผู้สูงอายุแม่สา และชมรมผู้สูงอายุทุ่งใหญ่ ที่ต่างก็มีจำนวนคณะกรรมการมากกว่า 20 คน และมีเหตุผลในทำนองเดียวกันคือ ชมรมมีกิจกรรมหลายอย่างจึงจำเป็นต้องมีกรรมการหลายคนดูแล โดยแบ่งเป็นกลุ่มๆตามกิจกรรมเพื่อเป็นการกระจายงานแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันทำ จึงมีข้อสังเกตว่า ความเหมาะสมของจำนวนกรรมการชมรมนั้นต้องพิจารณารายละเอียดของบุคคลในคณะกรรมการและเงื่อนไขของชมรมด้วย กล่าวคือ คณะกรรมการชุดใหญ่อาจต้องแบ่งย่อยเป็น 2 กลุ่มคือ กรรมการที่เป็นหลักในการบริหารจัดการ และกรรมการที่เป็นผู้ปฏิบัติ ซึ่งกรรมการในกลุ่มแรกมีจำนวนไม่มากนัก และมีแนวโน้มว่าชมรมขนาดใหญ่ มีกิจกรรมมากก็ต้องมีกรรมการมากตามไปด้วย แต่กรรมการบริหารก็ยังคงเป็นคนกลุ่มเล็กที่อยู่ในระดับการคิดและการตัดสินใจของชมรม ดังนั้นระเบียบข้อบังคับชมรมจึงไม่ควรกำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องมีขนาดจำนวนกรรมการเท่าไร แต่ควรกำหนดให้ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ง่ายตามสถานการณ์และความจำเป็นของชมรมนั้นๆ

สำหรับคุณภาพของคณะกรรมการชมรมนั้น **"ประธานชมรม"** เป็นกลไกสำคัญที่สุดที่เป็นหลักประกันการพัฒนาและความสำเร็จของชมรม จากกรณีศึกษาทั้งหมดต่างแสดงให้เห็นว่า ประธานชมรมเป็นคนเก่งทั้งเรื่องคิด บริหาร และลงมือทำกิจกรรม จนบางคนสามารถสรุปบทเรียนของตนเองเป็นหลักปฏิบัติได้ง่ายๆ เช่น แนวคิดความต้องการ 4 โกล์ของผู้สูงอายุ(กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุทุ่งใหญ่) และหลักการทำงานชมรม 4 เรื่อง(กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุแม่สา) สำหรับกรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุพุทธมณฑลที่เป็นกรณีกเว้นเพราะประธานชมรมไม่ได้เป็นผู้นำชมรมนั้น ได้สะท้อนให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งว่า สังคมไทยส่วนหนึ่งยังยอมรับผู้นำหรือผู้มีตำแหน่งประธานบนพื้นฐานของคนดีหรือความดีที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร แม้ว่าผู้นั้นไม่ใช่นำทางความคิดและการปฏิบัติก็ตาม และเมื่อกรรมการให้การยอมรับฐานะของประธานชมรมในภาพคนดีดังกล่าวได้ กรรมการคนอื่นๆก็อาจช่วยเสริมบทบาทการนำแทนประธานได้ ซึ่งทำให้ชมรมมีผลงานและพัฒนาได้เช่นเดียวกัน ความเป็นผู้นำหรือเป็นประธานชมรมจึงอาจมีความหมายเฉพาะของแต่ละชมรมหรือชุมชน และเป็นประเด็นต้องพิจารณาให้ความสำคัญในกระบวนการพัฒนาชมรมด้วย ส่วนกรณีของกรรมการชมรมนั้น ในกระบวนการทำงานร่วมกันนั้นผู้สูงอายุต่างรู้ตัวว่ามีใครบ้างเหมาะสมหรือไม่ที่จะเป็นกรรมการ การที่พบว่ากรรมการชมรม

แต่ละแห่งส่วนใหญ่ได้รับเลือกให้ทำงานต่อไปหลังจากหมดวาระ อาจเป็นได้ด้วยเหตุที่มีความจำกัดของผู้นำและผู้เสียสละในกลุ่มผู้สูงอายุ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่กรรมการส่วนใหญ่ได้พิสูจน์ให้สมาชิกเห็นและยอมรับในผลงานได้ ซึ่งความจริงแล้วกรรมการเหล่านี้ได้พิสูจน์ตนเองให้ชาวบ้านทราบและยอมรับมานานแล้วก่อนที่จะจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเสียอีก อนึ่งสำหรับประเด็นที่มีกรรมการจำนวนน้อยมากเสนอตัวเองให้ที่ประชุมเลือก แต่กลับให้ที่ประชุมเสนอและขอรับรองให้เป็นกรรมการชมรมนั้น ไม่ควรเป็นตัวชี้ถึงความสามารถของกรรมการ เพราะเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมวัฒนธรรมไทยที่คนไทยมักมีนิสัยไม่ชอบแสดงตนถึงความคิดและความต้องการของตนเองต่อที่สาธารณะ

กล่าวโดยสรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบชมรมผู้สูงอายุในเรื่องกรรมการของชมรม ควรยึดหลักให้สมาชิกคิดและตัดสินใจด้วยตนเองว่าจำนวนและคุณภาพของคณะกรรมการควรเป็นอย่างไร โดยสรุปจากประสบการณ์การทำงาน ซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควรและบางครั้งต้องยอมรับการลงมือทดลองถูก และระเบียบข้อบังคับของชมรมที่สร้างขึ้นต้องสอดคล้องกับหลักการดังกล่าวนี้ด้วย เพราะชมรมไม่ใช่องค์กรที่มีผลประโยชน์แต่เป็นองค์กรสาธารณกุศลและต้องการกรรมการที่เสียสละมาทำงาน เช่น ไม่ควรกำหนดให้กรรมการดำรงตำแหน่งเกิน 2 วาระ ไม่ได้ เพราะในความเป็นจริงประชาชนชมรมนั้นอาจเป็นผู้ที่เหมาะสมและสมาชิกยอมรับมากที่สุดให้ทำงานต่อเนื่องตลอดไป ระเบียบข้อบังคับจึงควรกำหนดเพียงวาระการดำรงตำแหน่งเท่านั้น เพื่อให้เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนและตรวจสอบได้ของสมาชิกเท่านั้น

1.2.2 กิจกรรมและผลงานชมรม ข้อมูลจากการสำรวจและกรณีศึกษาชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนและสอดคล้องกันว่า กิจกรรมของชมรมครอบคลุมทุกเรื่องที่เป็นวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ทั้งเรื่องสุขภาพ ครอบครัวและสังคม ศาสนา เศรษฐกิจ และศิลปประเพณีและวัฒนธรรม แต่การทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ยังมีข้อจำกัดทั้งความถี่และความต่อเนื่อง ซึ่งชมรมส่วนใหญ่ทำกิจกรรมเหล่านี้เพียงครั้งคราวหรือทำประจำแต่ทำเพียง 1-2 ครั้งในรอบปี ทำให้ผู้สูงอายุได้รับประโยชน์ไม่มากนัก อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากสภาพและเงื่อนไขการจัดตั้งชมรมดังได้กล่าวมาแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า ชมรมยังอยู่ในช่วงการเรียนรู้ทำกิจกรรมต่างๆ ในขอบเขตที่สนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ แม้ว่าจะทำได้บ้างและได้ผลไม่มากนัก ก็ควรได้รับการยอมรับว่าไม่ใช่เป็นประเด็นปัญหา แต่จากกิจกรรมที่ชมรมทำ 3 เรื่องคือ ความเจ็บป่วย ศาสนา และประเพณีศิลปวัฒนธรรม พบว่าเป็นกิจกรรมที่ชมรมทำมาก ทำบ่อย และทำตามความต้องการของผู้สูงอายุจริงๆ จึงควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษในการส่งเสริมและพัฒนาเป็นพิเศษ เพราะทั้งสามเรื่องมีผลที่มีความหมายรวมถึง ภาวะสุขภาพที่แท้จริงของผู้สูงอายุคือ สุขภาพ

กาย(การปลอดจากโรคและความเจ็บป่วย) สุขภาพใจ(กิจกรรมทางศาสนาเพื่อความสุข) และสุขภาพทางสังคม(ความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมด้วยการเข้าร่วมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติและการได้รับการยอมรับ)

ปัญหาพื้นฐานของการทำกิจกรรมของชมรมที่ควรพิจารณามี 2 ประเด็นสำคัญคือ 1) *กิจกรรมที่ทำขาดการพิจารณาความจำเป็นและความเป็นไปได้* ทั้งนี้เนื่องจากในกระบวนการพัฒนาชมรมได้พยายามจัดให้มีการเรียนรู้และร่วมมือระหว่างชมรมซึ่งเป็นกลวิธีที่ดีมาก แต่ชมรมจำนวนมากเรียนรู้ด้วยการรับแค่เพียงรูปแบบของกิจกรรมของชมรมอื่นๆที่คิดว่าเป็นประโยชน์และน่าสนใจหรือเป็นการเลียนแบบทำกิจกรรม โดยไม่พิจารณาให้รอบคอบว่ากิจกรรมนั้นๆเป็นความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุในชมรมตนเองหรือไม่และชุมชนสามารถบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ตามที่คาดหวังหรือไม่ ดังนั้นเมื่อทำกิจกรรมนั้นๆอาจทำไม่สำเร็จหรือทำไม่ต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุพุทธมณฑลที่ได้ความคิดเรื่องการทำทอผ้าไหมน้ำสมุนไพรจากการดูงานชมรมอื่นๆ จึงนำมาทำในชมรมและปัจจุบันอยู่ระหว่างการดำเนินการก่อสร้าง ซึ่งเริ่มมีคำถามเกิดขึ้นในกลุ่มคณะกรรมการว่าจะรับผิดชอบกันอย่างไร จะทำให้ต่อเนื่องได้อย่างไร และกรรมการบางคนเริ่มคิดว่าจะคุ้มหรือไม่ และ 2) *ขาดการจัดทำแผนและโครงการ* กิจกรรมของชมรมจำนวนมากทำไปโดยขาดการเตรียมการเรื่องแผนและโครงการ ทำให้ได้ผลงานไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร และผลกระทบที่สำคัญที่สุดคือ *กรรมการชมรมและสมาชิกขาดโอกาสเรียนรู้ร่วมกันและมีผลโดยตรงต่อการยกระดับการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับชมรม* ในทางปฏิบัตินั้นชมรมมักมองไม่เห็นหรือไม่ได้คาดหวังต่อผลประโยชน์ดังกล่าว การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการปฏิบัติและเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลที่จะสรุปเป็นบทเรียนของตนเอง และเฉพาะผู้นำที่มีความสามารถเท่านั้นที่สามารถสรุปบทเรียนนี้เป็นหลักการทำงานของตนเองได้ดังเช่นกรณีศึกษาของชมรมหลายแห่ง เช่น ประธานชมรมผู้สูงอายุแม่สา สรุปบทเรียนการทำงานชมรมให้สำเร็จมี 4 หลักการสำคัญคือ **ต้องสร้างความสามัคคี ต้องมีเงิน ต้องมีหน่วยงานมาช่วยระยะแรก และต้องค่อยเป็นค่อยไป** ซึ่งจากแนวคิดนี้จะเห็นว่าเป็นบทเรียนที่มีคุณค่าและความหมายในภาคปฏิบัติมาก ดังนั้นการตั้งเป้าหมายการทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของกรรมการและสมาชิกชมรมนั้นควรเป็นเป้าหมายหลัก ส่วนผลของกิจกรรมเป็นเป้าหมายรอง และเป็นประเด็นที่ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของเจ้าหน้าที่นั้น ควรมีแนวคิดดังกล่าวนี้อย่างชัดเจนและมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดกระบวนการดังกล่าวด้วย ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่สามารถทำในลักษณะนี้ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ในการปรับวิธีคิดและวิธีปฏิบัติตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 1.2.1

1.2.3 เงินทุนชมรม จากข้อมูลการศึกษาพบว่า มีประเด็นเรื่องเงินทุนของชมรมที่ควรพิจารณา 3 เรื่องคือ 1) **จำนวนเงินทุนกับการพัฒนาชมรม** แม้ว่าชมรมโดยทั่วไปจะมีเงินทุนไม่มากนัก (ประมาณร้อยละ 33 มีเงินทุนน้อยกว่า 5,000 บาท) และชมรมส่วนใหญ่ต้องการเพิ่มเงินทุนชมรม แต่ก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาชมรม เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ ไปของชมรมใช้เงินไม่มากนัก และมีการเรียกเก็บเงินจากสมาชิกเป็นครั้งๆ ไป และมีบางชมรมที่มีเงินทุนไม่มากนัก แต่สามารถจัดกิจกรรมหลายอย่างได้ เช่น กรณีชมรมผู้สูงอายุเคหะชุมชนทุ่งสองห้องที่ไม่เรียกเก็บเงินจากสมาชิกเลย ไม่ว่าจะเป็นค่าสมัครสมาชิกหรือการร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชมรม และมีกิจกรรมหลายอย่างที่จัดให้สมาชิกอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยใช้เงินจากแหล่งสนับสนุนนอกชุมชน ดังนั้นในทางปฏิบัติปริมาณเงินทุนชมรมจึงไม่น่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับการจัดทำกิจกรรมและการพัฒนาชมรม ชมรมจึงไม่ควรกำหนดเป้าหมายเรื่องสะสมเงินทุน โดยปราศจากเป้าหมายการใช้เงินและการพัฒนาชมรมที่เป็นรูปธรรม และจำเป็นต้องมีการปรับแก้การรับรู้เรื่องนี้ใหม่ ให้พิจารณาเรื่องงานหรือกิจกรรมก่อนที่จะคิดเรื่องการหาเงินทุน 2) **แหล่งเงินทุนชมรม** ชมรมส่วนใหญ่มีข้อจำกัดมากเรื่องการหาเงินจากแหล่งทุนภายนอก เนื่องจากกรรมการชมรมยังไม่เข้มแข็งหรือมีความเชื่อถือมากเพียงพอที่จะทำโครงการเสนอขอรับทุนสนับสนุนได้ โดยเฉพาะความสามารถในการเขียนโครงการขอรับทุน ในขณะที่เงินทุนที่ได้จากการเรียกเก็บจากสมาชิกชมรมมีไม่มากนัก ดังนั้นจึงมีชมรมบางแห่งขอรับเงินทุนสนับสนุนจากองค์กรในชุมชน โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้วยดี อบอุ่น จึงเป็นแหล่งเงินทุนภายในชุมชนที่น่าสนใจที่สุด เพราะสอดคล้องกับหลักการที่องค์กรท้องถิ่นต้องสนับสนุนและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ปัญหาอยู่ที่การปฏิบัติว่าจะทำอย่างไรให้อบอุ่นเห็นคุณค่าและความหมายของชมรมผู้สูงอายุอย่างแท้จริง และ 3) **การใช้เงินของชมรม** สภาพโดยทั่วไปของชมรมนั้นต้องการหาเงินมากกว่าการใช้เงิน การใช้เงินของชมรมส่วนใหญ่ใช้ไปกับสองเรื่องคือ การช่วยเหลือหรือสงเคราะห์สมาชิกเมื่อประสบปัญหา ซึ่งเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อสมาชิก และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการชมรม โดยเฉพาะในการจัดการออกกำลังกาย และส่งเสริมสุขภาพให้สมาชิก การใช้เงินของชมรมจึงไม่น่าเป็นประเด็นปัญหา อย่างไรก็ตาม ก็มีแนวโน้มที่น่าสนใจและควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างจริงจังคือ การที่ชมรมหลายแห่งมีเป้าหมายเก็บเงินสมาชิกในลักษณะการฌาปนกิจสงเคราะห์ ซึ่งอาจมีปัญหาในอนาคตในการบริหารจัดการเรื่องเงินและจะมีผลกระทบต่อสมาชิกค่อนข้างมาก ตลอดจนมีผลกระทบต่อภาพพจน์และคุณค่าของชมรมโดยรวมด้วย

1.2.4 เครือข่ายชมรม ชมรมได้ติดต่อกับบุคคลและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกชุมชนเพื่อร่วมมือและหรือขอความช่วยเหลือในการทำกิจกรรมจำนวนมากพอสมควร เช่น ประมาณครั้งหนึ่งที่มีการติดต่อกับกรรมการหมู่บ้านและสภาสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวโน้มที่ดีที่จะพัฒนาไปสู่ความร่วมมือและช่วยเหลือกันเป็นเครือข่ายต่อไป อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในเชิงคุณภาพของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันนั้นพบว่ายังคงเป็นปัญหาและต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอีกมาก เช่น ชมรมผู้สูงอายุบางแห่งเป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุ เพราะหน่วยราชการต้นสังกัดติดต่อและสมัครให้ และการติดต่อร่วมมือกับกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีลักษณะเป็นส่วนบุคคล มิใช่เป็นองค์กร ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ความร่วมมือระหว่างบุคคลและองค์กรยังเป็นการเริ่มต้นที่ต้องพัฒนาต่อไปอีกมาก และเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายและความร่วมมือที่สำคัญอันดับแรกคือการพัฒนาองค์กรของตนเองให้เข้มแข็ง และหรือใช้การติดต่อและความสัมพันธ์แบบเครือข่ายช่วยสร้างความเข้มแข็งให้องค์กร ซึ่งจะทำให้เครือข่ายที่เกิดขึ้นมีความเข้มแข็งและพัฒนาต่อไปได้ด้วยดี

อนึ่งสำหรับสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยนั้นมีบทบาทพอสมควรในการเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายระหว่างชมรมผู้สูงอายุด้วยกันเองและการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ ชมรมต่างๆ ไปขอสมัครและคาดหวังจากสภาฯ มากพอสมควร แต่ในทางปฏิบัติที่สภาฯ มีข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรมากพอสมควร โดยเฉพาะเรื่องบุคลากรที่ต้องอาสาสมัครมาทำงานหนักและเสียสละ โดยไม่ได้รับประโยชน์อะไร ทำให้สภาฯ ไม่อาจทำงานให้ได้เต็มตามที่คาดหวังได้ และปัญหาที่สำคัญคือ สภาฯ ได้จัดตั้งสภาฯ ประจำจังหวัดขึ้น เพื่อเป็นตัวแทนสภาฯ ในการติดต่อกับชมรมต่างๆ ในพื้นที่จังหวัดนั้นๆ ซึ่งสภาฯ จะมีความแตกต่างกันค่อนข้างมากเรื่องแบบแผนและความเข้มแข็งในการทำงาน ตัวอย่างเช่น สภาฯ จังหวัดเชียงใหม่มีความก้าวหน้ามากที่สามารถจัดตั้งเครือข่ายของทุกองค์กรในจังหวัด(ประมาณ 34 องค์กร)ให้ร่วมมือกันทำกิจกรรมและพัฒนาชมรม นอกจากนี้ยังได้ติดต่อกับบุคคลและหน่วยงานต่างประเทศเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ด้วย ในขณะที่สภาฯ จำนวนมากทำงานเหมือนเป็นหน่วยส่งผ่านข้อมูลระหว่างสภาฯ กับชมรมในพื้นที่ซึ่งยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้นการให้ความสำคัญกับการยกระดับความเข้มแข็งของสภาฯ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรพิจารณาทั้งเรื่องบุคลากร การบริหารจัดการ และเงิน ทั้งนี้เพื่อให้สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

1.2.5 ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลงานชมรม จากข้อค้นพบในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานของผู้นำชมรมและลักษณะของชมรมกับผลงานหรือความสำเร็จของชมรมและกระบวนการ

การในการทำงานนั้น ปัจจัยเรื่อง**สังกัดชมรม** และเพศของผู้นำที่พบว่าไม่สัมพันธ์กับผลงานชมรมและกระบวนการทำงานนั้นเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะมีความหมายว่า ชมรมที่สังกัดหน่วยราชการมีผลงานไม่แตกต่างกับชมรมที่อยู่อย่างอิสระและทำกิจกรรมด้วยตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสนับสนุนช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่อย่างใกล้ชิด ไม่มีผลต่อความแตกต่างของผลงานชมรม ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูลที่ยืนยันข้อสรุปและข้อเสนอแนะตามข้อ 1.2.1 ได้ที่ไม่ให้ความสำคัญเรื่องชมรมมีหรือไม่มีต้นสังกัด แต่ควรเน้นที่การปรับเปลี่ยนบทบาทของเจ้าหน้าที่จากผู้ปฏิบัติเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือให้ชมรมพึ่งพาตนเองได้ ส่วนเรื่องเพศนั้นก็ยืนยันได้ว่า ในกระบวนการพัฒนาชมรมนั้นผู้นำชายหรือหญิงก็มีบทบาทและความสามารถไม่แตกต่างกัน จึงไม่ควรให้ความสำคัญของเรื่องนี้สำหรับปัจจัยอื่นๆ เช่น อายุของผู้นำ และการศึกษาของผู้นำ อายุชมรม และขนาดของชมรมต่างก็พบว่า มีผลต่อความสำเร็จของชมรมนั้น ต่างก็เป็นประเด็นพื้นฐานของผู้นำที่ยอมรับและรับรู้กันทั่วไปแล้วว่า ผู้นำที่มีประสบการณ์มากกว่าไม่ว่าจะมีเงื่อนไขใดก็มีโอกาสที่จะทำงานให้มีคุณภาพมากกว่าด้วย สำหรับประเด็นเรื่องอายุและขนาดของชมรมนั้น ก็อธิบายได้ว่า เป็นเรื่องที่สัมพันธ์โดยตรงกับผลงานหรือความสำเร็จของชมรมอยู่แล้ว กล่าวคือ ชมรมที่สามารถจัดตั้งมานานในนัยยะหนึ่งก็หมายความว่าอย่างน้อยที่สุดชมรมก็มีกิจกรรมและผลงานที่สมาชิกได้รับประโยชน์กันทั้งชมรมอยู่ได้และเติบโตขึ้น และชมรมที่มีขนาดใหญ่ก็มีความหมายถึงการยอมรับและความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกของผู้สูงอายุ ซึ่งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกก็คงหมายถึง การที่สมาชิกเห็นคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับเช่นเดียวกัน

2. แนวโน้มการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุในอนาคต

2.1 แนวโน้มของชมรมในอนาคต เมื่อพิจารณาภาพรวมของชมรมทั้งหมด พบว่าชมรมประมาณครึ่งหนึ่งมีแนวโน้มการพัฒนาให้เติบโตและมีความเข้มแข็งมากขึ้น ส่วนชมรมอีกครึ่งหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับเปลี่ยนแปลงของปัจจัยเอื้อและปัจจัยเสริมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของชมรมนั้นๆ ซึ่งหากปัจจัยดังกล่าวมีความคงที่ ชมรมดังกล่าวนี้น่าจะมีสภาพไม่แตกต่างกันจากปัจจุบันมากนัก คืออยู่ในสภาพทรงตัวที่อาจมีแต่ชื่อชมรม และหรือกิจกรรมอาจเกิดขึ้นครั้งคราว หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นชมรมที่มีแนวโน้มพัฒนาหรือยังไม่พัฒนา การที่ชมรมกลุ่มนี้อยู่ในสภาพไม่เติบโตแต่ก็ไม่ยุบเลิก คาดว่าเป็นเพราะชมรมยังเชื่อมโยงกับสถานบริการสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาล สถานเอนามัย และสถานบริการลักษณะอื่นๆ ซึ่งสมาชิกผู้สูงอายุต้องใช้บริการประจำและใช้สิทธิพิเศษของสมาชิกชมรมได้ และที่สำคัญยิ่งก็คือ นโยบายของรัฐยังคงเน้นหนักเรื่องการให้บริการขั้นพื้นฐานแก่ผู้สูงอายุ และรัฐก็ได้รับการเรียกร้อง และตรวจสอบจากองค์กรเอกชนอยู่เสมอ โดยเฉพาะจากสภาผู้สูงอายุแห่ง

ประเทศไทยที่มีพลังและบารมีในระดับผู้ตัดสินใจเชิงนโยบายมากพอสมควร ดังนั้นสภาพการให้บริการและความต้องการใช้บริการยังมีความสอดคล้องและเกื้อหนุนให้คงสภาพความเป็นชมรมอยู่ได้

สำหรับชมรมอีกครั้งหนึ่งที่มีแนวโน้มที่ดีในการพัฒนาต่อไปได้นั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญของผู้นำชมรมหรือกลุ่มคณะกรรมการที่เริ่มมีแนวคิด และประสบการณ์ในการทำกิจกรรมและพัฒนาชมรม ซึ่งเชื่อว่า ชมรมเหล่านี้สามารถจัดกิจกรรมของชมรมต่อไปได้ และประสบการณ์ที่ได้รับจะช่วยสอนและสร้างผู้นำชมรมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนสามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งได้ นอกจากนี้ปัจจัยด้านผู้นำชมรมแล้ว เงื่อนไขภายในชมรมที่เป็นทั้งปัจจัยเอื้อและปัจจัยเสริมที่สำคัญจะช่วยให้ชมรมทำงานได้และพัฒนาต่อไป โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นทั้งแหล่งสนับสนุนทางการเงิน และเป็นองค์กรของชุมชนที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุโดยตรง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริมจากภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เช่น สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย และนโยบายขององค์การอนามัยโลก ดังนั้นจากพื้นฐานที่ดีที่มีอยู่ของชมรม ชมรมกลุ่มนี้สามารถติดต่อร่วมมือ และขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ได้เมื่อมีความจำเป็น และน่าจะเป็นไปได้ว่าในอนาคตกลุ่มบุคคลและองค์กรอิสระต่างๆ ที่เป็นองค์กรของประชาชนจะมีมากขึ้นและรวมตัวเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งจะเป็นพลังเสริมให้ชมรมเติบโต และพัฒนาจนชมรมผู้สูงอายุควรเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายนี้

2.2 ปัจจัยส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชมรมในอนาคต นอกเหนือจากปัจจัยที่มีต่อการพัฒนาชมรมในอนาคตที่ได้ระบุไว้เป็นภาพรวมในหัวข้อ 2.1 แล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เชื่อว่าเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชมรมซึ่งสามารถแจกแจงรายละเอียดได้ตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ปัจจัยส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชมรมในอนาคต

ปัจจัยส่งเสริม	ปัจจัยอุปสรรค
1. ผู้สูงอายุ 1.1 ผู้นำชมรม คือ ผู้สูงอายุที่มีความคิด กล้าแสดงออก มีประสบการณ์ เสียสละ และเป็นคนดี (การศึกษาสูง ประสบการณ์มาก และอายุไม่มากนัก เป็นเพียงปัจจัยเสริม ความเป็นผู้นำ)	1. ผู้สูงอายุ 1.1 ไม่มีผู้นำชมรม คือ ผู้สูงอายุที่ไม่มีโอกาสในการส่งเสริมและพัฒนา

ปัจจัยสนับสนุน	ปัจจัยอุปสรรค
1.2 สมาชิกชมรม คือ ผู้สูงอายุที่มีปัญหาและต้องการความช่วยเหลือ ความสัมพันธ์เดิมพื้นฐานที่ดีระหว่างผู้สูงอายุในชุมชน และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สูงอายุกับครอบครัวและ ชุมชน	1.2 สมาชิกชมรม คือ ผู้สูงอายุที่มีฐานะเศรษฐกิจไม่ดี ขาดโอกาสในการเป็นสมาชิกชมรม และขาดโอกาสในการพัฒนาด้านตนเองจากการเป็นสมาชิก
2. เจ้าหน้าที่ 2.1 สาธารณสุข คือ เจ้าหน้าที่ที่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุ มีความคิดและความเข้าใจที่ถูกต้องในการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ และมีประสบการณ์งานชุมชน(เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุเรื่องสุขภาพได้) ซึ่งเป็นปัญหาหลักของผู้สูงอายุ 2.2 เจ้าหน้าที่อื่นๆ คือ คนที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และมีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุ และติดต่อสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง	2. เจ้าหน้าที่ 2.1 สาธารณสุข คือ เจ้าหน้าที่ที่รู้สึกเป็นเจ้าของชมรมผู้สูงอายุที่สังกัดหน่วยงานของตนเอง และขาดคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ดีทั้งด้านทัศนคติและพฤติกรรม 2.2 เจ้าหน้าที่อื่นๆ คือ เจ้าหน้าที่ที่รู้สึกเป็นเจ้าของชมรมผู้สูงอายุที่สังกัดหน่วยงานของตนเอง และมีคุณสมบัติตรงกับคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ดี
3. ชุมชนและองค์กรชุมชน 3.1 ชุมชน ชุมชนที่เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลหรือสถานีนามัย และที่ตั้งของอบต. 3.2 อบต. มีกรรมการบริหารอบต. เข้าใจและเห็นความสำคัญของชมรมผู้สูงอายุ	3. ชุมชนและองค์กรชุมชน 3.1 ชุมชน ชุมชนที่ขาดผู้นำการพัฒนา และไม่เป็นที่ตั้งโรงพยาบาล และสถานีนามัย อบต. กรรมการบริหารอบต. ไม่เข้าใจหรือไม่ยอมรับความสำคัญของชมรม
4. เงินทุนชุมชน 4.1 อบต. สามารถจัดสรรเงินทุนสนับสนุนการดำเนินงานของผู้สูงอายุได้ 4.2 สมาชิกชมรมเป็นผู้อาวุโสและมีบารมีในการติดต่อกับแหล่งเงินทุนต่างๆทั้งที่เป็นองค์กรและบุคคลให้ช่วยเหลือชมรม	4. เงินทุนชุมชน 4.1 สมาชิกชมรมขาดความรู้และประสบการณ์การบริหารจัดการการเงิน ทั้งเรื่องการจัดหาการใช้ และการจัดเก็บ 4.2 ชมรมที่มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลใกล้ชิดมีแนวโน้มควบคุมกำกับ การจัดการเรื่องเงินของ

ปัจจัยส่งเสริม	ปัจจัยอุปสรรค
	ชมรม โดยเฉพาะการใช้วิถีคิดและวิถีทำตามระบบราชการ
5. กลุ่มและองค์กรต่างๆ 5.1 ชมรมผู้สูงอายุในชุมชนใกล้เคียง คือชมรมที่มีความก้าวหน้าในการพัฒนาชมรม 5.2 สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย คือชมรมที่เป็นสมาชิกสภาฯ	5. กลุ่มและองค์กรต่างๆ 5.1 ชมรมผู้สูงอายุในชุมชนใกล้เคียง คือชมรมที่ไม่มีผลงานและความก้าวหน้าในการดำเนินงาน 5.2 สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย คือ ชมรมที่ไม่เป็นสมาชิกสภาฯ
6. นโยบายและการส่งเสริมของรัฐ 6.1 การมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุระยะยาว 6.2 การมีคำสั่งโดยตรงของกระทรวงสาธารณสุขถึงสถานบริการทุกแห่งเพื่อส่งเสริมการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ	6. นโยบายและการส่งเสริมของรัฐ 6.1 ขาดแผนงานและ โครงการที่เป็นรูปธรรมในการส่งเสริมชมรมผู้สูงอายุ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง คือ การไม่มีโครงการสนับสนุนช่วยเหลือการดำเนินงานและพัฒนาชมรม โดยอ้อม คือ การพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีความพร้อมทั้งความคิดและวิถีปฏิบัติในการทำงานกับชมรมและการพัฒนา 6.2 ขาดการประสานงานและร่วมมือระหว่างองค์กรของรัฐทั้งภายในกระทรวงเดียวกันและต่างกระทรวงกัน 6.3 ขาดการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเรื่องผู้สูงอายุและชมรม

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ในกลุ่มปัจจัยเดียวกันอาจเป็นทั้งปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ในทางปฏิบัติจึงต้องพิจารณาประเด็นหรือปัจจัยในกรอบกลุ่มปัจจัยเดียวกันให้กว้างขวางและครอบคลุมมากที่สุด ตั้งแต่ระดับบุคคลคือ ผู้สูงอายุ จนถึงระดับสถาบันที่เป็นเรื่องของนโยบายรัฐและองค์กรของรัฐ และต้องมียุทธศาสตร์และกลวิธีในการปรับเปลี่ยนกลุ่มปัจจัยดังกล่าวจากเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคให้กลายเป็นเงื่อนไขการส่งเสริมและพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

3. รูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสม

ข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ชมรมที่มีอยู่ทั้งที่มีผลงานดีเด่นหรือพัฒนาแล้ว และกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนา มีรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ด้วยเงื่อนไขและปัจจัยที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นการนำเสนอรูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสมในหัวข้อนี้ จึงไม่อาจกำหนดประเด็นต่างๆของรูปแบบให้ชัดเจนแน่นอน แต่เป็นเพียงการเสนอแนวคิด แนวทางและกระบวนการที่ควรจะเป็น เพื่อให้สามารถพัฒนาเป็นชมรมที่เหมาะสม ซึ่งก็คือชมรมที่จัดตั้งและพัฒนาเพื่อให้เกิดประโยชน์กับสมาชิกและสังคมมากที่สุดตามเงื่อนไขหรือภาวะที่มีอยู่ และประเด็นของรูปแบบที่นำเสนอนี้จะระบุถึงสิ่งที่ควรจะเป็นและแนวทางที่ควรปฏิบัติเพื่อให้ได้วิธีที่ต้องการเท่านั้น โดยไม่มีการอธิบายถึงเหตุผลในการนำเสนอแนวคิดดังกล่าว เพราะได้อธิบายไว้แล้วในบทและหัวข้อที่ผ่านมา

3.1 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม ชมรมควรกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์การจัดตั้งและดำเนินการของชมรมเป็น 2 ระดับคือ

3.1.1 เพื่อประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ ครอบคลุมประเด็นที่เป็นปัญหาความต้องการของผู้สูงอายุทั้งหมด ที่สำคัญมี 4 เรื่องคือ สุขภาพอนามัย ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี และสังคมและสันติภาพ สำหรับบางชมรมอาจกำหนดเรื่องการส่งเสริมอาชีพและรายได้หากเป็นปัญหาและต้องการของสมาชิก

3.1.2 เพื่อประโยชน์แก่สังคม ชมรมควรกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์แก่สังคมในขอบเขตที่ชมรมสามารถทำได้ ซึ่งมีความยืดหยุ่นแล้วแต่เงื่อนไขของแต่ละชมรม และในชมรมเดียวกัน อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ด้วย เพียงแต่ให้ระบุประเด็นนี้ไว้เพื่อให้ผู้สูงอายุรวมตัวกันทำงาน และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมายและคุณค่ามากที่สุด

แนวปฏิบัติในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ควรให้สมาชิกร่วมกันกำหนดด้วยการประชุมกลุ่ม และใช้กระบวนการ AIC (กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม) โดยมีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลภายนอกเป็นที่ปรึกษา ซึ่งข้อสรุปที่ได้ไม่จำเป็นต้องถูกต้องเหมาะสมหรือสมบูรณ์ แต่มีความพร้อมที่จะนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ พร้อมสร้างเงื่อนไขที่จะปรับเปลี่ยนได้เสมอ อนึ่งสำหรับชมรมที่ได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ไว้แล้ว ก็ควรมีการนำเอาข้อกำหนดดังกล่าวมาตรวจสอบภายในกลุ่ม ด้วยกระบวนการแบบเดียวกันและควรทำเป็นช่วงๆด้วย เพื่อให้มีโอกาสในการปรับเปลี่ยน และสร้างการตื่นตัวในกลุ่มกรรมการชมรมและสมาชิกตลอดเวลา

3.2 ระเบียบข้อบังคับชมรม ชมรมทุกแห่งต้องมีระเบียบข้อบังคับเพื่อใช้เป็นแนวทางและข้อตกลงปฏิบัติการของกรรมการและสมาชิกชมรม โดยมีแนวคิดและแนวทางในการกำหนดระเบียบข้อบังคับของชมรม ดังนี้

3.2.1 ระเบียบข้อบังคับชมรมควรกำหนดขึ้นบนพื้นฐานที่ว่า "ชมรมเป็นของผู้สูงอายุ บริหารจัดการโดยผู้สูงอายุ และเพื่อประโยชน์แก่ผู้สูงอายุและสังคม"

3.2.2 ประเด็นที่จำเป็นต้องกำหนดในระเบียบข้อบังคับควรมี 4 เรื่องคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรม ประเภทสมาชิกและการเข้าออกจากการเป็นสมาชิก กรรมการชมรมและวาระกรรมการ และการบริหารการเงินชมรม ส่วนประเด็นอื่นๆนั้นแล้วแต่ความต้องการของสมาชิกชมรม

3.2.3 ระเบียบข้อบังคับควรกำหนดขึ้นมาโดยสมาชิกชมรมด้วยกระบวนการแบบเดียวกันกับการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ชมรม กรณีที่สมาชิกไม่อาจกำหนดระเบียบข้อบังคับได้ เจ้าหน้าที่หรือบุคคลภายนอกอาจช่วยยกร่างให้ก่อนได้ แต่ควรเสนอประเด็นที่กำหนดให้กลุ่มสมาชิกพิจารณาเพื่อการรับทราบ เรียนรู้ และร่วมตัดสินใจ

3.2.4 ระเบียบข้อบังคับควรมีความยืดหยุ่น และพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนหรือแก้ไขได้ตลอดเวลา และง่ายต่อการแก้ไข แต่ต้องมาจากความริเริ่มและความต้องการของสมาชิกชมรม

ในทางปฏิบัตินั้น ชมรมมักมีปัญหาในการกำหนดระเบียบข้อบังคับในช่วงเริ่มต้นจัดตั้ง จึงมักใช้ตามแนวทางของข้าราชการที่ช่วยกำหนดหรือระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ของชมรมอื่นๆ ซึ่งมักเป็นระเบียบข้อบังคับที่ขาดความยืดหยุ่นและยากในทางปฏิบัติ ดังนั้นเจ้าหน้าที่จึงมีบทบาทสำคัญมากที่จะช่วยเหลือผู้สูงอายุให้ปฏิบัติตามแนวทางทั้ง 4 ข้อให้ได้

3.3 สมาชิกชมรม การเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ มีแนวคิดและแนวปฏิบัติ ดังนี้

3.3.1 สมาชิกชมรมควรเป็นผู้สูงอายุที่ไม่จำกัดในเรื่องอายุ เพศ การศึกษา ฐานะเศรษฐกิจ และสถานที่อยู่ สำหรับเรื่องอายุนั้นแม้ว่าเป็นชมรมของผู้สูงอายุ แต่หากมีประชาชนวัยอื่นต้องการเข้าร่วมก็อาจเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกคนนั้นและต่อชมรมด้วย ซึ่งในทางปฏิบัติมีคนน้อยมากที่ต้องการเข้าสังกัดชมรมนอกกลุ่มอายุตนเอง เพราะความแตกต่างของอายุมีความหมายถึงความแตกต่างของความสนใจและกิจกรรมที่ทำด้วย นอกจากนี้การเปิดกว้างสำหรับทุกคน โดยไม่กีดกันผู้ใดก็เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย

3.3.2 การสมัครเข้าเป็นสมาชิกชมรม ไม่ควรเก็บเงินค่าสมัครสมาชิกจำนวนมาก เพราะอาจเป็นเงื่อนไขกีดกันผู้สูงอายุที่ยากจนออกไป และหากไม่เรียกเก็บค่าสมัครเลยก็จะเป็นประโยชน์ในการดึงดูดผู้สูงอายุเข้าร่วมได้มากขึ้น

3.3.3 สมาชิกชมรมควรรับทราบและเรียนรู้ประเด็นหลักๆของระเบียบข้อบังคับชมรมตั้งแต่เริ่มเป็นสมาชิก โดยเฉพาะประเด็นเรื่องเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของชมรมที่สมาชิกทุกคนต้องเข้าใจ มีความเชื่อ และตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังกล่าว

3.4 กรรมการชมรม การเป็นกรรมการชมรมมีแนวคิดและแนวปฏิบัติดังนี้

3.4.1 กรรมการชมรมทั้งหมดควรมาจากสมาชิกชมรม ส่วนบุคคลอื่นๆ เช่น เจ้าหน้าที่ และผู้นำชุมชนควรแต่งตั้งเป็นคณะที่ปรึกษา หรืออยู่ในฐานะอื่นๆ

3.4.2 คณะกรรมการชมรมควรแยกเป็น 2 กลุ่มคือ คณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการปฏิบัติการ โดยคณะกรรมการบริหารควรมีจำนวนคนให้น้อยที่สุด(ไม่ควรเกิน 10 คน) และควรประกอบด้วยตำแหน่งที่จำเป็นเท่านั้น เช่น ประธานชมรม รองประธานชมรม เสรฐัญญิก และเลขานุการ ส่วนตำแหน่งอื่นๆก็แต่งตั้งได้ตามความจำเป็นของงาน สำหรับคณะกรรมการปฏิบัติการนั้นควรแต่งตั้งให้สอดคล้องกับกิจกรรมหรือโครงการประจำของชมรมเพื่อให้มีผู้ดูแลรับผิดชอบ จำนวนคณะกรรมการชุดนี้ควรแต่งตั้งตามความจำเป็นของภาระงานนั้นๆ

3.4.3 การทำงานของคณะกรรมการต้องมีการให้เกียรติ และเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งวิธีการที่สำคัญที่สุดคือ การประชุมคณะกรรมการที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด และตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมกันนั้นก็ให้กำลังใจกันในที่ประชุมด้วยการยกย่องและประกาศชื่นชมความดีของกรรมการที่ทำประโยชน์ให้ชมรมและสังคมเป็นครั้งๆไป

3.5 ที่ตั้งชมรม ที่ตั้งชมรมควรปล่อยให้ไปตามสภาพและเงื่อนไขของชมรมว่าจะตั้งอยู่ที่ใด อย่างไรก็ตามมีแนวคิดในการพิจารณาเรื่องที่ตั้งชมรม ดังนี้

3.5.1 กรณีที่ชมรมตั้งที่สถานที่ราชการ เช่น โรงพยาบาล และสถานีอนามัย เจ้าหน้าที่ต้องควบคุมบทบาทของตนเองไม่ให้ไปกำหนดหรือเป็นผู้นำบทบาทหน้าที่ของกรรมการชมรมและสมาชิก โดยทำหน้าที่เพียงเป็นที่ปรึกษาเมื่อชมรมร้องขอ และมีความพร้อมและยินดีเสมอที่ชมรมเติบโตและพึ่งตนเองได้ เช่น การย้ายสถานที่ตั้งไปอยู่ที่ใหม่ที่เหมาะสมมากกว่า

3.5.2 กรณีที่ชมรมตั้งที่สถานที่สาธารณะ เช่น วัด และตลาด ซึ่งเป็นที่ตั้งที่เหมาะสมในเชิงหลักการมากที่สุดเพราะชมรมเป็นองค์กรประชาชน กรรมการชมรมควรคัดเลือกสถานที่ที่เป็นแหล่งชุมชนที่สมาชิกมีความสะดวกในการติดต่อ

3.5.3 กรณีที่ตั้งชมรมเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน กรณีนี้อาจมีความเหมาะสมน้อยกว่าที่ตั้งอื่นๆ จึงควรใช้เป็นที่ตั้งชั่วคราว เพราะหากตั้งชมรมอยู่นานหรือตลอดไป ชมรมจะ ไม่เป็นอิสระและมีแนวโน้มอยู่ภายใต้อิทธิพลของเจ้าของบ้านได้

3.6 กิจกรรมชมรม การกำหนดกิจกรรมของชมรมแต่ละแห่ง ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของเงื่อนไข 3 ประการคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ชมรม ความพร้อมของชมรมในการจัดทำกิจกรรม(เช่น คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์) และการมีส่วนร่วมของสมาชิกชมรมทั้งในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบและร่วมรับประโยชน์ ซึ่งกรรมการและสมาชิกต้องพิจารณาเงื่อนไขทั้งหมด แล้วตัดสินใจกำหนดว่าจะทำหรือไม่ทำกิจกรรมนั้น และในการทำกิจกรรมของชมรมมีแนวคิดและแนวปฏิบัติ ดังนี้

3.6.1 กิจกรรมชมรมที่ควรพิจารณาในการจัดทำเป็นประจำและสม่ำเสมอมี 4 เรื่องคือ การส่งเสริมสุขภาพอนามัย ศาสนาและการทำบุญ การทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและประเพณี และกิจกรรมการเอื้ออาทรต่อกันในกลุ่มสมาชิก ส่วนกิจกรรมอื่นๆควรขึ้นอยู่กับความพร้อมและความเหมาะสมของเงื่อนไขทั้งหมดตามที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจจัดเป็นครั้งคราวหรือเป็นประจำก็ได้

3.6.2 การทำกิจกรรมควรมอบหมายให้กรรมการชมรมและสมาชิกเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำ พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลด้วย โดยอาจแต่งตั้งเป็นกรรมการเฉพาะกิจกิจกรรมนั้นให้รับผิดชอบในกระบวนการทั้งหมด และคณะกรรมการบริหารชมรมมีหน้าที่คอยกำกับและตรวจสอบอย่างใกล้ชิด

3.6.3 การประชุมกรรมการและการประชุมสมาชิกเป็นกิจกรรมเชิงการบริหารงานที่มีความจำเป็นต้องจัดเป็นประจำและสม่ำเสมอ โดยควรกำหนดเป็นโครงการและแผนงานที่ชัดเจนว่าจะประชุมเมื่อไรและวาระการประชุมมีอะไรบ้าง ความถี่หรือความห่างการประชุมไม่ใช่เป็นประเด็นสำคัญนัก เพียงแต่ว่า ไม่ควรทิ้งช่วงห่างจนสมาชิกจำไม่ได้หรือประชุมถี่จนไม่มีเนื้อหาหรือวาระใหม่แจ้งให้สมาชิกทราบและตัดสินใจ เช่น ประชุมสมาชิกไม่เกินเดือนละครั้ง และประชุมกรรมการอย่างน้อยเดือนละครั้ง

3.6.4 การบริหารการเงินของชมรม จำเป็นต้องยึดหลักการบริหารกิจกรรมชมรมทั้ง 3 ประการดังกล่าวอย่างเคร่งครัดและมีความโปร่งใส โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดหาเงินต้องเป็นวิธีการที่ไม่ทำให้สมาชิกเดือดร้อนหรือลำบากใจ การใช้เงินต้องเป็นประโยชน์และคุ้มค่ากับสมาชิกและการพัฒนา

ชมรม และการจัดเก็บเงินต้องไม่เน้นการจัดเก็บเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำให้มีความสมดุลในการจัดการ การใช้ และการจัดเก็บ

3.7 เครือข่ายของชมรม การทำกิจกรรมของชมรมควรสัมพันธ์กับบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อการสนับสนุนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีแนวคิดและแนวปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายของชมรม ดังนี้

3.7.1 ชมรมควรติดต่อและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรต่างๆในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และอบต. โดยอาจเชิญมาเป็นที่ปรึกษา การขอความร่วมมือช่วยเหลือ(ทั้งเรื่องเงิน การบริหารจัดการ และการดำเนินการ) และการร่วมสร้างสรรค์สมาคมระหว่างกัน เพื่อให้มีความสนิทสนมและยอมรับซึ่งกันและกัน

3.7.2 ชมรมควรสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชมรมผู้สูงอายุด้วยกันเอง และเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีความทันสมัยจากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสภาฯ และการได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินจากสภาฯด้วย

3.8 การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ประจำสถานบริการที่ติดต่อสัมพันธ์โดยตรงและโดยอ้อมกับชมรมผู้สูงอายุควรกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อชมรมผู้สูงอายุ ดังนี้

3.8.1 เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ต้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือชมรมผู้สูงอายุ ให้เติบโตและพัฒนาจนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นภาระและความรับผิดชอบที่อย่างต่อเนื่องตลอดไป

3.8.2 ท่าทีและวิธีการทำงานในการให้การสนับสนุนและช่วยเหลือชมรมนั้น ควรอยู่ในขอบเขตที่ปรึกษา ไม่ใช่ผู้ปฏิบัติงาน หัวหน้า และเป็นเจ้าของชมรม ซึ่งวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดก็คือ การให้คำชี้แนะเมื่อชมรมต้องการ และคำแนะนำควรเสนอแนะเฉพาะประเด็นในเชิงการวิเคราะห์ที่เป็นตัวอย่างให้กรรมการชมรมติดต่อ และตัดสินใจด้วยตนเอง

3.8.3 เจ้าหน้าที่ควรได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิธีปฏิบัติตามกรอบหลักการของการพัฒนารูปแบบชมรมผู้สูงอายุที่เหมาะสมที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด เพื่อให้สามารถทำงานในฐานะที่ปรึกษาได้สมบูรณ์แบบ

3.8.4 เจ้าหน้าที่ควรให้บริการแก่ผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ และควรเชื่อมโยงการให้บริการของตนเองให้เป็นปัจจัยเอื้อและปัจจัยเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุและชมรม เช่น การให้สิทธิพิเศษในการรักษาพยาบาลแก่สมาชิกชมรม เพื่อเป็นการจูงใจ ในขณะเดียวกันก็ให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรม ตามมาตรฐานการให้บริการที่กำหนดไว้

บรรณานุกรม

กระทรวงสาธารณสุข. (2539). สถานภาพของแผนพัฒนาการสาธารณสุขในอดีต-ปัจจุบันและทิศทางของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8(พ.ศ. 2540-2544). รายงานผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนสาธารณสุข.

คณะกรรมการพิจารณา นโยบายและมาตรการหลักเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ.(2535). สาระสำคัญของนโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาว(พ.ศ. 2535-2554). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2535). รายงานการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากรผู้สูงอายุ พ.ศ. 2534. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.

จันทร์ เพ็ญ ชูประภาวรรณ และคณะ. (2539). การสำรวจผู้สูงอายุในประเทศไทย 2538. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.

นภาพร ชโยวรรณ และมาลินี วงษ์สิทธิ์. (2530). ปัญหาผู้สูงอายุในประเทศไทย. รายงานผลการวิจัยเบื้องต้น. ใน การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักประชากรไทย.

บรรณ ศิริพานิช และคณะ. (2539). ชมรมผู้สูงอายุ: การศึกษาหารูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน.

บรรณ ศิริพานิช. 3 กรกฎาคม 2542. ประธานสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย. สัมภาษณ์.

วาทีณี บุญชะลิกษ์ และยุพิน วรสิริอมร. (ม.ป.ป.). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในประเทศไทย. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล.

วาริน ไพรยบำรุง. (2540). การก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุและการดำเนินกิจกรรม. วารสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ, (8), 21-24.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2537). รายงานการสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2533.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล. (2541). สถานะประชากรผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน และการดำเนินการต่างๆใน
ประเทศ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะแพทยศาสตร์.

อุบล หลิมสกุล. 28 มิถุนายน 2542. ผู้เชี่ยวชาญ กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. สัมภาษณ์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก (1) แบบสอบถามเกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ

ภาคผนวก (2) ข้อมูลสถานการณ์ละเอียดเงื่อนไขการพัฒนา

ภาคผนวก (3) ตารางความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย

พื้นฐานของผู้นำชมรมและชมรม

ผู้สูงอายุกับกิจกรรมหลักและผลงาน

ชมรม

ภาคผนวก (1)

แบบสอบถามเกี่ยวกับชมรมผู้สูงอายุ

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้ต้องการทราบสถานการณ์การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุว่าเป็นอย่างไร และมีเงื่อนไขหรือปัจจัยการดำรงอยู่และแนวโน้มการพัฒนาอย่างไร ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางและส่งเสริมการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพต่อไป
2. ให้ประธานชมรมเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม กรณีที่ประธานไม่อาจตอบเองได้ ให้มอบหมายกรรมการชมรมที่รู้เรื่องชมรมดีที่สุดเป็นผู้ตอบแทน
3. กรุณาตอบทุกคำถามและเลือกคำตอบที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด โดยทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องคำตอบที่ต้องการเพียงคำตอบเดียวเท่านั้น ยกเว้นข้อที่ระบุให้ตอบได้หลายข้อ

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ท่านดำรงตำแหน่งอะไรในชมรมผู้สูงอายุ

() ประธาน () รองประธาน () กรรมการ () อื่นๆระบุ.....

2. เพศ () ชาย () หญิง

3. ท่านมีอายุ.....ปี

4. ท่านจบการศึกษาสูงสุดชั้นอะไร

() ประถมศึกษา () มัธยมศึกษาตอนต้น () มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
() อนุปริญญาหรือเทียบเท่า () ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า () สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชมรม

1. ชมรมของท่านจัดตั้งมานาน.....ปี

2. ปัจจุบันชมรมของท่านมีสมาชิกจำนวน.....คน ผู้ชาย.....คน ผู้หญิง.....คน

3. สมาชิกชมรมของท่านมีอายุเท่าไร

() อายุต่ำกว่า 60 ปี จำนวน.....คน () อายุ 60-70 ปีจำนวน.....คน

() อายุ 71-80 ปี จำนวน.....คน () อายุมากกว่า 80 ปีจำนวน.....คน

4. ปัจจุบันชมรมของท่านตั้งอยู่ในเขตใด

() เขตเทศบาล () เขตสุขาภิบาล

() นอกเขตสุขาภิบาล () อื่นๆ ระบุ.....

5. ปัจจุบันชมรมมีที่สถานที่ทำการของชมรมเป็นหลักแหล่งที่แน่นอนหรือไม่

() ไม่มี () มี...ตั้งอยู่ที่ไหน

- ☐ อาคารของชมรมเอง
- ☐ บ้านของผู้สูงอายุ / ประชาชนทั่วไป
- ☐ โรงพยาบาล / สถานีอนามัย / ศูนย์บริการสาธารณสุข
- ☐ โรงเรียน / วิทยาลัย / มหาวิทยาลัย
- ☐ วัด / องค์การทางศาสนาอื่นๆ ระบุ.....
- ☐ หน่วยงานของกรมประชาสงเคราะห์
- ☐ หน่วยงานสำนักงานสวัสดิการสังคมของกรุงเทพมหานคร
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....

6. ใครเป็นคนริเริ่มจัดตั้งชมรม (ให้ระบุทุกคนที่ร่วมกันจัดตั้ง)

- () เจ้าหน้าที่ของรัฐ () เจ้าหน้าที่หน่วยงานพัฒนาเอกชน
- () พระ () ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการอบต.
- () ผู้สูงอายุ () อื่นๆ ระบุ.....

7. เป้าหมายหลักที่สำคัญที่สุดในการจัดตั้งชมรมของท่านคืออะไร

- () เพื่อช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจการเงิน () เพื่อช่วยเหลือกันทางด้านสุขภาพ
- () เพื่อร่วมกันในการสังสรรค์สมาคม () เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา
- () อื่นๆ ระบุ.....

8. ปัจจุบันชมรมของท่านสังกัดหน่วยงานราชการใดบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

- () ไม่ได้สังกัดหน่วยงานใด () สังกัดหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข
- () สังกัดหน่วยงานของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
- () สังกัดหน่วยงานของสำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร
- () อื่นๆ ระบุ.....

9. ชมรมของท่านเป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยหรือไม่

() ไม่เป็น () เป็น

10. ชมรมของท่านจัดอยู่ในประเภทใด

- () กลุ่มข้าราชการเกษียณอายุ ระบุกลุ่ม/หน่วยงาน.....
- () กลุ่มที่มีอาชีพคล้ายคลึงกัน ระบุอาชีพ.....
- () กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปในชุมชน
- () อื่นๆ ระบุ.....

11. ชมรมของท่านเป็นชมรมระดับใด

() หมู่บ้าน () ตำบล () อำเภอ () จังหวัด () เฉพาะกิจ

12. ท่านทราบหรือไม่ว่ามีผู้สูงอายุในเขตรับผิดชอบของชมรมท่านทั้งหมดกี่คน (รวมผู้สูงอายุทั้งที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกชมรม)

() ไม่ทราบ () ทราบจำนวนประมาณ.....คน

13. ชมรมของท่านมีการจัดสถานที่/วัสดุอุปกรณ์ในการให้บริการแก่สมาชิกในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

13.1 สถานที่ / อุปกรณ์ออกกำลังกาย () ไม่มี () มี

13.2 ที่อบไอน้ำด้วยสมุนไพร () ไม่มี () มี

13.3 เครื่องมือตรวจสุขภาพ เช่น ที่วัดความดัน () ไม่มี () มี

13.4 สวนสมุนไพร () ไม่มี () มี

13.5 เครื่องมือในการช่วยเหลือการประกอบอาชีพ () ไม่มี () มี

13.6 อื่นระบุ..... () ไม่มี () มี

14. ชมรมหรือสมาชิกชมรมของท่านเคยได้รับรางวัลหรือไม่

() ไม่เคยได้รับ () เคยได้รับ ระบุชนิดของรางวัล

1.....

2.....

3.....

4.....

ตอนที่ 2 การบริหารจัดการชมรม

1. ปัจจุบันชมรมของท่านมีระเบียบข้อบังคับหรือไม่

() ไม่มี () มี.....ระเบียบข้อบังคับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ใครเป็นผู้กำหนดบ้าง

☐ เจ้าหน้าที่เป็นผู้กำหนดทั้งหมด

☐ เจ้าหน้าที่เป็นผู้กำหนดส่วนใหญ่และคณะกรรมการชมรมกำหนดขึ้นบางข้อเท่านั้น

☐ เจ้าหน้าที่รัฐและคณะกรรมการชมรมร่วมกันกำหนดขึ้น

☐ คณะกรรมการชมรมกำหนดขึ้นเองทั้งหมด

2. คณะกรรมการของชมรมชุดปัจจุบันมีจำนวน.....คน

3. เปรียบข้อบังคับของชมรมที่มีอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

() ไม่มีความคิดเห็นเรื่องนี้

() เหมาะสมดีแล้ว

() ควรปรับปรุงแก้ไขบางเรื่อง ระบุเรื่องที่ต้องการแก้ไข

1.....

2.....

3.....

() ควรร่างใหม่ทั้งหมด สาเหตุเพราะ.....

4. คณะกรรมการชุดปัจจุบันของชมรมเข้ามาเป็นกรรมการ ได้อย่างไร

4.1 เสนอตัวเองเข้ามาเป็นกรรมการ....

() ทั้งหมด () เป็นส่วนใหญ่ () เป็นส่วนน้อย () ไม่มีเลย

4.2 ถูกเสนอชื่อให้เป็นกรรมการ....

() ทั้งหมด () เป็นส่วนใหญ่ () เป็นส่วนน้อย () ไม่มีเลย

5. ท่านคิดว่าจำนวนคณะกรรมการของชมรมในปัจจุบันเหมาะสมหรือไม่

() จำนวนมากเกินไป ระบุจำนวนที่คิดว่าเหมาะสมคือ.....คน

() จำนวนเหมาะสมดีแล้ว

() จำนวนน้อยเกินไป ระบุจำนวนที่คิดว่าเหมาะสมคือ.....คน

6. ในรอบปีที่ผ่านมา(ปี พ.ศ. 2541) ชมรมของท่านมีการประชุมกรรมการหรือไม่

() ไม่มีการประชุมเลย (ข้ามไปตอบข้อ12) () มีการประชุมรวม.....ครั้งต่อปี

7. การประชุมคณะกรรมการแต่ละครั้งส่วนใหญ่มีคณะกรรมการเข้าประชุมโดยเฉลี่ยจำนวนเท่าไร

() เข้าร่วมประชุมมากกว่า 75 % () เข้าร่วมประชุมประมาณ 50-75%

() เข้าร่วมประชุมประมาณ 25-50 % () เข้าร่วมประชุมน้อยกว่า 25%

8. การเรียกประชุมคณะกรรมการของชมรม ส่วนใหญ่ใครเป็นคนเรียก

() เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ () ประธานชมรม

() เป็นไปตามวาระการประชุมที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

() อื่นๆ ระบุ.....

9. การกำหนดวาระหรือเรื่องในการประชุม ส่วนใหญ่ใครเป็นผู้กำหนด

() เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ () ประธานชมรม

() เป็นไปตามวาระการประชุมที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

() อื่นๆ ระบุ.....

10. การประชุมคณะกรรมการแต่ละครั้ง เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ/บุคคลภายนอกได้เข้าร่วมประชุมด้วยหรือไม่

- () ไม่ได้เข้าร่วมประชุมเลย () เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง
() เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนใหญ่ () เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนน้อย

11. ส่วนใหญ่ใครเป็นผู้นำ/ดำเนินการประชุมคณะกรรมการชมรม

- () ไม่มีผู้นำการประชุม () เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ
() บุคคลภายนอก () ประธานชมรม
() กรรมการคนอื่นๆ () อื่นๆ ระบุ.....

12. ในรอบปีที่ผ่านมากรรมการที่เข้าร่วมทำกิจกรรมกับชมรมเป็นอย่างไร

12.1 กรรมการที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง/เกือบทุกครั้งมีกี่คน.....คน

12.2 กรรมการที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราวมีกี่คน.....คน

12.3 กรรมการที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลยมีกี่คน.....คน

13. การเป็นกรรมการชมรม ทำให้ท่านได้ประโยชน์อะไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

- () ไม่ได้อะไรเลย () ได้ประสบการณ์เพิ่มขึ้น
() ได้สังสรรค์สมาคมมากขึ้น () ได้รับการบริการด้านสุขภาพเป็นพิเศษ
() ได้ช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น () อื่นๆ ระบุ.....

14. การเป็นกรรมการชมรม ทำให้ท่านต้องเสียผลประโยชน์อะไรบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

- () ไม่ได้เสียผลประโยชน์อะไรเลย () ต้องเสียเวลา ที่ต้องทำงานอย่างอื่น
() ต้องเสียเงินเพิ่มขึ้น () ต้องเสียสุขภาพ
() อื่นๆ ระบุ.....

15. ในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2541) ชมรมของท่านมีการประชุมสมาชิกหรือไม่

- () ไม่มีการประชุมเลย (ข้ามไปตอบตอนที่ 3) () มีการประชุมรวม.....ครั้งต่อปี

16. การประชุมสมาชิกชมรมแต่ละครั้ง ส่วนใหญ่มีสมาชิกเข้าประชุมโดยเฉลี่ยจำนวนเท่าไร

- () เข้าร่วมประชุมมากกว่า 75 % () เข้าร่วมประชุมประมาณ 50-75%
() เข้าร่วมประชุมประมาณ 25-50 % () เข้าร่วมประชุมน้อยกว่า 25%
() อื่นๆ ระบุ.....

17. การเรียกประชุมสมาชิกชมรม ส่วนใหญ่ใครเป็นคนเรียก

- () เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ () ประธานชมรม
() เป็นไปตามวาระการประชุมที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
() อื่นๆ ระบุ.....

18. การกำหนดวาระหรือเรื่องในการประชุมสมาชิกชมรม ส่วนใหญ่ใครเป็นผู้กำหนด

- () เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ () ประธานชมรม
 () เป็นไปตามวาระการประชุมที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
 () อื่นๆ ระบุ.....

19. การประชุมสมาชิกชมรมแต่ละครั้ง ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ/บุคคลภายนอกได้เข้าร่วมประชุมด้วยหรือไม่

- () ไม่ได้เข้าร่วมประชุมเลย () เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง
 () เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนใหญ่ () เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนน้อย

20. ส่วนใหญ่ใครเป็นผู้นำ/ดำเนินการประชุมสมาชิกชมรม

- () ไม่มีผู้นำการประชุม () เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ
 () บุคคลภายนอก () ประธานชมรม
 () กรรมการคนอื่นๆ () อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 3 กิจกรรมของชมรม

1. ในรอบปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2541) ชมรมของท่านได้จัดกิจกรรมอะไรบ้าง

1.1 จัดอบรมให้ความรู้เรื่องสุขภาพแก่สมาชิก

- () ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.2 จัดอบรมเรื่องการประกอบอาชีพแก่สมาชิก

- () ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.3 จัดให้สมาชิกทัศนศึกษา/ ท่องเที่ยว

- () ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.4 จัดสมาชิกออกกำลังกายร่วมกัน

- () ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.5 จัดให้สมาชิกร่วมกิจกรรมทางศาสนา

- () ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.6 จัดงานเลี้ยงสังสรรค์ระหว่างสมาชิก

- () ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.7 จัดให้สมาชิกร่วมงานประเพณีต่างๆ

- () ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.8 จัดให้สมาชิกร่วมงานพัฒนาชุมชน

() ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.9 จัดตรวจสอบสภาพให้กับสมาชิก

() ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.10.1 กิจกรรมอื่นๆระบุ.....

() ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

1.10.2 กิจกรรมอื่นๆระบุ.....

() ไม่ได้จัด () จัดเป็นครั้งคราว () จัดเป็นประจำ.....ครั้งต่อปี

2. กิจกรรมดีเด่นของชมรม (ประสบผลสำเร็จมากที่สุด) คืออะไร

() ไม่มีผลงานดีเด่น () มีระบุกิจกรรมดีเด่นคือ กิจกรรม.....

3. ชมรมของท่านได้วางแผนที่จะทำกิจกรรม/โครงการอะไรบ้างในอนาคต

() ไม่มี () มีระบุโครงการ

1.....

2.....

3.....

4. ชมรมของท่านมีการติดตามผลการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชมรมหรือไม่

() ไม่มี () มี () ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ

5. ชมรมของท่านได้มีการติดต่อกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ บ้างหรือไม่

() ไม่ได้ติดต่อกับชมรมใดเลย

() ได้ติดต่อกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ

- ระบุจำนวน.....ชมรม

- ชมรมได้ทำกิจกรรมอะไรร่วมกันบ้าง (ตอบได้หลายข้อ)

☐ การไปศึกษาดูงานที่ชมรมอื่น

☐ ด้อนรับการมาดูงานจากชมรมอื่น

☐ ร่วมประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน

☐ ร่วมทำกิจกรรมตามประเพณี วัฒนธรรม

☐ ออกกำลังกายร่วมกัน

☐ ร่วมทำกันจัดอบรมเรื่องสุขภาพ

☐ อื่นๆระบุ.....

6. การดำเนินงานชมรมของท่านได้ร่วมมือและทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนหรือไม่

() ไม่ได้ร่วมมือ () ร่วมมือ...ระบุว่าร่วมมือกันเรื่องอะไรบ้าง

1.....

2.....

7. การดำเนินงานชมรมของท่านได้ร่วมมือและทำงานร่วมกับ อบต./เทศบาลหรือไม่

() ไม่มี อบต. () ไม่ได้ร่วมมือ

() ร่วมมือ ระบุว่าร่วมมือกันเรื่องอะไรบ้าง

1.....

2.....

8. การดำเนินงานชมรมของท่านได้ร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ ในเขตชุมชนของท่านหรือไม่

() ไม่ได้ร่วมมือ () ได้ร่วมมือ ระบุว่าร่วมมือกับกลุ่มใด เรื่องอะไร

1. กลุ่ม.....

เรื่อง.....

2. กลุ่ม.....

เรื่อง.....

9. การดำเนินงานชมรมของท่านได้ร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ ที่อยู่นอกเขตชุมชนของท่านหรือไม่

() ไม่ได้ร่วมมือ () ได้ร่วมมือ ระบุว่าร่วมมือกับกลุ่มใด เรื่องอะไร

1. กลุ่ม.....

เรื่อง.....

2. กลุ่ม.....

เรื่อง.....

3. กลุ่ม.....

เรื่อง.....

10. ชมรมของท่านต้องการขอความช่วยเหลือจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่นหรือไม่

() ไม่ต้องการ () ต้องการ ระบุเรื่องที่ต้องการความช่วยเหลือ (ตอบได้หลายข้อ)

☐ เงินทุน/หารายได้ ☐ ด้านวิชาการ/ความรู้ต่างๆ

☐ การบริหารจัดการชมรม ☐ ด้านสุขภาพ

☐ การประกอบอาชีพของสมาชิก

☐ อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 4 การบริหารเงินทุนของชมรม

1. ปัจจุบันชมรมของท่านมีเงินทุนประมาณ.....บาท
2. เงินทุนที่มีอยู่ในปัจจุบันของชมรมท่านได้มาอย่างไร (ตอบได้หลายข้อ)

☐ ค่าสมัครสมาชิกชมรม	☐ ค่าบำรุงรายเดือน / รายปี
☐ เงินบริจาค	☐ เงินสนับสนุนจากภาครัฐ / เอกชน
☐ กิจกรรมหารายได้ของชมรม	☐ อื่นๆระบุ.....
3. รายได้ส่วนใหญ่ของชมรมท่านได้มาจากแหล่งใดมากที่สุด

☐ ค่าสมัครสมาชิกชมรม	☐ ค่าบำรุงรายเดือน / รายปี
☐ เงินบริจาค	☐ เงินสนับสนุนจากภาครัฐ / เอกชน
☐ กิจกรรมหารายได้ของชมรม	☐ อื่นๆระบุ.....
4. เงินทุนของชมรมนำไปใช้จ่ายในเรื่องอะไรมากที่สุด

☐ การจัดประชุมคณะกรรมการ	☐ การจัดประชุมสมาชิกของชมรม
☐ การจัดกิจกรรม/โครงการต่างๆ	☐ ค่าช่วยเหลือสมาชิกเจ็บป่วย/ ดาย
☐ การจัดทำเอกสารต่างๆ แจกสมาชิก	☐ อื่นๆ ระบุ.....
5. ในรอบปีที่ผ่านมามีเงินทุนของชมรมท่านมีเพียงพอกับค่าใช้จ่ายหรือไม่

☐ มีไม่เพียงพอ	☐ มีเพียงพอ
---------------------------------------	------------------------------------
6. ปัจจุบันชมรมของท่านมีกิจกรรมหารายได้เข้าชมรมบ้างหรือไม่

☐ ไม่มี	
☐ มี ระบุกิจกรรมที่ทำคือ	1.....
	2.....
	3.....
7. ชมรมของท่านมีปัญหาในการจัดทำบัญชีและจัดการเรื่องการเงินหรือไม่

☐ ไม่มีปัญหา	☐ มีปัญหา ระบุปัญหา.....
-------------------------------------	---

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของชมรม

1. สมาชิกชมรมได้รับประโยชน์จากชมรมมากน้อยเพียงใด

☐ ไม่ได้เลย	☐ ได้น้อย	☐ ได้ปานกลาง	☐ ได้มาก
------------------------------------	----------------------------------	-------------------------------------	---------------------------------
2. ท่านคิดว่าสมาชิกชมรมคุ้มค่าหรือไม่ที่เป็นสมาชิกชมรม

☐ ไม่คุ้มค่า	☐ คุ้มค่า	☐ ไม่แน่ใจ
-------------------------------------	----------------------------------	-----------------------------------

3. การเป็นกรรมการชมรมของท่านคุ้มค่าหรือไม่

() ไม่คุ้มค่า () คุ้มค่า () ไม่แน่ใจ

4. กรรมการส่วนใหญ่ที่จัดตั้งขึ้นต้องขอร้องเกมบังคับให้เป็น

() ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ

5. กรรมการส่วนใหญ่เป็นคนซุกแกวที่เคยเป็นมากรรมการมาแล้ว

() ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ () เพิ่งจัดตั้งชมรมและยังไม่ได้เปลี่ยนกรรมการ

6. กรรมการส่วนใหญ่ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในการประชุม

() ไม่มีการประชุมกรรมการ () ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ

7. การประชุมกรรมการชมรมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นขัดแย้งกันเสมอ

() ไม่มีการประชุมกรรมการ () ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ

8. การประชุมกรรมการส่วนใหญ่ต้องอาศัยบุคคลอื่นช่วยในการตัดสินใจ

() ไม่มีการประชุมกรรมการ () ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ

9. บรรยากาศการประชุมกรรมการส่วนใหญ่น่าเบื่อหน่าย

() ไม่มีการประชุมกรรมการ () ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ

10. เนื้อหาสาระการประชุมเป็นเรื่องซ้ำซาก จำเจ ไม่มีอะไรแปลกใหม่

() ไม่มีการประชุมกรรมการ () ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ

11. ประธานชมรมของท่านไม่สามารถเป็นผู้นำในการประชุมกรรมการได้

() ไม่มีการประชุมกรรมการ () ใช่ () ไม่ใช่ () ไม่แน่ใจ

12. ถ้าเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือบุคคลภายนอกอื่นๆ ไม่เข้ามาช่วยจัดการกับการดำเนินงาน ท่านคิดว่าชมรมของท่านจะดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้ได้หรือไม่

12.1 การจัดประชุมกรรมการ

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

12.2 การจัดประชุมสมาชิก

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

12.3 การจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

12.4 การจัดกิจกรรมหารายได้

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

12.5 การจัดทัศนศึกษา

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

12.6 การหาสมาชิกชมรมเพิ่ม

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

12.7 การติดต่อกับชมรม/หน่วยงานอื่นๆ

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

12.8 การเลือกประธานและกรรมการชมรมชุดใหม่

() ทำเองไม่ได้ () ไม่แน่ใจว่าจะทำเองได้ () ทำเองได้แต่ไม่ดี () ทำเองได้ดี

13. ท่านคิดว่าปัจจุบันชมรมของท่านเป็นอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเริ่มก่อตั้ง

() แย่กว่าเดิม () เหมือนเดิม () ก้าวหน้ากว่าเดิม () ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ

14. ท่านคิดว่าอนาคตของชมรมท่านจะเป็นอย่างไร

- () สลายตัว / ยกเลิกชมรมไปเลย
- () ชมรมมีแต่ชื่อแต่ไม่มีกิจกรรม
- () ชมรมมีกิจกรรมบ้างเล็กน้อย แต่เป็นกิจกรรมซ้ำๆ
- () ชมรมมีกิจกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้น
- () ชมรมเติบโตขึ้น
- () อื่นระบุ.....

15. ท่านคิดว่าชมรมของท่านมีจุดแข็งหรือข้อเด่นอะไรบ้าง

- () ไม่มี () ไม่แน่ใจ () มี ระบุ 1.....
- 2.....
- 3.....

16. ท่านคิดว่าชมรมของท่านมีจุดอ่อนหรือข้อด้อยอะไรบ้างที่ต้องปรับปรุง

- () ไม่มี () ไม่แน่ใจ () มี ระบุ(ตอบได้หลายข้อ)
- ☐ ผู้นำไม่เข้มแข็ง
 - ☐ ขาดเงินทุนดำเนินการ
 - ☐ การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ
 - ☐ ขาดความร่วมมือ/การมีส่วนร่วมของสมาชิก
 - ☐ ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น
 - ☐ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น
 - ☐ อื่นๆระบุ.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือและสละเวลาตอบแบบสอบถามอย่างดียิ่ง

ภาคผนวก (2)

ข้อมูลสถานการณ์และเงื่อนไขการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ

1. พื้นฐานผู้นำชุมชนและชมรมผู้สูงอายุ

1.1 ลักษณะทางประชากรและสังคมของผู้นำชมรม

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปทางประชากรของผู้นำชมรม

ลักษณะทางประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. สถานภาพของผู้นำชมรม		
- ประธานชมรม	784	74.7
- รองประธานชมรม	56	5.3
- กรรมการ	125	11.9
- สมาชิกชมรม	85	8.1
รวม	1050	100.0
2. เพศของผู้นำชมรม		
- ชาย	914	88.0
- หญิง	125	12.0
รวม	1039	100.0
3. ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชน		
- ประถมศึกษา	512	48.5
- มัธยมศึกษาตอนต้น	126	11.9
- มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	142	13.5
- อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	104	9.9
- ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	154	14.6
- สูงกว่าปริญญาตรี	17	1.6
รวม	1055	100.0

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปทางประชากรของผู้นำชมรม (ต่อ)

ลักษณะทางประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. กลุ่มอายุของผู้นำชมรม		
- อายุต่ำกว่า 60 ปี	154	14.6
- อายุ 60 – 64 ปี	147	13.9
- อายุ 65 – 69 ปี	280	26.5
- อายุ 70 – 74 ปี	326	30.9
- อายุ 75 – 79 ปี	124	11.8
- อายุ 80 ปีขึ้นไป	24	2.3
รวม	1055	100.0

1.2 การจัดตั้งและพื้นฐานสมาชิกชมรม

ตารางที่ 2 ลักษณะทั่วไปของชมรมผู้สูงอายุ

ลักษณะชมรม	จำนวน (ชมรม)	ร้อยละ
1. ระยะเวลาที่ก่อตั้งชมรม		
- น้อยกว่าและเท่ากับ 1 ปี	90	8.6
- 2 – 5 ปี	377	35.9
- 6 – 10 ปี	437	41.7
- 11 – 15 ปี	109	10.4
- 16 ปีขึ้นไป	36	3.4
รวม	1049	100.0
2. ขนาดชมรมผู้สูงอายุ (จำนวนสมาชิก)		
- น้อยกว่าและเท่ากับ 50 คน	155	14.7
- 51 – 99 คน	208	19.7
- 100 – 149 คน	145	13.8
- 150 – 199 คน	104	9.9
- 200 – 299 คน	58	5.5
- 299 – 499 คน	41	3.9
- 500 – 999 คน	112	10.6
- 1000 คนขึ้นไป	231	21.9
รวม	1054	100.0

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามขนาดชมรมผู้สูงอายุและเพศของสมาชิก

ขนาดของชมรม	จำนวนผู้ชาย	จำนวนผู้หญิง	รวม
- น้อยกว่าและเท่ากับ 50 คน	2,143 (44.4)	2,684 (55.6)	4,827 (100.0)
- 51 – 99 คน	6,644 (44.8)	8,194 (55.2)	14,838 (100.0)
- 100 – 149 คน	7,425 (42.7)	9,945 (47.3)	17,370 (100.0)
- 150 – 199 คน	7,373 (43.5)	9,574 (56.5)	16,947 (100.0)
- 200 – 299 คน	5,225 (43.1)	6,888 (56.9)	12,113 (100.0)
- 299 – 499 คน	4,467 (42.4)	6,056 (57.4)	10,523 (100.0)
- 500 – 999 คน	18,228 (43.1)	24,046 (56.9)	42,274 (100.0)
- 1000 คนขึ้นไป	140,069 (44.7)	172,922 (55.2)	312,991 (100.0)
รวม	191,574 (44.3)	240,318 (55.7)	431,892 (100.0)

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุของสมาชิก

กลุ่มอายุของสมาชิกชมรม	จำนวนผู้สูงอายุ(คน)	ร้อยละ
- อายุ < 60 ปี	38,360	9.5
- อายุ 60- 70 ปี	224,943	55.9
- อายุ 71-80 ปี	114,886	28.5
- อายุ >80 ปี	24,340	4.9
รวม	402,525	100.0

ตารางที่ 5 สถานที่ตั้งของชมรม

เขตที่ตั้งชมรม	จำนวน	ร้อยละ
- เขตเทศบาล	180	17.0
- เขตสุขาภิบาล	269	25.4
- นอกเขตสุขาภิบาล	559	52.7
- หน่วยงานอื่นๆ เช่น กทม.	52	4.9
รวม	1061	100.0

ตารางที่ 6 ผู้ริเริ่มก่อตั้งชมรม

ผู้ริเริ่ม	จำนวน	ร้อยละ
1. เจ้าหน้าที่รัฐ	613 (1078)	56.9 (100.0)
2. เจ้าหน้าที่หน่วยงานพัฒนาเอกชน	42 (1081)	3.9 (100.0)
3. พระ	89 (1081)	8.2 (100.0)
4. ผู้นำชุมชน	215 (1081)	19.9 (100.0)
5. ผู้สูงอายุ	491 (1081)	45.5 (100.0)
6. คนอื่นๆ	98 (1079)	9.1 (100.0)

ตารางที่ 7 สถานที่ทำการของชมรม

ลักษณะอาคารของชมรม	จำนวน	ร้อยละ	รวม
1. ชมรม ไม่มีอาคารของตนเอง	326	30.2	1082 (100.0)
2. ชมรม มีอาคารของตนเองแน่นอน	756	69.8	
2.1 อาคารของตนเอง	73	9.7	756 (100.0)
2.2 บ้านของผู้สูงอายุ / ประชาชน	125	16.6	
2.3 โรงพยาบาล / สถานีอนามัย / ศูนย์บริการสาธารณสุข	319	42.3	
2.4 โรงเรียน / วิทยาลัย / มหาวิทยาลัย	9	1.2	
2.5 วัด / องค์การทางศาสนา	166	22.0	
2.6 หน่วยงานกรมประชาสงเคราะห์	10	1.3	
2.7 หน่วยงานของกรุงเทพมหานคร	1	0.1	
2.8 อื่น ๆ เช่น ที่ทำการกำนัน ศูนย์ สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน	51	6.8	

ตารางที่ 8 หน่วยงานต้นสังกัดของชมรม

สังกัด	จำนวน	ร้อยละ	รวม
1. ไม่มีสังกัด	254	23.6	1074 (100.0)
2. มีสังกัด	820	96.4	
2.1 กระทรวงสาธารณสุข	684 (1081)	63.3 (100.0)	
2.2 กรมประชาสัมพันธ์	254 (1081)	23.5 (100.0)	
2.3 กรุงเทพมหานคร	29 (1080)	2.7 (100.0)	
2.4 อื่นๆ เช่น ทบวงมหาวิทยาลัย			
กระทรวงศึกษาธิการ	51 (1081)	4.7 (100.0)	

ตารางที่ 9 ประเภทของชมรม

ลักษณะของชมรม	จำนวน	ร้อยละ
1. การเป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยของชมรม		
- เป็น	609	57.9
- ไม่เป็น	442	42.1
รวม	1051	100.0
2. ประเภทของชมรม		
- กลุ่มข้าราชการเกษียณอายุ	51	4.9
- กลุ่มอาชีพคล้ายคลึงกัน	32	3.1
- กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปในชุมชน	945	91.4
- กลุ่มอื่นๆ	6	0.6
รวม	1034	100.0

ตารางที่ 10 เขตความรับผิดชอบของชมรม

เขตรับผิดชอบ	จำนวน	ร้อยละ
- หมู่บ้าน	452	42.6
- ตำบล	280	26.4
- อำเภอ	237	22.3
- จังหวัด	72	6.8
- เฉพาะกิจ / เขต	20	1.9
รวม	1061	100.0

ตารางที่ 11 จำนวนผู้สูงอายุในเขตรับผิดชอบของชมรม

จำนวนผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ	รวม
1. ไม่ทราบจำนวนผู้สูงอายุ	459	45.1	1017 (100.0)
2. ทราบจำนวนผู้สูงอายุ	558	54.9	
2.1 น้อยกว่า 50 คน	179	32.1	
2.2 51 – 100 คน	100	17.9	
2.3 101 – 500 คน	129	23.1	
2.4 มากกว่า 500 คนขึ้นไป	150	26.9	558 (100.0)

2. การบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุ

2.1 เป้าหมายและระเบียบข้อบังคับของชมรม

ตารางที่ 12 ระเบียบข้อบังคับและข้อกำหนดระเบียบของชมรม

ระเบียบข้อบังคับ	จำนวน	ร้อยละ	รวม
1. ไม่มี	214	21.1	1067 (100.0)
2. มี	853	78.9	
2.1 เจ้าหน้าที่กำหนดเองทั้งหมด	32	3.9	
2.2 เจ้าหน้าที่กำหนดส่วนใหญ่และ คณะกรรมการชมรมกำหนดบางข้อเท่านั้น	74	9.1	813 (100.0)
2.3 เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการชมรม ร่วมกันกำหนด	266	32.7	
2.4 คณะกรรมการชมรมกำหนดเองทั้งหมด	441	54.3	

ตารางที่ 13 ความเหมาะสมของระเบียบข้อบังคับที่ชมรมอยู่ในปัจจุบัน

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1. เหมาะสมดีแล้ว	616	100.0
2. ควรต้องปรับปรุงแก้ไข	166	
3. ควรร่างใหม่ทั้งหมด	31	
4. ไม่มีความคิดเห็นเรื่องนี้	26	
รวม	839	

2.2 คณะกรรมการชมรมและกระบวนการทำงาน

ตารางที่ 14 การดำเนินงานของชมรม

การดำเนินงาน	จำนวน	ร้อยละ
1. จำนวนคณะกรรมการชมรม		
- น้อยกว่า 10 คน	505	52.9
- 11 – 20 คน	308	32.3
- 21 – 30 คน	96	10.1
- 31 – 40 คน	19	2.0
- มากกว่า 41 คนขึ้นไป	27	2.8
รวม	955	100.0
2. ความเหมาะสมของคณะกรรมการของชมรม		
- จำนวนกรรมการมากเกินไป	44	4.5
- จำนวนกรรมการเหมาะสมดีแล้ว	849	86.5
- จำนวนกรรมการน้อยเกินไป	88	9.0
รวม	981	100.0
3. วิธีการเข้าเป็นคณะกรรมการของชมรม		
3.1 เสนอตัวเองเข้าเป็นกรรมการ		
ทั้งหมด	66	7.6
เป็นส่วนใหญ่	129	14.8
เป็นส่วนน้อย	151	17.3
ไม่มีเลย	527	60.3
รวม	873	100.0
3.2 ถูกเสนอชื่อให้เป็นกรรมการ		
ทั้งหมด	599	59.0
เป็นส่วนใหญ่	326	32.1
เป็นส่วนน้อย	64	5.9
ไม่มีเลย	25	2.3
รวม	1014	100.0

ตารางที่ 15 จำนวนคณะกรรมการชมรมที่เหมาะสมของชมรม

จำนวนคณะกรรมการ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 10 คน	78	59.1
11 – 15 คน	42	31.8
มากกว่า 15 คน	12	9.1
รวม	132	100.0

ตารางที่ 16 การประชุมคณะกรรมการชมรมในรอบปี 2541

การประชุมกรรมการ	จำนวน	ร้อยละ	รวม
1. จำนวนครั้งการประชุม			
- ไม่มีการประชุม	123	12.9	953 (100.0)
- มีการประชุม	830	97.1	
1. 1 ครั้ง	152	18.3	
2. 2 – 6 ครั้ง	437	52.7	
3. 7 – 11 ครั้ง	40	4.8	
4. 12 ครั้ง	175	21.1	830 (100.0)
5. มากกว่า 13 ครั้งขึ้นไป	26	3.1	
2. การเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการชมรม			
- มากกว่าร้อยละ 75	451	54.3	830 (100.0)
- ประมาณร้อยละ 50 - 75	273	32.9	
- ประมาณร้อยละ 25 – 49	85	10.3	
- น้อยกว่าร้อยละ 25	21	2.5	
3. ผู้กำหนดวาระการเรียกประชุมคณะกรรมการ			
- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่สังกัด	124	15.1	822 (100.0)
- ประธานชมรม	526	64.0	
- ตามวาระการประชุมที่กำหนดล่วงหน้า	161	19.6	
- อื่น ๆ เช่น กรรมการชมรม	11	1.3	

ตารางที่ 16 การประชุมคณะกรรมการชมรมในรอบปี 2541 (ต่อ)

การประชุมกรรมการ	จำนวน	ร้อยละ
4. ผู้ที่กำหนดเรื่องและเนื้อหาการประชุมกรรมการ		
- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่สังกัด	158	19.2
- ประธานชมรม	467	56.7
- ตามวาระการประชุมที่กำหนดล่วงหน้า	162	19.7
- อื่น ๆ เช่น กรรมการชมรม	36	4.4
รวม	823	100.0
5. การเข้าร่วมประชุมกรรมการของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ		
- ไม่ได้เข้าร่วมประชุมเลย	171	19.5
- เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนน้อย	372	42.4
- เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนใหญ่	138	15.7
- เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง	196	22.4
รวม	877	100.0
6. ผู้นำ/ดำเนินการประชุมกรรมการ		
- ไม่มีผู้นำการประชุม	11	1.2
- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ	167	18.7
- บุคคลภายนอก	3	0.3
- ประธานชมรม	648	72.6
- อื่นๆ เช่น กรรมการชมรม	64	7.2
รวม	893	100.0

ตารางที่ 17 ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของชมรม

รายการ	ความคิดเห็น				
	ไม่มีการ ประชุม	ใช่	ไม่ใช่	ไม่แน่ใจ	รวม
1. กรรมการส่วนใหญ่ที่จัดตั้งขึ้นต้อง ขอรับรองเกมบังคับ	-	219 (22.6)	640 (66.0)	110 (11.4)	969 (100.0)
2. กรรมการส่วนใหญ่เป็นคนซุกเก่าๆ ที่เคยเป็นกรรมการมาแล้ว	124 (12.6)	630 (64.3)	184 (18.8)	42 (4.3)	980 (100.0)
3. กรรมการส่วนใหญ่ไม่ได้แสดง ความคิดเห็นในที่ประชุม	99 (10.4)	126 (10.2)	664 (69.6)	65 (6.8)	954 (100.0)
4. การประชุมคณะกรรมการชมรม ส่วนใหญ่ขัดแย้งกันเสมอ	99 (10.4)	97 (10.2)	684 (72.1)	69 (7.3)	949 (100.0)
5. การประชุมส่วนใหญ่ต้องอาศัย บุคคลอื่นช่วยในการตัดสินใจ	92 (9.8)	123 (13.1)	681 (72.3)	46 (4.8)	942 (100.0)
6. บรรยากาศการประชุมกรรมการ ส่วนใหญ่น่าเบื่อหน่าย	100 (10.5)	38 (4.0)	735 (77.3)	78 (8.2)	951 (100.0)
7. เนื้อหาสาระการประชุมเป็นเรื่อง ซ้ำซากจำเจ ไม่มีอะไรแปลกใหม่	97 (10.3)	80 (8.5)	684 (72.5)	82 (8.7)	943 (100.0)
8. ประธานชมรมของท่านไม่สามารถ เป็นผู้นำในการประชุมกรรมการได้	87 (9.2)	64 (6.7)	729 (77.0)	67 (7.1)	947 (100.0)

2.3 บทเรียนและผลประโยชน์ของผู้นำชมรม

ตารางที่ 18 ความคิดเห็นต่อการเป็นกรรมการชมรม

ความคิดเห็น	จำนวน	
1. ประโยชน์ที่ได้จากการเป็นกรรมการชมรม		
- ไม่ได้อะไรเลย	46 (1076)	4.3 (100.0)
- ได้ประสบการณ์เพิ่มขึ้น	787 (1080)	72.9(100.0)
- ได้ตั้งสรรค์สมาคมมากขึ้น	705 (1080)	65.3 (100.0)
- ได้รับบริการด้านสุขภาพเป็นพิเศษ	521 (1080)	48.2 (100.0)
- ได้ช่วยเหลือสังคมมากขึ้น	757 (1080)	70.1 (100.0)
- อื่นๆ เช่น ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น	52 (1081)	4.8 (1000.0)
2. การเสียผลประโยชน์จากการเป็นกรรมการชมรม		
- ไม่ได้เสียผลประโยชน์อะไรเลย	672 (1070)	62.8 (100.0)
- ต้องเสียเวลาที่ต้องทำงานอย่างอื่น	308 (1081)	28.5 (100.0)
- ต้องเสียเงินเพิ่มขึ้น	190 (1081)	17.6 (100.0)
- ต้องเสียสุขภาพ	28 (1081)	2.6 (100.0)
- อื่น ๆ	14 (1081)	1.3 (100.0)

2.4 การประชุมสมาชิกชมรม

ตารางที่ 19 การประชุมสมาชิกชมรมในรอบปี 2541

การประชุมสมาชิก	จำนวน	ร้อยละ	รวม
1. จำนวนครั้งการประชุม			
1. ไม่มีการประชุม	73	7.9	
2. มีการประชุม	851	92.1	924 (100.0)
- 1 ครั้ง	427	50.2	
- 2 – 6 ครั้ง	184	21.6	
- 7 – 11 ครั้ง	27	3.2	
- 12 ครั้ง	189	22.2	
- มากกว่า 13 ครั้งขึ้นไป	24	2.8	851 (100.0)
2. จำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมชมรมเป็นส่วนใหญ่			
- มากกว่าร้อยละ 7	322	38.1	
- ประมาณร้อยละ 50 - 75	311	36.8	
- ประมาณร้อยละ 25 – 49	170	20.1	
- น้อยกว่าร้อยละ 25	43	5.0	846 (100.0)

ตารางที่ 19 การประชุมสมาชิกชมรมในรอบปี 2541 (ต่อ)

การประชุมสมาชิก	จำนวน	ร้อยละ
3. ผู้กำหนดวาระการเรียกประชุมสมาชิกชมรม		
- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่สังกัด	112	13.5
- ประธานชมรม	511	61.7
- ตามวาระการประชุมที่กำหนดล่วงหน้า	190	22.9
- อื่น ๆ เช่น กรรมการชมรม	15	1.8
รวม	828	100.0
4. ผู้ที่กำหนดเรื่องและเนื้อหาการประชุมสมาชิกชมรม		
- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่สังกัด	148	18.2
- ประธานชมรม	458	56.2
- ตามวาระการประชุมที่กำหนดล่วงหน้า	174	21.3
- อื่น ๆ เช่น กรรมการชมรม	35	4.3
รวม	816	100.0
5. การเข้าร่วมประชุมสมาชิกของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ		
- ไม่ได้เข้าร่วมประชุมเลย	138	16.2
- เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนน้อย	383	45.1
- เข้าร่วมประชุมเป็นส่วนใหญ่	138	16.2
- เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง	191	22.5
รวม	850	100.0
6. ผู้นำ/ดำเนินการประชุมสมาชิก		
- ไม่มีผู้นำการประชุม	6	0.7
- เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ	171	21.3
- บุคคลภายนอก	2	0.2
- ประธานชมรม	609	75.8
- อื่นๆ เช่น กรรมการชมรม	15	2.0
รวม	803	100.0

2.5 การบริหารเงินทุนชมรม

ตารางที่ 20 เงินทุนของชมรม

จำนวนเงิน	จำนวน	ร้อยละ
- น้อยกว่า 5000 บาท	519	48.2
- 5001 – 10000 บาท	117	10.9
- 10001 – 15000 บาท	271	25.2
- 15001 – 20000 บาท	79	7.3
- 20001 – 30000 บาท	24	2.2
- 30001 – 50000 บาท	22	2.0
- 50000 – 100000 บาท	7	0.7
- 100001 – 150000 บาท	6	0.6
- มากกว่า 150000 บาท	31	2.9
รวม	1076	100.0

ตารางที่ 21 การบริหารเงินทุนของชมรม

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. แหล่งที่มาของรายได้ชมรม		
- ค่าสมัครสมาชิกชมรม	570 (1076)	53.0 (100.0)
- ค่าบำรุงรายเดือน / ปี	312 (1079)	28.9 (100.0)
- เงินบริจาค	484 (1077)	44.9 (100.0)
- เงินสนับสนุนจากภาครัฐ / เอกชน	151 (1080)	14.0 (100.0)
- กิจกรรมหารายได้ของชมรม	195 (1081)	18.0 (100.0)
- อื่นๆ	63 (1079)	5.8 (100.0)
2. แหล่งรายได้มากที่สุดของชมรม		
- ค่าสมัครสมาชิกชมรม	196	19.1
- ค่าบำรุงรายเดือน / ปี	95	9.3
- เงินบริจาค	177	17.3
- เงินสนับสนุนจากภาครัฐ / เอกชน	41	4.0
- กิจกรรมหารายได้ของชมรม	55	5.4
- อื่นๆ	27	2.6
- บอกรายไม่ได้ / ไม่มีรายได้	434	42.3
รวม	1025	100.0

ตารางที่ 21 การบริหารเงินทุนของชมรม (ต่อ)

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
3. ค่าใช้จ่ายที่ชมรมใช้มากที่สุด		
- การจัดประชุมคณะกรรมการ	11	1.9
- การจัดประชุมสมาชิก	42	7.3
- การจัดกิจกรรม/โครงการต่างๆ	85	14.8
- ค่าช่วยเหลือสมาชิกเจ็บป่วย/ตาย	395	68.7
- การจัดทำเอกสารต่างๆ	19	0.2
- อื่นๆ	23	0.1
รวม	575	100.0
4. ความเพียงพอของเงินทุนกับค่าใช้จ่าย ในปี 2542		
- ไม่เพียงพอ	574	55.6
- เพียงพอ	302	29.3
- ไม่มีรายได้	156	15.1
รวม	1032	100.0
5. กิจกรรมหารายได้ของชมรม		
- ไม่มี	694	65.8
- มี	212	20.1
- ไม่มีรายได้	148	14.1
รวม	1054	100.0
6. ชมรมมีปัญหาในการจัดทำบัญชีและจัดการเรื่องการเงิน		
- ไม่มี	783	75.8
- มี	99	9.6
- ไม่มีรายได้	151	14.6
รวม	1033	100.0

3. กิจกรรมและผลงานของชมรมผู้สูงอายุ

3.1 กิจกรรมของชมรม

ตารางที่ 22 การจัดกิจกรรมของชมรม

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ	รวม
1. การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องสุขภาพแก่สมาชิก			
- ไม่ได้จัด	267	24.1	
- จัดเป็นครั้งคราว	459	43.0	
- จัดเป็นประจำ	351	32.9	
			1067 (100.0)
1. 1 ครั้ง	79	23.4	
2. 2 - 6 ครั้ง	119	35.3	
3. 7 - 11 ครั้ง	18	5.3	
4. 12 ครั้ง	105	31.2	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	16	4.7	
			337 (100.0)
2. การจัดอบรมเรื่องการประกอบอาชีพแก่สมาชิก			
- ไม่ได้จัด	698	68.5	
- จัดเป็นครั้งคราว	240	23.5	
- จัดเป็นประจำ	82	8.0	
			1020 (100.0)
1. 1 ครั้ง	27	32.9	
2. 2 - 6 ครั้ง	40	48.8	
3. 7 - 11 ครั้ง	3	3.7	
4. 12 ครั้ง	11	13.4	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	1	1.2	
			82 (100.0)

ตารางที่ 22 การจัดกิจกรรมของชมรม (ต่อ)

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ	รวม
3. การจัดทัศนศึกษา / ท่องเที่ยว			
- ไม่ได้จัด	686	66.8	
- จัดเป็นครั้งคราว	227	22.1	
- จัดเป็นประจำ	114	11.1	
			1027 (100.0)
1. 1 ครั้ง	66	57.9	
2. 2 - 6 ครั้ง	39	34.2	
3. 7 - 11 ครั้ง	4	3.5	
4. 12 ครั้ง	4	3.5	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	1	0.9	
	114	100.0	
4. การจัดให้สมาชิกออกกำลังกายร่วมกัน			
- ไม่ได้จัด	396	38.3	
- จัดเป็นครั้งคราว	356	34.5	
- จัดเป็นประจำ	281	27.2	
			1032 (100.0)
1. 1 ครั้ง	28	11.1	
2. 2 - 6 ครั้ง	60	23.8	
3. 7 - 11 ครั้ง	20	7.9	
4. 12 ครั้ง	91	36.1	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	53	21.0	
			252 (100.0)

ตารางที่ 22 การจัดกิจกรรมของชมรม (ต่อ)

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ	รวม
5. การจัดให้สมาชิกร่วมกิจกรรมทางศาสนา			
- ไม่ได้จัด	160	15.3	
- จัดเป็นครั้งคราว	525	50.1	
- จัดเป็นประจำ	362	34.6	
			1047 (100.0)
1. 1 ครั้ง	60	18.8	
2. 2 - 6 ครั้ง	116	36.3	
3. 7-11 ครั้ง	27	8.4	
4. 12 ครั้ง	86	26.9	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	31	9.7	
			320 (100.0)
6. การจัดงานเลี้ยงสังสรรค์ระหว่างสมาชิก			
- ไม่ได้จัด	543	52.3	
- จัดเป็นครั้งคราว	294	28.3	
- จัดเป็นประจำ	202	19.4	
			1039 (100.0)
1. 1 ครั้ง	88	44.0	
2. 2 - 6 ครั้ง	112	56.0	
3. 7-11 ครั้ง	-	-	
4. 12 ครั้ง	-	-	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	-	-	
			200 (100.0)

ตารางที่ 22 การจัดกิจกรรมของชมรม (ต่อ)

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ	รวม
6. การจัดให้สมาชิกร่วมงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน			
- ไม่ได้จัด	177	16.9	
- จัดเป็นครั้งคราว	525	50.0	
- จัดเป็นประจำ	348	33.1	
			1050 (100.0)
1. 1 ครั้ง	92	29.4	
2. 2 - 6 ครั้ง	180	57.5	
3. 7-11 ครั้ง	20	6.4	
4. 12 ครั้ง	12	3.8	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	9	2.9	
			313 (100.0)
8. การจัดให้สมาชิกร่วมงานพัฒนาชุมชน			
- ไม่ได้จัด	462	44.6	
- จัดเป็นครั้งคราว	471	45.5	
- จัดเป็นประจำ	103	9.9	
			1036 (100.0)
1. 1 ครั้ง	29	28.7	
2. 2 - 6 ครั้ง	63	62.4	
3. 7-11 ครั้ง	-	-	
4. 12 ครั้ง	8	7.9	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	1	1.0	
			101 (100.0)

ตารางที่ 22 การจัดกิจกรรมของชมรม (ต่อ)

กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ	รวม
9. การจัดตรวจสอบภาพให้สมาชิก			
- ไม่ได้จัด	247	23.7	
- จัดเป็นครั้งคราว	376	36.1	
- จัดเป็นประจำ	419	40.2	
			1042 (100.0)
1. 1 ครั้ง	109	28.5	
2. 2 - 6 ครั้ง	127	33.2	
3. 7 - 11 ครั้ง	21	5.5	
4. 12 ครั้ง	109	28.5	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	16	4.2	
	382	100.0	
10. การจัดกิจกรรมอื่นๆ			
- ไม่ได้จัด	765	71.3	
- จัดเป็นครั้งคราว	184	17.2	
- จัดเป็นประจำ	123	11.5	
			1072 (100.0)
1. 1 ครั้ง	58	53.2	
2. 2 - 6 ครั้ง	25	22.9	
3. 7 - 11 ครั้ง	5	4.6	
4. 12 ครั้ง	17	15.6	
5. มากกว่า 12 ครั้งขึ้นไป	4	3.7	
			109 (100.0)

ตารางที่ 23 เป้าหมายหลักที่สำคัญที่สุดของชมรม

เป้าหมาย	จำนวน	ร้อยละ
1. ช่วยเหลือกันทางด้านเศรษฐกิจการเงิน	107	10.1
2. ช่วยเหลือกันทางด้านสุขภาพ	345	32.5
3. ร่วมกันในการสังสรรค์สมาคม	85	8.0
4. ร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนา	76	7.2
5. อื่นๆ เช่น ช่วยเหลือกันทุกด้าน		
/ชมรมมีเป้าหมายหลักหลายประการ	449	42.2
รวม	1062	100.0

ตารางที่ 24 บริการที่ชมรมจัดให้สมาชิก

ชนิดบริการ	จำนวน	ร้อยละ
ชมรมมีเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการให้บริการแก่สมาชิกชมรม		
2.1 อุปกรณ์ออกกำลังกาย	281 (1078)	26.1 (100.0)
2.2 ที่อบไอน้ำสมุนไพร	121 (1080)	11.2 (100.0)
2.3 เครื่องมือวัดสุขภาพ	524 (1080)	48.5 (100.0)
2.4 สวนสมุนไพร	213 (1081)	19.7 (100.0)
2.5 เครื่องมือช่วยในการประกอบอาชีพ	48 (1081)	4.4 (100.0)
2.6 อื่น ๆ	40 (1081)	3.7 (100.0)

3.2 ผลงานและความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ

ตารางที่ 25 ผลงานชมรมและความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ

กิจกรรม/โครงการ	จำนวน	ร้อยละ
1. กิจกรรมดีเด่นของชมรม		
- ไม่มี	563	56.1
- มี	441	43.9
รวม	1004	1000.0
2. การวางแผนโครงการ / กิจกรรมของชมรม		
- ไม่มี	407	39.6
- มี	620	60.4
รวม	1027	100.0
3. การติดตามประเมินผลชมรม		
- ไม่มี	369	39.5
- มี	566	60.5
รวม	935	100.0
4. การติดต่อกับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ		
- ไม่มี	409	39.1
- มี	636	60.9
รวม	1045	100.0
5. จำนวนชมรมที่ได้ติดต่อ		
- 1-10 ชมรม	374	68.9
- 11-20 ชมรม	83	15.3
- 21-30 ชมรม	43	7.9
- 31-40 ชมรม	27	5.0
- มากกว่า 40 ชมรมขึ้นไป	16	2.9
รวม	543	100.0
6. การทำงาน / ร่วมมือระหว่างชมรมกับกรรมการหมู่บ้าน		
- ไม่มี	421	40.4
- มี	621	59.6
รวม	1042	100.0

ตารางที่ 25 ผลงานชมรมและความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ (ต่อ)

กิจกรรม / โครงการ	จำนวน	ร้อยละ
7. การทำงาน / ร่วมมือระหว่างชมรมกับอบต. / เทศบาล		
- ไม่มีอบต./เทศบาล	210	20.0
- ไม่ได้ร่วมมือ	526	50.2
- ร่วมมือ	312	29.8
รวม	1048	100.0
8. การทำงาน / ร่วมมือระหว่างชมรมกับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน		
- ไม่ได้ร่วมมือ	528	52.7
- ร่วมมือ	492	47.3
รวม	1040	100.0
9. การทำงาน / ร่วมมือระหว่างชมรมกับกลุ่มอื่นๆ นอกชุมชน		
- ไม่ได้ร่วมมือ	779	75.7
- ร่วมมือ	251	24.3
รวม	1030	100.0
10 ความต้องการช่วยเหลือจากองค์กร / หน่วยงานอื่น		
- ไม่ต้องการ	100	9.3
- ต้องการ	960	90.7
รวม	1060	100.0
11 ความสัมพันธ์กับชมรมผู้สูงอายุอื่นๆ		
- การศึกษาดูงานที่ชมรมอื่น	346(1081)	32.0 (100.0)
- การต้อนรับการมาดูงานจากชมรมอื่น	305 (1081)	28.2 (100.0)
- การร่วมประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน	422 (1081)	39.0 (100.0)
- การร่วมทำกิจกรรมตามประเพณี วัฒนธรรม	464 (1081)	42.9 (100.0)
- การออกกำลังกายร่วมกัน	313 (1081)	29.0 (100.0)
- การร่วมกันจัดอบรมเรื่องสุขภาพ	292 (1081)	27.0 (100.0)
- อื่นๆ	41 (1081)	3.8 (100.0)

ตารางที่ 25 ผลงานชมรมและความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ (ต่อ)

กิจกรรม / โครงการ	จำนวน	ร้อยละ
12. เรื่องที่ชมรมต้องการความช่วยเหลือจากองค์กรอื่นๆ		
- การหารายได้	844 (1081)	78.3 (100.0)
- ด้านวิชาการ / ความรู้ต่างๆ	719 (1081)	66.5 (100.0)
- การบริหารจัดการชมรม	537 (1081)	49.7 (100.0)
- ด้านสุขภาพ	771 (1081)	71.3 (100.0)
- การประกอบอาชีพของสมาชิก	657 (1081)	60.8 (100.0)
- อื่นๆ	63 (1081)	5.8 (100.0)

4. คุณค่าและความสำเร็จของชมรม

4.1 ความสามารถของผู้นำในการจัดกิจกรรม

ตารางที่ 26 ความสามารถในการดำเนินงานชมรม กรณีที่เจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือบุคคลภายนอกอื่น ไม่เข้ามาช่วยจัดการชมรม

กิจกรรมชมรม	ความคิดเห็น				
	ทำเองไม่ได้	ไม่แน่ใจว่า ทำได้เอง	ทำเองได้ แต่ไม่ดี	ทำเอง ได้ดี	รวม
1. การจัดประชุมกรรมการ	84 (8.7)	103 (10.6)	354 (36.4)	430 (44.3)	971 (100.0)
2. การจัดประชุมสมาชิก	71 (7.4)	93 (9.7)	346 (36.1)	449 (46.8)	959 (100.0)
3. การเลือกประธานและ กรรมการชุดใหม่	123 (13.0)	91 (9.6)	209 (23.1)	524 (55.3)	947 (100.0)
4. การหาสมาชิกเพิ่ม	80 (8.3)	78 (8.1)	276 (28.7)	528 (54.9)	962 (100.0)
5. การจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ	248 (26.2)	136 (14.4)	387 (40.8)	176 (18.6)	947 (100.0)
6. การจัดกิจกรรมหารายได้	228 (24.1)	202 (21.3)	338 (35.7)	179 (18.9)	947 (100.0)
7. การจัดทัศนศึกษา	337 (35.8)	151 (16.0)	262 (27.8)	192 (20.4)	942 (100.0)
8. การติดต่อกับชมรมอื่นๆ	161 (17.2)	114 (12.2)	337 (36.0)	324 (34.6)	936 (100.0)

4.2 พัฒนาการและความเข้มแข็งของชมรม

ตารางที่ 27 ความคิดเห็นต่อชมรมผู้สูงอายุ

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1. การได้รับประโยชน์ของสมาชิกจากชมรม		
- ไม่ได้เลย	65	6.4
- ได้น้อย	210	20.7
- ได้ปานกลาง	524	51.7
- ได้มาก	214	21.2
รวม	1013	100.0
2. ความคุ้มค่าในการเป็นสมาชิกชมรม		
- ไม่คุ้มค่า	85	8.4
- คุ้มค่า	698	69.3
- ไม่แน่ใจ	225	22.3
รวม	1008	100.0
3. ความคุ้มค่าในการเป็นกรรมการชมรม		
- ไม่คุ้มค่า	169	17.2
- คุ้มค่า	599	61.0
- ไม่แน่ใจ	214	21.8
รวม	982	100.0

ตารางที่ 28 ความคิดเห็นต่อความเข้มแข็งของชมรม

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1. การเปรียบเทียบชมรมในปัจจุบันกับช่วงเริ่มก่อตั้ง		
สภาพชมรม		
- แย่กว่าเดิม	38	3.9
- เหมือนเดิม	252	25.7
- ดีขึ้นกว่าเดิม	632	64.5
- ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	58	5.9
รวม	980	100.0
2. อนาคตชมรม		
- สลายตัว / ยกเลิกชมรม	27	2.8
- ชมรมมีแต่ชื่อ	85	8.7
- ชมรมมีกิจกรรมบ้างเล็กน้อย แต่ซ้ำๆ	262	26.9
- ชมรมมีกิจกรรมใหม่เกิดขึ้น	168	17.3
- ชมรมเติบโตขึ้น	403	41.5
- ไม่ทราบ / ไม่แน่ใจ	27	2.8
รวม	972	100.0
3. จุดแข็งของชมรม		
- ไม่มี	265	30.7
- มี	457	52.9
- ไม่แน่ใจ	241	27.4
รวม	863	100.0
4. จุดอ่อนของชมรม		
- ไม่มี	109	11.0
- มี	112	11.3
- ไม่แน่ใจ	770	77.7
รวม	991	100.0

ตารางที่ 28 ความคิดเห็นต่อความเข้มแข็งของชมรม (ต่อ)

ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
5. จุดอ่อน/ข้อด้อยของชมรม		
- ผู้นำไม่เข้มแข็ง	103 (1076)	9.6 (100.0)
- ขาดเงินทุนดำเนินการ	676 (1078)	62.7 (100.0)
- การบริหารจัดการไม่ดี	149 (1078)	13.8 (100.0)
- ขาดความร่วมมือ/การมีส่วนร่วมของสมาชิก	281 (1078)	26.1 (100.0)
- ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น	363 (1078)	33.7 (100.0)
- ขาดการสนับสนุนกับหน่วยงานอื่น	552 (1078)	51.2 (100.0)
- อื่นๆ	43 (1078)	4.0 (100.0)

ภาคผนวก (3)

ตารางความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานของผู้นำชมรมและ ชมรมผู้สูงอายุกับกิจกรรมหลักและผลงาน

ตารางที่ 1 แสดงการดำเนินกิจกรรมดีเด่นของชมรมผู้สูงอายุ จำแนกตามอายุของผู้นำชมรม

กลุ่มอายุผู้นำชมรม	กิจกรรมดีเด่น			Chi-Square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ต่ำกว่า 60 ปีลงมา	74 (57.8)	54 (42.2)	128 (14.4)	7.62582	0.02192*
- 60 - 70 ปี	198 (54.1)	168 (45.9)	366 (41.3)		
- 71 ปีขึ้นไป	181 (46.1)	212 (53.9)	393 (44.3)		
รวม	453 (51.1)	434 (48.9)	887 (100.0)		

ตารางที่ 2 แสดงการวางแผนกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ จำแนกตามอายุของผู้นำชมรม

กลุ่มอายุผู้นำชมรม	การวางแผนกิจกรรมของชมรม			Chi-Square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ต่ำกว่า 60 ปีลงมา	50 (38.2)	81 (61.8)	131(14.2)	2.46091	0.29216
- 60 - 70 ปี	132 (35.5)	240 (64.5)	372 (40.3)		
- 71 ปีขึ้นไป	133 (31.6)	288 (68.4)	421 (45.6)		
รวม	315 (34.1)	609 (65.9)	924 (100.0)		

ตารางที่ 3 แสดงการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน จำแนกตามอายุของผู้นำชมรม

กลุ่มอายุผู้นำชมรม	การทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ต่ำกว่า 60 ปีลงมา	44 (31.0)	98 (69.0)	142(14.8)	2.93077	0.23099
- 60 - 70 ปี	151 (39.0)	236 (61.0)	387 (40.2)		
- 71 ปีขึ้นไป	163 (37.6)	270 (62.4)	433 (45.0)		
รวม	358 (37.2)	604 (62.8)	962 (100.0)		

ตารางที่ 4 แสดงความก้าวหน้าของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามอายุของผู้นำชมรม

กลุ่มอายุผู้นำชมรม	ความก้าวหน้าของชมรม			Chi-square	Sig.
	ต่ำกว่าเดิม/เหมือนเดิม	ก้าวหน้ากว่าเดิม	รวม		
- ต่ำกว่า 60 ปีลงมา	63 (48.5)	67 (51.5)	130 (14.4)	20.70544	0.00003**
- 60 - 70 ปี	105 (29.1)	256 (70.9)	361 (40.0)		
- 71 ปีขึ้นไป	115 (28.0)	296 (72.0)	411 (45.6)		
รวม	283 (31.4)	619 (68.6)	902 (100.0)		

ตารางที่ 5 แสดงการมีกิจกรรมดีเด่นของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามเพศของผู้นำชมรม

เพศ	กิจกรรมดีเด่น			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ชาย	390 (51.0)	374 (49.0)	764 (87.1)	0.00310	0.95563
- หญิง	58 (51.3)	55 (48.7)	113 (12.9)		
รวม	448 (51.1)	429 (48.9)	877 (100.0)		

ตารางที่ 6 แสดงการวางแผนกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามเพศของผู้นำชมรม

เพศ	การวางแผนกิจกรรมของชมรม			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ชาย	266 (33.4)	531 (66.6)	797 (87.6)	0.96573	0.32575
- หญิง	43 (38.1)	70 (61.9)	113 (12.4)		
รวม	309 (34.0)	601 (66.0)	910 (100.0)		

ตารางที่ 7 แสดงการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านจำแนกตามเพศของผู้นำชมรม

เพศ	การทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ชาย	307 (36.9)	526 (63.1)	833 (87.6)	0.39168	0.53142
- หญิง	47 (39.8)	71 (60.2)	118 (12.4)		
รวม	354 (37.2)	597 (62.8)	951 (100.0)		

ตารางที่ 8 แสดงกับความก้าวหน้าของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามเพศของผู้นำชมรม

เพศ	ความก้าวหน้าของชมรม			Chi-square	Sig.
	แยกแยะเดิม/เหมือนเดิม	ก้าวหน้ากว่าเดิม	รวม		
- ชาย	235 (30.1)	547 (69.9)	782 (87.7)	4.44064	0.03509*
- หญิง	44 (40.0)	66 (60.0)	110 (12.3)		
รวม	279 (31.3)	613 (68.7)	892 (100.0)		

ตารางที่ 9 แสดงการมีกิจกรรมดีเด่นของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามระดับการศึกษาของผู้นำชมรม

ระดับการศึกษา	กิจกรรมดีเด่น			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ประถมศึกษา	249 (60.0)	166 (40.0)	415 (46.7)	26.66478	0.00000**
- มัธยมศึกษา	99 (45.2)	120 (54.8)	219 (24.7)		
- สูงกว่ามัธยมศึกษา	104 (40.9)	150 (59.1)	254 (28.6)		
รวม	452 (50.9)	436 (49.1)	888 (100.0)		

ตารางที่ 10 แสดงการวางแผนกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามระดับการศึกษาของผู้นำชมรม

ระดับการศึกษา	การวางแผนกิจกรรมของชมรม			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ประถมศึกษา	182 (41.8)	253 (58.2)	435 (47.2)	29.93003	0.00000**
- มัธยมศึกษา	73 (31.5)	159 (68.5)	232 (25.2)		
- สูงกว่ามัธยมศึกษา	55 (21.7)	199 (78.3)	254 (27.6)		
รวม	310 (33.7)	611 (66.3)	921 (100.0)		

ตารางที่ 11 แสดงการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านจำแนกตามระดับการศึกษาของผู้นำชมรมผู้สูงอายุ

ตารางที่ 11 แสดงการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านจำแนกตามระดับการศึกษาของผู้นำชมรมผู้สูงอายุ

ระดับการศึกษา	การทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ประถมศึกษา	171 (37.8)	281 (62.2)	452 (46.9)	0.37055	0.83088
- มัธยมศึกษา	89 (35.7)	160 (64.3)	249 (25.8)		
- สูงกว่ามัธยมศึกษา	100 (38.0)	163 (62.0)	263 (27.3)		
รวม	360 (37.3)	604 (62.7)	964 (100.0)		

ตารางที่ 12 แสดงความก้าวหน้าของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามระดับการศึกษาของผู้นำชมรม

ระดับการศึกษา	ความก้าวหน้าของชมรม			Chi-square	Sig.
	มากกว่าเดิม/เหมือนเดิม	ก้าวหน้ากว่าเดิม	รวม		
- ประถมศึกษา	166 (39.9)	250 (60.1)	416 (45.9)	30.50723	0.00000**
- มัธยมศึกษา	68 (28.6)	170 (71.4)	238 (26.3)		
- สูงกว่ามัธยมศึกษา	50 (19.8)	202 (80.2)	252 (27.8)		
รวม	284 (31.4)	622 (68.6)	906 (100.0)		

ตารางที่ 13 แสดงการมีกิจกรรมดีเด่นของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามระยะเวลาก่อตั้งชมรม

ระยะเวลาก่อตั้งชมรม	กิจกรรมดีเด่น			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ต่ำกว่าและ 1 ปี	50 (67.6)	24 (32.4)	74 (8.3)	25.60177	0.00000**
- 2-8 ปี	321 (53.6)	278 (46.4)	599 (67.5)		
- 9 ปีขึ้นไป	80 (37.4)	214 (62.6)	214 (24.1)		
รวม	451 (50.8)	436 (49.2)	887 (100.0)		

ตารางที่ 14 แสดงการวางแผนกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามระยะเวลาก่อตั้งชมรม

ระยะเวลาก่อตั้งชมรม	การวางแผนกิจกรรมของชมรม			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ต่ำกว่าและ 1 ปี	22 (29.3)	53 (70.7)	75 (8.2)	3.96886	0.13746
- 2-8 ปี	224 (35.6)	405 (64.4)	629 (68.7)		
- 9 ปีขึ้นไป	61 (28.8)	151 (71.2)	212 (23.1)		
รวม	307 (33.5)	609 (66.5)	916 (100.0)		

ตารางที่ 15 แสดงการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านจำแนกตามระยะเวลาก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุ

ระยะเวลาก่อตั้งชมรม	การทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- ต่ำกว่าและ 1 ปี	31 (38.3)	50 (61.7)	81 (8.4)	4.28178	0.11755
- 2-8 ปี	228 (34.6)	431 (65.4)	659 (68.6)		
- 9 ปีขึ้นไป	93 (42.3)	127 (57.7)	220 (22.9)		
รวม	358 (37.2)	604 (62.8)	962 (100.0)		

ตารางที่ 16 แสดงความก้าวหน้าของชมรมจำแนกตามระยะเวลาก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุ

ระยะเวลาก่อตั้งชมรม	ความก้าวหน้าของชมรม			Chi-square	Sig.
	แยกแยะเดิม/เหมือนเดิม	ก้าวหน้ากว่าเดิม	รวม		
- ต่ำกว่าและ 1 ปี	32 (42.1)	44 (57.9)	76 (8.4)	16.67601	0.00024**
- 2-8 ปี	209 (33.5)	415 (66.5)	624 (69.0)		
- 9 ปีขึ้นไป	42 (20.5)	163 (79.5)	205 (22.7)		
รวม	283 (31.3)	622 (68.7)	905 (100.0)		

ตารางที่ 17 แสดงการมีกิจกรรมดีเด่นของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามขนาดของชมรม

ขนาดของชมรม	กิจกรรมดีเด่น			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- น้อยกว่า 99 คน	202 (69.7)	88 (30.3)	290 (32.8)	68.44217	0.00000**
- 100-199 คน	106 (50.2)	105 (49.8)	211 (23.8)		
- 200 คนขึ้นไป	144 (37.5)	240 (62.5)	384 (43.4)		
รวม	452 (51.1)	433 (48.9)	885 (100.0)		

ตารางที่ 18 แสดงการวางแผนกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามขนาดของชมรม

ขนาดของชมรม	การวางแผนกิจกรรมของชมรม			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- น้อยกว่า 99 คน	158 (51.0)	152 (49.0)	310 (33.7)	2.46091	0.29216
- 100 – 199 คน	64 (29.9)	150 (70.1)	214 (23.3)		
- 200 คนขึ้นไป	86 (21.7)	310 (78.3)	396 (43.0)		
รวม	308 (33.5)	612 (66.5)	920 (100.0)		

ตารางที่ 19 แสดงการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านจำแนกตามขนาดของชมรมผู้สูงอายุ

ขนาดของชมรม	การทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- น้อยกว่า 99 คน	132 (40.9)	191 (59.1)	323 (33.6)	4.55101	0.10275
- 100 – 199 คน	75 (32.2)	233 (67.8)	233 (24.2)		
- 200 คนขึ้นไป	146 (36.0)	260 (64.0)	406 (42.2)		
รวม	353 (36.7)	609 (63.3)	962 (100.0)		

ตารางที่ 20 แสดงความก้าวหน้าของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามขนาดของชมรม

ขนาดของชมรม	ความก้าวหน้าของชมรม			Chi-square	Sig.
	แยกแยะ/เหมือนเดิม	ก้าวหน้ากว่าเดิม	รวม		
- น้อยกว่า 99 คน	153 (52.8)	137 (47.2)	290 (32.0)	105.30970	0.00000**
- 100 – 199 คน	63 (28.6)	157 (71.4)	220 (24.3)		
- 200 คนขึ้นไป	64 (16.4)	331 (83.8)	395 (43.6)		
รวม	280 (30.9)	625 (69.1)	905 (100.0)		

ตารางที่ 21 แสดงการมีกิจกรรมดีเด่นของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามการมีสังกัดของชมรม

การมีสังกัดของชมรม	กิจกรรมดีเด่น			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- มี	374 (51.3)	330 (48.7)	677 (74.9)	0.03595	0.84961
- ไม่มี	118 (52.0)	109 (48.0)	227 (25.1)		
รวม	465 (51.4)	439 (48.6)	904 (100.0)		

ตารางที่ 22 แสดงการวางแผนกิจกรรมของชมรมจำแนกตามการมีสังกัดของชมรม

การมีสังกัดของชมรม	การวางแผนกิจกรรมของชมรม			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- มี	224 (31.5)	486 (68.5)	710 (75.8)	7.45924	0.00631**
- ไม่มี	94 (41.1)	133 (58.6)	227 (24.2)		
รวม	318 (33.9)	619 (66.1)	937 (100.0)		

ตารางที่ 23 แสดงการทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้านจำแนกตามการมีสังกัดของชมรมผู้สูงอายุ

การมีสังกัดของชมรม	การทำงานร่วมกับกรรมการหมู่บ้าน			Chi-square	Sig.
	ไม่มี	มี	รวม		
- มี	260 (34.9)	485 (65.1)	745 (76.0)	5.01199	0.02517*
- ไม่มี	101 (43.0)	134 (57.0)	235 (24.0)		
รวม	361 (36.8)	619 (63.2)	980 (100.0)		

ตารางที่ 24 แสดงความก้าวหน้าของชมรมผู้สูงอายุจำแนกตามการมีสังกัดของชมรม

การมีสังกัดของชมรม	ความก้าวหน้าของชมรม			Chi-square	Sig.
	ต่ำกว่าเดิม/เหมือนเดิม	ก้าวหน้ากว่าเดิม	รวม		
- มี	218 (31.1)	482 (68.9)	700 (76.2)	0.23219	0.62991
- ไม่มี	72 (32.9)	147 (67.1)	219 (23.8)		
รวม	290 (31.6)	629 (68.4)	919 (100.0)		

หมายเหตุ * ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001